

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

رهیافت / ۳۳

احکام پوشش و نگاه

ویژه استادان و مبلغان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احكام پوشش و نگاه ویژه استادان و مبلغان

نویسنده:

جمعی از نویسندگان

ناشر چاپی:

معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۴	احکام پوشش و نگاه ویژه استادان و مبلغان
۱۴	مشخصات کتاب
۱۹	فهرست
۲۵	پیشگفتار
۲۷	درآمد
۲۹	فصل اول: احکام پوشش در نماز
۲۹	اشاره
۳۰	۱. ۱. مقدار پوشش برای نماز
۳۰	۱. ۲. پوشش کف و روی پا
۳۰	۱. ۳. منظور از عورت مرد
۳۱	۱. ۴. پوشش از خود
۳۱	۱. ۵. پوشش از همه جوانب
۳۲	۱. ۶. پوشاندن حجم بدن
۳۲	۱. ۷. پوشاندن شبح بدن
۳۳	۱. ۸. پوشیدن لباس نازک
۳۳	۱. ۹. ضخامت پوشش
۳۳	۱. ۱۰. پوشاندن باطن بدن برای بانوان
۳۴	۱. ۱۱. پوشاندن زینت های صورت بانوان
۳۴	۱. ۱۲. پوشاندن گردن و چانه برای بانوان
۳۵	۱. ۱۳. پوشاندن موی مصنوعی بانوان
۳۵	۱. ۱۴. حکم نماز بدون پوشاندن چیزهایی که پوشاندن آن مقابل نامحرم واجب است
۳۶	۱. ۱۵. پوشش دختر بچه نابالغ
۳۶	۱. ۱۶. پوشش در قضای سجده و تشهد فراموش شده

۳۶	۱. ۱۷. پوشش در سجده سهو
۳۷	۱. ۱۸. پوشش در سجده واجب قرآن
۳۷	۱. ۱۹. نماز با لباس شهت
۳۷	اشاره
۳۸	۱. ۱۹. ۱. تعریف لباس شهت
۳۸	۱. ۱۹. ۲. پوشیدن لباس شهت
۳۹	۱. ۲۰. نماز با لباس مختص
۳۹	اشاره
۳۹	۱. ۲۰. ۱. تعریف لباس مختص
۳۹	۱. ۲۰. ۲. پوشیدن لباس مختص
۴۱	فصل دوم: احکام پوشش در غیرنماز
۴۱	اشاره
۴۲	۲. ۱. پوشش در مقابل هم جنس
۴۲	۲. ۱. ۱. پوشش زن در مقابل زنان
۴۲	پوشش در مقابل زنان مسلمان
۴۲	تعریف عورتین
۴۳	پوشش در مقابل زنان غیرمسلمان
۴۳	۲. ۱. پوشش مرد در مقابل مردان
۴۴	۲. ۲. پوشش زن در مقابل غیرهم جنس
۴۴	۲. ۲. ۱. پوشش زن در مقابل مردان محرم
۴۴	اشاره
۴۵	پوشش از محارم در جایی که نگاه با قصد لذت و ریبه صورت می گیرد
۴۵	۲. ۲. پوشش زن در مقابل مردان نامحرم
۴۶	۲. ۳. پوشش زن در مقابل پسران نابالغ ممیز نامحرم
۴۶	اشاره
۴۷	سن تمییز پسران

۴۷	۲.۲.۴. پوشش زن در برابر افراد عقب مانده ذهنی و مجنون
۴۸	۲.۲.۵. پوشش وجه و کفین
۴۸	اشاره
۵۰	پوشش وجه و کفین در فرض علم به نگاه نامحرم
۵۲	۲.۲.۶. پوشش زیر چانه
۵۳	۲.۲.۷. پوشش روی پا
۵۳	۲.۲.۸. پوشش زینت از نامحرم
۵۳	تعریف زینت
۵۴	حکم پوشش زینت
۵۵	بیان مصادیقی از زینت
۵۵	پوشش ابروی اصلاح شده
۵۷	پوشش ابروی رنگ شده
۵۷	پوشش ابروی تتوشده
۵۹	پوشش انگشتر و حلقه ازدواج
۶۱	پوشش کلاه گیس
۶۲	پوشاندن سرمه چشم
۶۴	پوشاندن ناخن بلند
۶۴	پوشش ناخن لاک زده
۶۶	پوشش کرم ضدآفتاب
۶۸	پوشیدن لباس های تنگ و چسبان
۷۰	پوشیدن لباس های رنگی و زننده
۷۱	پوشیدن جوراب نازک
۷۱	پوشیدن کفش های صدادار
۷۲	۲.۳. پوشش مرد در مقابل غیرهم جنس
۷۲	۲.۳.۱. پوشش مرد در مقابل زنان محرم
۷۲	۲.۳.۲. پوشش مرد در مقابل زنان نامحرم

۷۲	..... اشاره
۷۴	..... پوشش مرد در جایی که نگاه به او با قصد لذت صورت می گیرد
۷۵	..... ۲. ۳. پوشیدن لباس های تنگ
۷۶	..... ۲. ۳. ۴. پوشیدن لباس های آستین کوتاه
۷۶	..... ۲. ۴. متفرقات پوشش
۷۶	..... ۲. ۴. ۱. پوشیدن کراوات
۷۹	..... فصل سوم: احکام نگاه مردان
۷۹	..... اشاره
۸۰	..... ۳. ۱. نگاه مرد به هم جنس
۸۰	..... ۳. ۱. ۱. نگاه به عورت هم جنس
۸۰	..... ۳. ۱. ۲. تطهیر عورت هم جنس
۸۰	..... ۳. ۱. ۳. نگاه به غیرعورت هم جنس
۸۱	..... ۳. ۲. نگاه مرد به غیرهم جنس
۸۱	..... ۳. ۲. ۱. نگاه مرد به زنان محرم
۸۱	..... نگاه به همسر
۸۱	..... نگاه به همسر فوت شده
۸۲	..... نگاه به همسر مطلقه
۸۲	..... نگاه به غیرهمسر از زنان محرم
۸۳	..... نگاه به ربیبه
۸۵	..... ۳. ۲. ۲. نگاه مرد به دختران نابالغ
۸۵	..... نگاه به دختران غیرممیز
۸۵	..... نگاه به دختران ممیز
۸۸	..... ۳. ۲. ۳. نگاه مرد به زنان نامحرم
۸۸	..... نگاه به دست و صورت
۹۰	..... نگاه به بدن و موها
۹۰	..... نگاه به صورت آرایش شده

- نگاه به دندان ها ۹۰
- نگاه به دست همراه با انگشتر ۹۱
- نگاه به ناخن های لاک زده ۹۱
- نگاه به روی پا ۹۱
- نگاه به حجم ساق پا و شانه ها ۹۲
- نگاه به زیورآلات از روی لباس ۹۲
- نگاه به کلاه گیس ۹۳
- نگاه به اعضای جداشده زنان ۹۳
- نگاه بی اختیار ۹۴
۳. ۲. ۴. نگاه مرد به زنان عقب افتاده ذهنی ۹۵
۳. ۲. ۵. استثناهای حرمت نگاه به نامحرم ۹۶
- اشاره ۹۶
۱. نگاه در صورت ضرورت ۹۶
۲. نگاه در مقام شهادت ۹۶
۳. نگاه به زنان سال خورده (قواعد) ۹۶
- تعریف زنان سال خورده (قواعد) ۹۶
- حد پوشش زنان سال خورده ۹۷
- نگاه به زنان سال خورده ۹۷
- لمس بدن زنان سال خورده ۹۹
- تفاوت بین زنان سال خورده بیوه و شوهردار ۹۹
۴. نگاه به زنان بدحجاب ۱۰۰
۵. نگاه به زنان غیرمسلمان ۱۰۰
۶. نگاه به زنان روستایی ۱۰۱
۷. نگاه در مقام خواستگاری ۱۰۲
- نگاه خواستگار به زن ۱۰۲
- شروط نگاه خواستگار ۱۰۴

- رضایت و اجازه زن به نگاه خواستگار ۱۰۷
- نگاه زن به خواستگار ۱۰۷
- تکرار نگاه ۱۰۸
۸. نگاه در مقام معالجه ۱۰۸
- رجوع به پزشک غیرهم جنس ۱۰۸
- مرجع تشخیص پزشک حاذق ۱۱۱
- مراجعه به پزشک غیرهم جنس بدون تحقیق ۱۱۱
- سفر به شهرهای مجاور برای دسترسی به پزشک هم جنس ۱۱۱
- منظور از ضرورت ۱۱۲
- مرجع تشخیص ضرورت ۱۱۲
- تقدم لمس یا نظر در درمان بیمار غیرهم جنس ۱۱۳
- معاینه از روی لباس ۱۱۳
- لمس و نظر به اعضای داخلی ۱۱۴
- تزیینات ۱۱۴
- دندان پزشکی ۱۱۶
- نگاه به فضای داخل دهان زن ۱۱۶
- جراحی پلاستیک ۱۱۷
- معاینه عورت بیمار توسط پزشک هم جنس ۱۱۸
- رعایت مراتب در نگاه به عورت ۱۱۸
- رعایت مراتب در لمس عورت و بدن ۱۱۹
- معاینه عورت بیمار توسط پزشک غیرهم جنس ۱۱۹
- نازایی و جواز کشف عورت ۱۲۰
- معاینه بکارت عروس ۱۲۰
- تطهیر عورت بیمار ۱۲۱
- اولویت هم جنس برای نگاه یا لمس در مواقع ضرورت ۱۲۱
- معاینه عورت برای استخدام و کنترل سلامتی ۱۲۲

۹. نگاه برای آموزش پزشکی ۱۲۲
- معاینه بدن بیمار توسط دانشجو ۱۲۲
- رضایت بیمار و بستگان برای معاینه ۱۲۴
- نگاه به تصویر بدن برای آموزش ۱۲۴
- نگاه به عورت بیمار توسط دانشجو ۱۲۴
- نگاه به آلت مصنوعی ۱۲۵
- نگاه به تصویر عورت ۱۲۵
- تشریح جسد میت غیرهم جنس ۱۲۶
- نگاه به عورت میت برای تشریح ۱۲۶
- لمس و نگاه بدن کافر برای تشریح ۱۲۷
- ۳.۳. نگاه به فیلم و عکس نامحرم ۱۲۷
- ۳.۳.۱. عکس برداری از زن ۱۲۷
- ۳.۳.۲. ظهور عکس و میکس فیلم ۱۲۷
- ۳.۳.۳. عکس گرفتن بدون اجازه شوهر ۱۳۰
- ۳.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم همسر بعد از فوت یا طلاق ۱۳۰
- ۳.۳.۴. نگاه به عکس و فیلم زنان نامحرم آشنا و ناشناس ۱۳۱
- نگاه به عکس ۱۳۱
- نگاه به عکس زنان بدحجاب ۱۳۲
- نگاه به فیلم ۱۳۳
- ۳.۳.۵. نگاه به عکس و فیلم دوران کودکی زنان نامحرم ۱۳۳
- ۳.۳.۶. نگاه به عکس و فیلم زنان نیمه برهنه ۱۳۴
- ۳.۳.۷. نگاه به فیلم های مبتذل و مستهجن (پورن) ۱۳۵
- اشاره ۱۳۵
- نگاه به فیلم های مبتذل برای سانسور ۱۳۶
- نگاه به فیلم های مبتذل برای تحریک جنسی ۱۳۶
- نگاه به فیلم های مبتذل برای آموزش جنسی ۱۳۶

- نگاه به انیمیشن های جنسی ۱۳۷
- ۳.۳.۸. نگاه به عکس و فیلم زنان غیرمسلمان ۱۳۷
- نگاه به عکس ۱۳۷
- نگاه به فیلم ۱۳۷
- ۳.۳.۹. نگاه به عکس و فیلم عورتین ۱۳۸
- فصل چهارم: احکام نگاه زنان ۱۳۹
- اشاره ۱۳۹
- ۴.۱. نگاه زن به هم جنس ۱۴۰
- ۴.۱.۱. نگاه به عورت هم جنس ۱۴۰
- ۴.۱.۲. اپیلاسیون ۱۴۰
- ۴.۱.۳. نگاه به برجستگی عورت ۱۴۱
- ۴.۱.۴. تطهیر عورت هم جنس ۱۴۱
- ۴.۱.۵. نگاه به غیرعورت هم جنس ۱۴۱
- ۴.۲. نگاه زن به غیرهم جنس ۱۴۲
- ۴.۲.۱. نگاه زن به مردان محرم ۱۴۲
- ۴.۲.۲. نگاه زن به پسران نابالغ غیرممیز و ممیز ۱۴۲
- اشاره ۱۴۲
- نگاه به عورت پسرچئه ممیز ۱۴۴
- حمام کردن پسرچه ها ۱۴۶
- ۴.۲.۳. نگاه زن به مردان نامحرم ۱۴۶
- نگاه به دست و صورت ۱۴۶
- نگاه به مواضعی که معمولاً می پوشانند ۱۴۸
- نگاه به بدن نیمه برهنه ورزش کاران ۱۴۹
۱. نگاه حضوری به بدن مردان در میدان های ورزشی ۱۴۹
۲. نگاه به فیلم های ورزشی مثل فوتبال و کشتی ۱۴۹
- فصل پنجم: متفرقات نگاه ۱۵۲

- ۱۵۳ ..... اشاره
- ۱۵۴ ..... ۵. ۱. نگاه در حال احرام
- ۱۵۴ ..... ۵. ۲. نگاه غُستال به میت
- ۱۵۵ ..... ۵. ۳. خنثای مشکل
- ۱۵۵ ..... ۵. ۳. ۱. نگاه خنثا به افراد دیگر
- ۱۵۵ ..... ۵. ۳. ۲. نگاه افراد دیگر به خنثا
- ۱۵۵ ..... نگاه به عورت
- ۱۵۶ ..... نگاه به بدن
- ۱۵۶ ..... ۵. ۴. نگاه به مجامعت حیوانات
- ۱۵۷ ..... ۵. ۵. نگاه به عورت حیوانات
- ۱۵۷ ..... ۵. ۶. نگاه به بدن خود
- ۱۵۷ ..... ۵. ۷. نگاه به ماهواره
- ۱۵۸ ..... ۵. ۸. نگاه های مشکوک
- ۱۶۰ ..... کتابنامه
- ۱۶۵ ..... درباره مرکز

عنوان و نام پدیدآور: احکام پوشش و نگاه ویژه استادان و مبلغان / گردآورندگان صدیقه موسوی دوغ آبادی ... [و دیگران]؛ تهیه و تدوین مدیریت پژوهش و برنامه ریزی؛ تنظیم و تولید اداره تولیدات فرهنگی؛ ارزیاب علمی جواد محدثی؛ ارزیاب محتوایی حسین شریعتی مایون... [و دیگران]؛ ویراستار سید حمید حیدری ثانی.

مشخصات نشر: مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: [۱۲۸] ص.؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س م.

فروست: رهیافت؛ ۳۳. زائر رضوی.

شابک: ۱۲۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۲-۲۵-۸

وضعیت فهرست نویسی: فاپا

یادداشت: گردآورندگان صدیقه موسوی دوغ آبادی، عفت ترک، رضا ملونندی، مهدی نخعی.

یادداشت: ارزیاب محتوایی حسین شریعتی مایون، مجید داورزنی، سید رضا موسوی بایگی، حسین خادم الخمسه.

موضوع: حجاب -- فتواها

موضوع: Fatwas (Islamic clothing) -- Hijab

موضوع: فتواهای شیعه -- قرن ۱۴

موضوع: Fatwas, Shiites -- ۲۰th century

موضوع: حجاب (فقه)

موضوع: Hijab (Islamic law)

شناسه افزوده: موسوی دوغ آبادی، صدیقه، ۱۳۴۱ -، گردآورنده

شناسه افزوده: محدثی، جواد، ۱۳۳۱ -

شناسه افزوده: Mohadesi, Javad

شناسه افزوده: شریعتی، حسین، ۱۳۴۷-

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. مدیریت پژوهش و برنامه ریزی

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. اداره تولیدات فرهنگی

رده بندی کنگره: BP۱۸۳/۹

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۴۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۲۶۲۲۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فاپا

ص: ۱

«اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَ أَكْرِفْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ اللَّهُمَّ افْتِحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ انْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.» (۱) (خدایا، مرا از تاریکی های وهم خارج کن و به نور فهم گرامی ام بدار. خدایا، درهای رحمت را به روی ما بگشا و خزانه های علومت را برایمان باز کن؛ به مهربانی ات، ای مهربان ترین مهربانان!)

ص: ۲

تقدیم به ارواح قدس ائمه معصومین (علیهم السلام)، به ویژه مولا- و مقتدای زمان، حضرت بقیه الله الاعظم (عجل الله تعالی الشریف)؛ شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس؛ مدافعان مظلوم حرم اهل بیت و زائران آستان ملکوت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام!

ص: ۳

احكام پوشش و نگاه

ويژه استادان و مبلغان

ص: ۴

فهرست

۱۱	پیشگفتار .....
۱۳	درآمد .....

فصل اول:

۱۵	احکام پوشش در نماز .....
۱۶	۱.۱. مقدار پوشش برای نماز .....
۱۶	۲.۱. پوشش کف و روی پا .....
۱۶	۳.۱. منظور از عورت مرد .....
۱۷	۴.۱. پوشش از خود .....
۱۷	۵.۱. پوشش از همه جوانب .....
۱۸	۶.۱. پوشاندن حجم بدن .....
۱۸	۷.۱. پوشاندن شبح بدن .....
۱۹	۸.۱. پوشیدن لباس نازک .....
۱۹	۹.۱. ضخامت پوشش .....
۱۹	۱۰.۱. پوشاندن باطن بدن برای بانوان .....
۲۰	۱۱.۱. پوشاندن زینت‌های صورت بانوان .....
۲۰	۱۲.۱. پوشاندن گردن و چانه برای بانوان .....
۲۱	۱۳.۱. پوشاندن موی مصنوعی بانوان .....
۲۱	۱۴.۱. حکم نماز بدون پوشاندن چیزهایی که پوشاندن آن مقابل نامحرم واجب است ..
۲۲	۱۵.۱. پوشش دختر بچه نابالغ .....
۲۲	۱۶.۱. پوشش در قضای سجده و تشهد فراموش شده .....
۲۲	۱۷.۱. پوشش در سجده سهو .....
۲۳	۱۸.۱. پوشش در سجده واجب قرآن .....
۲۳	۱۹.۱. نماز با لباس شهرت .....
۲۴	۱.۱۹.۱. تعریف لباس شهرت .....
۲۴	۲.۱۹.۱. پوشیدن لباس شهرت .....
۲۵	۲۰.۱. نماز با لباس مختص .....
۲۵	۱.۲۰.۱. تعریف لباس مختص .....
۲۵	۲.۲۰.۱. پوشیدن لباس مختص .....

فصل دوم:

- ۲۷ ..... احکام پوشش در غیرنماز
- ۲۸ ..... ۱.۲ پوشش در مقابل هم جنس
- ۲۸ ..... ۱.۱.۲ پوشش زن در مقابل زنان
- ۲۸ ..... پوشش در مقابل زنان مسلمان
- ۲۸ ..... تعریف عورتین
- ۲۹ ..... پوشش در مقابل زنان غیرمسلمان
- ۲۹ ..... ۲.۱.۲ پوشش مرد در مقابل مردان
- ۲۰ ..... ۲.۲ پوشش زن در مقابل غیرهم جنس
- ۳۰ ..... ۱.۲.۲ پوشش زن در مقابل مردان محرم
- ۳۱ ..... پوشش از محارم در جایی که نگاه با قصد لذت و ریه صورت می‌گیرد
- ۳۱ ..... ۲.۲.۲ پوشش زن در مقابل مردان نامحرم
- ۳۲ ..... ۳.۲.۲ پوشش زن در مقابل پسران نابالغ ممیز نامحرم
- ۳۳ ..... سن تمییز پسران
- ۳۳ ..... ۴.۲.۲ پوشش زن در برابر افراد عقب مانده ذهنی و مجنون
- ۳۴ ..... ۵.۲.۲ پوشش وجه و کفین
- ۳۵ ..... پوشش وجه و کفین در فرض علم به نگاه نامحرم
- ۳۶ ..... ۶.۲.۲ پوشش زیر چانه
- ۳۷ ..... ۷.۲.۲ پوشش روی پا
- ۳۷ ..... ۸.۲.۲ پوشش زینت از نامحرم
- ۳۷ ..... تعریف زینت
- ۳۸ ..... حکم پوشش زینت
- ۳۹ ..... بیان مصادیقی از زینت
- ۳۹ ..... پوشش ابروی اصلاح شده
- ۴۰ ..... پوشش ابروی رنگ شده
- ۴۰ ..... پوشش ابروی تتوشده
- ۴۱ ..... پوشش انگشتر و حلقه ازدواج
- ۴۲ ..... پوشش کلاه گیس
- ۴۳ ..... پوشاندن سرمه چشم
- ۴۴ ..... پوشاندن ناخن بلند
- ۴۴ ..... پوشش ناخن لاک زده
- ۴۵ ..... پوشش کرم ضدآفتاب

پوشیدن لباس های تنگ و چسبان	۴۶
پوشیدن لباس های رنگی و زننده	۴۷
پوشیدن جوراب نازک	۴۸
پوشیدن کفش های صدادار	۴۸
۲.۲. پوشش مرد در مقابل غیرهم جنس	۴۹
۱.۳.۲. پوشش مرد در مقابل زنان محرم	۴۹
۲.۳.۲. پوشش مرد در مقابل زنان نامحرم	۴۹
پوشش مرد در جایی که نگاه به او با قصد لذت صورت می گیرد	۵۰
۳.۳.۲. پوشیدن لباس های تنگ	۵۱
۴.۳.۲. پوشیدن لباس های آستین کوتاه	۵۲
۴.۲. متفرقات پوشش	۵۲
۱.۴.۲. پوشیدن کراوات	۵۲

فصل سوم:

احکام نگاه مردان	۵۵
۱.۲. نگاه مرد به هم جنس	۵۶
۱.۱.۳. نگاه به عورت هم جنس	۵۶
۲.۱.۳. تطهیر عورت هم جنس	۵۶
۳.۱.۳. نگاه به غیرعورت هم جنس	۵۶
۲.۲. نگاه مرد به غیرهم جنس	۵۷
۱.۲.۳. نگاه مرد به زنان محرم	۵۷
نگاه به همسر	۵۷
نگاه به همسر فوت شده	۵۷
نگاه به همسر مطلقه	۵۸
نگاه به غیرهمسراز زنان محرم	۵۸
نگاه به ربیبه	۵۹
۲.۲.۳. نگاه مرد به دختران نابالغ	۶۰
نگاه به دختران غیرممیز	۶۰
نگاه به دختران ممیز	۶۰
۳.۲.۳. نگاه مرد به زنان نامحرم	۶۲
نگاه به دست و صورت	۶۲
نگاه به بدن و موها	۶۳

- نگاه به صورت آرایش شده ۶۳
- نگاه به دندان ها ۶۳
- نگاه به دست همراه با انگشتر ۶۴
- نگاه به ناخن های لاک زده ۶۴
- نگاه به روی پا ۶۴
- نگاه به حجم ساقی پا و شانه ها ۶۵
- نگاه به زیورآلات از روی لباس ۶۵
- نگاه به کلاه گیس ۶۶
- نگاه به اعضای جداشده زنان ۶۶
- نگاه بی اختیار ۶۷
- ۴.۲.۳. نگاه مرد به زنان عقب افتاده ذهنی ۶۸
- ۵.۲.۳. استثناهای حرمت نگاه به نامحرم ۶۹
۱. نگاه در صورت ضرورت ۶۹
۲. نگاه در مقام شهادت ۶۹
۳. نگاه به زنان سال خورده (قواعد) ۶۹
۴. نگاه به زنان بدحجاب ۷۲
۵. نگاه به زنان غیرمسلمان ۷۲
۶. نگاه به زنان روستایی ۷۳
۷. نگاه در مقام خواستگاری ۷۴
۸. نگاه در مقام معالجه ۷۹
۹. نگاه برای آموزش پزشکی ۹۱
- ۳.۲. نگاه به فیلم و عکس نامحرم ۹۶**
- ۱.۳.۳. عکس برداری از زن ۹۶
- ۲.۳.۳. ظهور عکس و میکس فیلم ۹۶
- ۳.۳.۳. عکس گرفتن بدون اجازه شوهر ۹۸
- ۳.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم همسر بعد از فوت یا طلاق ۹۸
- ۴.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم زنان نامحرم آشنا و ناشناس ۹۹
- نگاه به عکس ۹۹
- نگاه به عکس زنان بدحجاب ۱۰۰
- نگاه به فیلم ۱۰۱
- ۵.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم دوران کودکی زنان نامحرم ۱۰۱
- ۶.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم زنان نیمه برهنه ۱۰۲

۱۰۳.....	نگاه به فیلم‌های مبتذل و مستهجن (پورن) ۷.۳.۳
۱۰۴.....	نگاه به فیلم‌های مبتذل برای سانسور.....
۱۰۴.....	نگاه به فیلم‌های مبتذل برای تحریک جنسی.....
۱۰۴.....	نگاه به فیلم‌های مبتذل برای آموزش جنسی.....
۱۰۵.....	نگاه به انیمیشن‌های جنسی.....
۱۰۵.....	نگاه به عکس و فیلم زنان غیرمسلمان ۸.۳.۳
۱۰۵.....	نگاه به عکس.....
۱۰۵.....	نگاه به فیلم.....
۱۰۶.....	نگاه به عکس و فیلم عورتین ۹.۳.۳

فصل چهارم:

۱۰۷.....	احکام نگاه زنان ۱۰۷
۱۰۸.....	۱.۴ نگاه زن به هم جنس.....
۱۰۸.....	۱.۱.۴ نگاه به عورت هم جنس.....
۱۰۸.....	۲.۱.۴ اپیلاسیون.....
۱۰۹.....	۳.۱.۴ نگاه به برجستگی عورت.....
۱۰۹.....	۴.۱.۴ تطهیر عورت هم جنس.....
۱۰۹.....	۵.۱.۴ نگاه به غیرعورت هم جنس.....
۱۱۰.....	۲.۴ نگاه زن به غیرهم جنس.....
۱۱۰.....	۱.۲.۴ نگاه زن به مردان محرم.....
۱۱۰.....	۲.۲.۴ نگاه زن به پسران نابالغ غیرممیز و ممیز.....
۱۱۱.....	نگاه به عورت پسر بچه ممیز.....
۱۱۲.....	حمام کردن پسر بچه‌ها.....
۱۱۲.....	۳.۲.۴ نگاه زن به مردان نامحرم.....
۱۱۲.....	نگاه به دست و صورت.....
۱۱۳.....	نگاه به مواضعی که معمولاً می‌پوشانند.....
۱۱۴.....	نگاه به بدن نیمه برهنه ورزش کاران.....

فصل پنجم:

۱۱۷.....	متفرقات نگاه ۱۱۷
۱۱۸.....	۱.۵ نگاه در حال احرام.....
۱۱۸.....	۲.۵ نگاه غَسَال به میت.....

۱۱۹	..... ۳.۵ خنثای مشکل
۱۱۹	..... ۱.۳.۵ نگاه خنثا به افراد دیگر
۱۱۹	..... ۲.۳.۵ نگاه افراد دیگر به خنثا
۱۱۹	..... نگاه به عورت
۱۲۰	..... نگاه به بدن
۱۲۰	..... ۴.۵ نگاه به مجامعت حیوانات
۱۲۱	..... ۵.۵ نگاه به عورت حیوانات
۱۲۱	..... ۶.۵ نگاه به بدن خود
۱۲۱	..... ۷.۵ نگاه به ماهواره
۱۲۲	..... ۸.۵ نگاه‌های مشکوک
۱۲۴	..... کتابنامه

عبد السلام از امام رضا علیه السلام شنید که فرمودند: «رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا» خداوند رحمت کند کسی را که امر ما را زنده می کند. عرض کرد: چگونه امر شما را زنده می کند؟، علی بن موسی الرضا علیه السلام در پاسخ فرمودند: «يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا» (۱) علوم ما را فرا می گیرد و آن را به مردم تعلیم می دهد... زیرا اگر مردم از زیبایی های کلام ما آگاهی می یافتند، از ما پیروی می کردند.

معاونت تبلیغات آستان قدس رضوی، مفتخر است در راستای رسالت خود مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخ گویی به سؤالات شرعی مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای پیش رو را به استادان فرهیخته تقدیم کند. در این نوشتار تلاش شده است علاوه بر ارائه اطلاعات و محتوایی غنی، پاسخی مناسب با محتوایی یکسان در اختیار استادان قرار داده شود تا از تشویش خاطر مراجعان به سبب دریافت جواب های متفاوت جلوگیری شود.

اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل نوشتارها عبارت اند از: تلخیص کتاب های تخصصی موجود در این حوزه؛ جمع بندی جواب ها؛ بی نیاز کردن استادان از رجوع به منابع پرشمار در هنگام پاسخ گویی. برای رسیدن به این مهم، کارگروهی از استادان و کارشناسان فرهیخته این اداره، هر موضوع پیشنهادی را موشکافانه بررسی می کنند و محصول تلاش خویش را به داوری هیئت علمی می گذارند.

مجموعه کتاب های رهیافت در چهار موضوع کلی تدوین می شود؛ رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی

که مرکب از هر سه موضوع قبل است. بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، خدمتگزارانتان را در بهبود کیفی این

ص: ۱۱

۱- محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا علیه السلام. ج ۱، ص ۳۰۷، حدیث ۶۹

مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می‌ساییم، به شکرانه توفیق خدمتی که حضرتش در بارگاه ملکوتی و سراسر نور امام رضا علی‌ارزانی مان فرموده است. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از آن امام همام علیه‌السلام، به مصداق روایت نورانی آغازین، جرعه‌ای از علم حقیقی بنوشیم و به تشنگان راستین آن نیز بنوشانیم.

معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

ص: ۱۲

حکایت تاریخ چنین است: آنگاه که آدم و حوا تحت تأثیر الق-ای شیطان، از شجره ممنوع-ه تن-اول کردند، پوشش های بهشتی از بدنشان فروریخت و عریان شدند و طبق تصریح قرآن، آن هنگام بلافاصله بدن خود را به وسیله برگ درختان پوشاندند. از این حکایت چنین برمی آید که مسئله پوشش و حجاب از جمله مسائلی است که با فطرت آدمی عجین است و نه تنها از ضروریات دین اسلام است، بلکه از ارکان اساسی سایر ادیان آسمانی نیز هست. با این رویکرد، می توان گفت حجاب مختص به منطقه جغرافیایی خاص، دین خاص یا ملیت و قومیت خاصی نیست؛ بلکه انسانیت انسان چنین اقتضایی دارد که پوشیده بودن را بپسندد.

از سوی دیگر، لزوم حفظ نگاه و محافظت از چشم در مقابل نامحرم نیز همراه با مسئله حجاب و لزوم پوشش مطرح شده و بر آن تأکید شده است. در قرآن کریم قبل از آیه **<وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ...>** (۱) که به وجوب پوشاندن بدن از دید نامحرم امر می کند، به مردان و زنان باایمان امر شده است در مقابل نامحرم نگاهشان را حفظ کنند؛ آنجا که خداوند متعال می فرماید: **<قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ...>** (۲).

ص: ۱۳

۱- .نور، ۳۱.

۲- .نور، ۳۰.

حجاب از ضروریات دین اسلام است و انکار آن در صورتی که به انکار خدا یا رسول (صلی الله علیه و اله) بینجامد، کفر است. از این رو لازم است زنان، خود را از دید مردان نامحرم پوشانند. البته برای آقایان نیز پوشش به معنای خاص خود در مقابل زنان نامحرم واجب است.

در جزوه حاضر، حدود مرز پوشش و کیفیت آن در نماز و غیر نماز برای آقایان و خانم ها و همچنین احکام نگاه برای مردان و زنان بررسی شده است و تلاش شده تا بشود، جزئیات آن طبق نظر مراجع عظام تقلید بیان شود.

مجموعه پیش رو با عنوان «احکام پوشش و نگاه»، در قالب رهیافت احکام تقدیم می شود. مستنداتی که در این کتاب از آن ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن ها بی نیاز کرده است، عبارت اند از: العروه الوثقی، تحریر الوسیله، منهج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید: حضرت امام و امام خامنه ای (مدظله العالی) و آیات عظام سید ابوالقاسم خویی، محمد فاضل لنکرانی، محمد تقی بهجت، لطف الله صافی گلپایگانی، ناصر مکارم شیرازی، سید علی سیستانی، حسین وحید خراسانی، حسین نوری همدانی و سید موسی شبیری زنجانی. تمامی استفتائات از کتاب ها یا سایت های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز هیئت علمی این استفتا را انجام داده و استفتائات یاد شده، در این واحد موجود است.

تدوین این کتاب را استادان اداره پاسخ گویی به سؤالات دینی، در ابتدا خانم ها صدیقه موسوی دوغ آبادی و عفت ترک در سال ۱۳۹۴ و تکمله آن را حجج اسلام رضا ملوندی و مهدی نخعی در سال ۱۳۹۷ به عهده داشته اند. حجت الاسلام حسین خادم الخمسه در ابتدا و حجج اسلام حسین شریعتی، مجید داورزنی و سید رضا موسوی بایگی در اواخر ۱۳۹۷ آن را بررسی و اصلاح مجدد محتوایی کرده اند. سپاسمند تلاش این عزیزان هستیم و امیدوار که خداوند در سایه لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

هیئت اندیشه ورز نشر احکام

معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

فصل اول: احکام پوشش در نماز

اشاره

ص: ۱۵

۱.۱. مقدار پوشش برای نماز

پرسش: پوشش واجب در نماز چه مقدار است؟

پاسخ: مردان باید عورت را بپوشانند و بهتر آن است از ناف تا زانو را بپوشانند. (مراجع عظام تقلید)(۱)

زنان باید تمام بدن را بپوشانند به جز: ۱. دست‌ها تا مچ؛ ۲. پاها تا مچ؛ ۳. صورت به مقداری که در وضو شسته می‌شود. اما برای آنکه یقین کنند مقدار واجب را پوشانده‌اند، باید (مکارم: بنا بر احتیاط واجب) مقداری از اطراف صورت و قدری پایین‌تر از مچ را هم بپوشانند. (مراجع عظام تقلید)(۲)

۱.۲. پوشش کف و روی پا

پرسش: آیا پوشاندن پا در حال نماز، برای خانم‌ها واجب است؟

پاسخ: خیر، پوشاندن پا اعم از کف و روی پا واجب نیست. (مراجع عظام تقلید)(۳)

۱.۳. منظور از عورت مرد

پرسش: منظور از عورت که بر مرد لازم است در نماز بپوشاند، کجاست؟(۴)

پاسخ: آلت و بیضتین و حلقه دبر. (حضرت امام و آیات عظام خویی،

ص: ۱۶

۱- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الثانی؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۷۸۸؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۲۸، مقدار پوشش نماز.

۲- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الثانی؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۷۸۹؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۲۸، مقدار پوشش نماز.

۳- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۴۲، مسئله ۷۸۹، با توجه به اینکه در این مسئله، مراجع عظام پوشش پا تا مچ را لازم نمی‌دانند، حکم کف پا هم به دست آمده است؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۲۸.

۴- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الثانی؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۶۶۱؛ محمدتقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۶۲۵؛ سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۵۱۸.

پرسش: آیا در نماز، بر مردان پوشش عجان (حد فاصل بین مقعد و اصل آلت) واجب است؟

پاسخ: خیر واجب نیست؛ اگرچه مستحب است. (حضرت امام و آیات عظام خویی، سیستانی، مکارم، نوری و فاضل)(۱)

۴.۱. پوشش از خود

پرسش: آیا نماز گزار در موقع نماز، باید بدنش را از خودش نیز بپوشاند؛ به گونه ای که خودش بدنش را نبیند؟(۲)

پاسخ: واجب نیست. (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل و نوری)

بنا بر احتیاط واجب(۳) در موقع نماز، بدنش را (غیر از موارد استثنا) حتی از خودش نیز بپوشاند. (آیات عظام سیستانی و مکارم)

۵.۱. پوشش از همه جوانب

پرسش: آیا نماز گزار باید پوشش را از همه جوانب رعایت کند؟(۴)

پاسخ: نماز گزار باید پوشش را از همه جوانب رعایت کند؛ به گونه ای که اگر بیننده ای باشد، او را نبیند. البته از جهت تحتانی پوشش لازم نیست؛ مگر اینکه مثلاً بر سطحی بلند یا بر روی صفحه ای شیشه ای ایستاده

ص: ۱۷

-
- ۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، الستر و الساتر، ص ۴۵۲، ذیل مسئله ۳: و اما الثانی ...
  - ۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱۴؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، مسئله ۹۷۱.
  - ۳- . مثلاً اگر زن لباس آستین کوتاه به تن دارد یا شلواری پوشیده که ساق پا را نمی پوشاند و به هنگام نماز چادر را طوری بپوشد که کسی بدن او را نبیند، ولی چون صورتش را زیر چادر برده است، خودش اعضای برهنه بدنش را ببیند، اشکال دارد و احتیاط واجب در ترک آن است.
  - ۴- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱۳؛ محمدتقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۶۲۷؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۶۶۴؛ سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۵۲۰؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، نماز، لباس نماز گزار، پوشش زن در نماز، پوشیدن لباس تنگ برای زن در نماز.

باشد؛ در حالی که توقع (صافی: در معرض) بودن ناظر آنجاست که از پایین بدن و عورت او قابل مشاهده باشد. در این صورت پوشش واجب است؛ هرچند فعلاً ناظری در پایین نباشد. (حضرت امام و آیت الله صافی)

نماز گزار باید پوشش را از همه جوانب رعایت کند؛ به گونه ای که اگر بیننده ای باشد، او را نبیند. البته از جهت تحتانی پوشش لازم نیست؛ مگر اینکه مثلاً بر سطحی بلند یا بر روی صفحه ای شیشه ای ایستاده باشد؛ به گونه ای که اگر ناظری آنجا باشد، از پایین، بدن و عورت او قابل مشاهده باشد. در این صورت پوشش واجب است؛ هرچند فعلاً ناظری در پایین نباشد. (آیات عظام خوئی، بهجت، سیستانی، وحید، مکارم و نوری)

۱.۶. پوشاندن حجم بدن

پرسش: پوشیدن لباس تنگ و چسبان در نماز، در صورتی که بدن به صورت کامل پوشیده باشد، چه حکمی دارد؟(۱)

پاسخ: پوشیدن لباس تنگ و چسبان برای نماز گزار مکروه است؛ هرچند حجم بدن (شکل) مشخص باشد. (مراجع عظام غیر از آیات عظام بهجت(۲) و مکارم)

پوشیدن لباس تنگ و چسبان برای زن در نماز اشکال دارد؛ مگر این که زیر چادر ضخیم باشد. همچنین درباره مردان، چنانچه حجم آلت از جمیع جوانب مشخص باشد، اشکال دارد. (آیت الله مکارم)

۱.۷. پوشاندن شب بدن

پرسش: آیا پوشاندن شب بدن یعنی اینکه بدن از زیر لباس بدون

ص: ۱۸

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الثانی و فصل فیما یکره من اللباس حال الصلاة، الثامن و العشرون؛ سیدمحمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۶۵؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۵۴۵۰۷۸، تاریخ استفتا: ۱۳ خرداد ۱۳۹۴.

۲- . استفتایی از معظم له پیدا نشد.

مشخص شدن رنگ بدن دیده می شود، لازم است؟ (۱)

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب پوشانند. (حضرت امام و آیات عظام خوئی، صافی و نوری)

باید پوشانند. (آیات عظام فاضل و مکارم)

اگر جسم بدن دیده می شود، باید پوشانده شود. (آیت الله سیستانی)

۸.۱. پوشیدن لباس نازک

پرسش: آیا لباس نازک برای پوشش در حال نماز کافی است؟

پاسخ: لباس نازکی که رنگ پوست از زیر آن نمایان است، کافی نیست.

۹.۱. ضخامت پوشش

پرسش: ضخامت پوشش در نماز باید چه مقدار باشد؟ (۲)

پاسخ: پوشش باید در حدی باشد که رنگ پوست بدن دیده نشود؛ لذا لباس نازکی که رنگ پوست از زیر آن نمایان است، کافی نیست. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام خوئی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری)

۱۰.۱. پوشاندن باطن بدن برای بانوان

پرسش: آیا بر زن، پوشش باطن بدن مثل دندان ها و زبان در حال نماز لازم است؟ (۳)

پاسخ: واجب نیست. (حضرت امام و آیات عظام خوئی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری)

ص: ۱۹

۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الثانی؛ محمدتقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۶۲۵؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، مسئله ۶۶۱.

۲- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الثانی؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۹۵۹۰۹، تاریخ استفتا: ۱۸ شهریور ۱۳۹۵.

۳- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۴.

۱۱.۱. پوشاندن زینت های صورت بانوان

پرسش: آیا بر زن لازم است در حال نماز، با نبودن نامحرم هم زینت های صورت مثل سرمه و زیورآلات را بپوشاند؟(۱)

پاسخ: واجب نیست. (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، صافی، شبیری و نوری)

۱۲.۱. پوشاندن گردن و چانه برای بانوان

پرسش: آیا زن باید گردن و چانه را در حال نماز بپوشاند؟(۲)

پاسخ: از آنجا که چانه جزئی از صورت است، لازم نیست در نماز آن را بپوشاند؛ ولی پوشاندن قسمت پایین چانه واجب است. (امام خامنه ای)

بر زن لازم است در حال نماز، گردن و زیر چانه را بپوشاند. همچنین بنا بر احتیاط واجب، پوشاندن مقداری از چانه که معمولاً مقنعه آن را نمی پوشاند، لازم است. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، مکارم و صافی)

بر زن لازم است در حال نماز، گردن و زیر چانه را بپوشاند؛ ولی پوشش مقداری که معمولاً مقنعه آن را نمی پوشاند، لازم نیست. (آیات عظام خویی، سیستانی و نوری)

آن مقداری که جزو صورت است، لازم نیست. (آیات عظام بهجت و وحید)

ص: ۲۰

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، م ۴؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۸۳۷؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۲، مسئله ۱۵۳۷؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات، ج ۱، استفتائات نماز، لباس نماز گزار، پوشش نماز گزار، وظیفه زن نماز گزار در پوشاندن چهره آرایش شده.

۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۶؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۱۵۲۸ و استفتائات جامع الزهراء، نماز، پوشاندن چانه؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۹۷۰؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۶۶۲؛ سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۵۱۸؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات، ج ۱، استفتائات نماز، لباس نماز گزار، پوشش نماز گزار، پوشاندن زیر چانه برای زن نماز گزار، مسئله ۱۱۷۵؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۲۸، مقدار پوشش در نماز.

پوشاندن قسمت پایین چانه که جزو صورت به حساب نمی آید، واجب است. (آیت الله شبیری)

۱۳.۱. پوشاندن موی مصنوعی بانوان

پرسش: آیا پوشاندن موی مصنوعی در نماز با نبودن نامحرم، بر زن لازم است؟ (۱)

پاسخ: واجب نیست. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام خویی، فاضل، بهجت، سیستانی، صافی، شبیری و نوری)

پوشاندن موهای مصنوعی و زینت های پنهانی مانند دست بند و گردن بند نیز واجب است؛ حتی اگر نامحرم حضور نداشته باشد. (آیت الله مکارم)

۱۴.۱. حکم نماز بدون پوشاندن چیزهایی که پوشاندن آن مقابل نامحرم واجب است

پرسش: پوشش برخی چیزها در نماز برای زن استثنا شده؛ هرچند در مقابل نامحرم لازم است آن ها را بپوشاند؛ مثل زینت و قدمین. آیا چنانچه در حال نماز مقابل نامحرم آن ها را بپوشاند، نماز باطل است؟ (۲)

پاسخ: نماز صحیح است؛ هرچند گناه کرده است. (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، سیستانی و نوری)

نماز اشکالی ندارد؛ ولی احتیاط واجب آن است که خود را در معرض دید نامحرم قرار ندهد. (آیت الله مکارم)

ص: ۲۱

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۴؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، مسئله ۷۲۹؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۲، مسئله ۱۵۳۶؛ لطف الله صافی گلپایگانی، استفتائات جامع‌الزهراء (علیها السلام)، نماز، نمایان بودن موهای مصنوعی در نماز؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات، ج ۱، استفتائات نماز، لباس نمازگزار، پوشش نمازگزار، وظیفه زن نمازگزار در پوشاندن موی مصنوعی، مسئله ۱۱۷۴؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۰۶۷۰۵، تاریخ استفتا: ۲۸ مهر ۱۳۹۵.

۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۵.

۱. ۱۵. پوشش دختر بچه نابالغ

پرسش: پوشش دختر بچه نابالغ در حال نماز چگونه است؟ (۱)

پاسخ: پوشش دختر نابالغ در حال نماز مانند زن بالغ است؛ مگر در سر و مو و گردن که پوشش آن‌ها در حال نماز بر دختر بچه نابالغ لازم نیست. (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، بهجت، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری)

۱. ۱۶. پوشش در قضای سجده و تشهد فراموش شده

پرسش: آیا در قضای سجده و تشهد فراموش شده، رعایت پوشش واجب است؟ (۲)

پاسخ: واجب است. (مراجع عظام تقلید)

۱. ۱۷. پوشش در سجده سهو

پرسش: آیا در سجده سهو، رعایت پوشش واجب است؟ (۳)

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب لازم است. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام فاضل، بهجت، مکارم، صافی، شبیری و نوری)

بنا بر احتیاط مستحب لازم است. (آیات عظام خویی و سیستانی)

در سجده سهوی که برای قضای تشهد فراموش شده به جا می آورد،

ص: ۲۲

۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۸؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۶۶۳؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۹۶۹؛ سید ابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۵۱۹؛ محمد تقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۶۲۶.

۲- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۹؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۷۹۰؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۲۰۰۰۰، تاریخ استفتا: ۲۷ دی ۱۳۹۴.

۳- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۹؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۷۹۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، مسئله ۷۹۶؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۲۰۰۰۰، تاریخ استفتا: ۲۷ دی ۱۳۹۴.

باید خود را مثل موقع نماز بپوشاند و احتیاط مستحب آن است که در موقع به جا آوردن سجده سهو در غیر این مورد نیز خود را بپوشاند. (آیت الله وحید)

۱۸.۱. پوشش در سجده واجب قرآن

پرسش: آیا در انجام سجده واجب قرآن، رعایت پوشش واجب است؟ (۱)

پاسخ: لازم نیست. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام خویی، فاضل، بهجت، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری) بنا بر احتیاط واجب لازم است. (آیت الله مکارم)

۱۹.۱. نماز با لباس شهرت

اشاره

پرسش: نماز با لباس شهرت چه حکمی دارد؟ (۲)

پاسخ: نماز صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، صافی، شبیری و نوری) اگر لباس ساتر بالفعل باشد، نماز باطل است. (آیت الله خویی)

حکم نماز با لباس غضبی را دارد؛ یعنی اگر می داند پوشیدن لباس حرام است یا اینکه در یاد گرفتن حرمت پوشیدن این لباس کوتاهی کرده باشد، اگر عمداً با آن عورت خود را بپوشاند و نماز بخواند، نمازش باطل است. ولی چیزهایی که فعلاً نماز گزار آن ها را نپوشیده و همچنین چیزهایی که نماز گزار آن ها را پوشیده ولی با آن ها ستر عورت نکرده، موجب بطلان نماز نمی شود. (آیت الله وحید)

ص: ۲۳

-
- ۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۹؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۰۹۷؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۸۱۷.
  - ۲- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، فصل فی شرایط لباس المصلی، مسئله ۴۲؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۴۵؛ محمد تقی بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۶۴۳؛ سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات، ج ۱، استفتائات نماز، لباس نماز گزار، شرایط لباس نماز گزار، لباس شهرت و پوشیدن آن در حال نماز، مسئله ۱۲۷۹.

۱.۱۹.۱. تعریف لباس شهرت

پرسش: لباس شهرت به چه لباسی گفته می شود؟(۱)

پاسخ: لباسی که از نظر پارچه، رنگ یا دوخت معمول نبوده، خلاف زنی شخص باشد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل و بهجت)

لباسی که پوشیدن آن برای شخص، به دلیل رنگ یا کیفیت دوخت یا مندرس بودن آن و علل دیگر مناسب نیست؛ به طوری که اگر آن را در برابر مردم بپوشد، توجه آنان را به خود جلب می کند و انگشت نما می شود. (امام خامنه ای)

لباس شهرت لباسی است که جنبه ریاکاری دارد و شخص می خواهد به وسیله آن مثلاً به زهد و ترک دنیا مشهور شود؛ خواه از جهت پارچه یا رنگ آن باشد یا دوختش؛ اما اگر واقعاً قصدش ساده پوشیدن است و جنبه ریاکاری ندارد، نه تنها جایز است، بلکه عملی است شایسته. (آیت الله مکارم)

لباسی که پارچه یا رنگ یا دوخت آن برای کسی که می خواهد آن را بپوشد، معمول نیست و موجب هتک حرمت و خواری شخص (آیات عظام وحید و صافی: یا موجب شهرت و انگشت نمادنش) شود. (آیات عظام خویی، سیستانی، وحید، صافی، شیرازی و نوری)

۱.۱۹.۲. پوشیدن لباس شهرت

پرسش: پوشیدن لباس شهرت چه حکمی دارد؟(۲)

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب حرام است. (حضرت امام و امام خامنه ای و

ص: ۲۴

۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، فصل فی شرایط لباس المصلی، مسئله ۴۲؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۴۵؛ سید علی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۱۳۶۱.

۲- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، فصل فی شرایط لباس المصلی، مسئله ۴۲؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۴۵؛ محمد تقی بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۶۴۳؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۰۶۹۴۹، تاریخ استفتا: ۲۹ مهر ۱۳۹۵.

آیات عظام فاضل و مکارم و نوری)

اگر موجب هتک حرمت و خواری او باشد (آیت الله وحید: یا موجب شهرت و انگشت ناماشدن باشد)، حرام است. (آیات عظام خوئی، سیستانی، وحید و شیرینی)
حرام است. (آیات عظام بهجت و صافی)

۱. ۲۰. نماز با لباس مختص

اشاره

پرسش: نماز با لباس مختص چه حکمی دارد؟ (۱)

پاسخ: نماز صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، صافی، شیرینی و نوری)

در صورتی که ساتر باشد، نماز باطل است. (آیت الله خوئی)

در صورتی که ساتر باشد، بنا بر احتیاط واجب نماز باطل است. (آیت الله وحید)

۱. ۲۰. ۱. تعریف لباس مختص

پرسش: لباس مختص به چه لباسی گفته می شود؟ (۲)

پاسخ: لباس مختص مردان لباسی است که معمولاً فقط مردان آن را می پوشند و لباس مختص زنان لباسی است که معمولاً زن ها آن را می پوشند.

۱. ۲۰. ۲. پوشیدن لباس مختص

پرسش: پوشیدن لباس مختص مردان برای زنان و به عکس چه حکمی

ص: ۲۵

۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، فصل فی شرایط لباس المصلی، مسئله ۴۲؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۴۶؛ محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۱۵۳۵.

۲- نک: سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان، لباس هایی که پوشیدن آن برای مرد و زن جایز نیست، ص ۱۲۶، مسئله ۱۵۶.

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب حرام است؛ چه زنی خود قرار بدهد یا قرار ندهد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، صافی و نوری)

تا زمانی که آن را به عنوان لباس برای خود انتخاب نکرده باشد، اشکال ندارد. (امام خامنه ای)

بنا بر احتیاط واجب در صورتی که زنی خود قرار دهد، حرام است. (آیات عظام خویی و وحید)

در صورتی که آن را لباس عادی خود قرار دهد، حرام است. (آیت الله شبیری)

اگر مفسده خاصی بر آن مترتب نشود، اشکالی ندارد. (آیت الله مکارم)(۲)

پوشیدن لباس زنانه بر مردان و پوشیدن لباس مردانه بر زنان حرام نیست؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست مرد خود را به هیئت و زنی و شمایل زن در آورد یا زن خود را به هیئت و زنی و شمایل مرد در آورد. (آیت الله سیستانی)

اگر لباس شهرت نباشد، بنا بر احتیاط واجب و در صورتی که لباس شهرت باشد، حرام است. (آیت الله بهجت)

ص: ۲۶

۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، فصل فی شرایط لباس المصلی، مسئله ۴۲؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۴۶؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۱۰۱۸؛ سید علی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۱۳۶۸.

۲- شایان ذکر است معظم له در توضیح المسائل، مسئله را به صورت احتیاط واجب بیان کرده اند؛ هر چند در استفتائات آن را توضیح داده اند که مطابق نظر ایشان در العروه الوثقی هم هست. پرسش: منظور از اینکه فرموده اند پوشیدن لباس مخصوص مرد برای زن و بالعکس اشکال دارد، چه نوع لباسی است؟ لطفاً توضیح فرمایید. پاسخ: منظور لباسی است که در عرف عام می گویند لباس زنانه است. ولی هرگاه فسادی بر آن مترتب نشود، حرام نیست (استفتائات جدید، ج ۱، ص ۵۸، سؤال ۱۳۲).

فصل دوم: احکام پوشش در غیر نماز

اشاره

ص: ۲۷

۱.۲. پوشش در مقابل هم جنس

۱.۱. پوشش زن در مقابل زنان

پوشش در مقابل زنان مسلمان

پرسش: زن در مقابل زنان مسلمان تا چه حد باید پوشش را حفظ کند؟

پاسخ: زن باید عورتین خود را از زن های دیگر بپوشاند و پوشاندن بقیه بدن از آن ها واجب نیست. (مراجع عظام تقلید)(۱)

تعریف عورتین

پرسش: مراد از عورتین زنان که پوشش آن واجب است، چیست؟

پاسخ: قُبُل (جلو) و دُبُر (پشت) زن عورت محسوب می شود. (آیات عظام نوری، سیستانی، مکارم، فاضل، صافی، وحید و بهجت)(۲)

قُبُل و دُبُر عورتین زن عورت محسوب می شود و علاوه بر پوشش آن دو موضع، بنا بر احتیاط واجب، موهایی که اطراف آن می روید، باید پوشانده شود. (حضرت امام)(۳)

علاوه بر قُبُل و دُبُر، بنا بر احتیاط واجب بین ناف تا زانو عورت محسوب می شود. (آیت الله خویی)(۴)

ص: ۲۸

۱- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، احکام تخلی، ص ۵۶، مسئله ۵۷؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الاول، ص ۴۱۴؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، ۷۶ و ج ۱، درس ۶.

۲- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۶۹؛ سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، احکام التخلی، مقدمه؛ محمدتقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۶۱؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۱، ص ۱۲۱، ص ۴۰۰.

۳- سیدروح الله خمینی، ترجمه تحریر الوسیله، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، ص ۲۶، مسئله ۱.

۴- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، تعلیقه بر مسئله ۱.

پرسش: آیا بر زن ها لازم است بدن خود را در مقابل زنان غیرمسلمان بپوشانند؟

پاسخ: بهتر است خود را بپوشانند. (حضرت امام (۱) و آیات عظام مکارم (۲) و بهجت و صافی (۳))

نپوشاندن مکروه است. (امام خامنه ای (۴) و آیات عظام خویی و نوری و فاضل (۵))

زن غیرمسلمان مانند زن مسلمان است. (آیت الله سیستانی (۶))

زن مسلمان باید در مقابل زن غیرمسلمان خود را بپوشاند. (آیت الله شبیری (۷))

۲.۱.۲. پوشش مرد در مقابل مردان

پرسش: مردان در مقابل مردان دیگر تا چه حد باید پوشش خود را حفظ کنند؟

پاسخ: باید عورتین خود را از مردان دیگر بپوشانند و پوشاندن بقیه بدن از آن ها واجب نیست. (مراجع عظام تقلید (۸))

ص: ۲۹

۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۶، سؤال ۳۱.

۲- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۵، سؤال ۸۲۰.

۳- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۹.

۴- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۹؛ استفتای هیئت علمی اداره پاسخ گویی آستان قدس رضوی.

۵- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۸.

۶- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۹.

۷- سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعیه، مسئله ۲۴۴۴.

۸- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، احکام تخلی، ص ۵۶، مسئله ۵۷؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الاول؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۷، س ۵۲۱۵؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶.

اشاره

پرسش: بر زنان واجب است تا چه حد در مقابل مردان محرم، غیر از همسر، پوشش داشته باشند؟

پاسخ: ۱. پوشش عورتین آن‌ها واجب است. (مراجع عظام تقلید) (۱)

۲. ناف تا زانو

در صورتی که قصد لذت و ریه نباشد، پوشش واجب نیست. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام سیستانی، نوری، فاضل، بهجت، شبیری و وحید)

بنا بر احتیاط واجب پوشانده شود. (آیات عظام خوئی و صافی)

مرد و زنی که با هم محرم اند، مانند خواهر و برادر، می توانند به بدن یکدیگر به آن مقدار که در میان محارم معمول است، نگاه کنند و در غیر آن، احتیاط آن است که نگاه نکنند. (آیت الله مکارم) (۲)

۳. بقیه بدن، حتی وجه و کفین

در صورتی که قصد لذت و ریه نباشد، پوشش واجب نیست. (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، نوری، فاضل، بهجت، شبیری، وحید، خوئی و صافی)

مرد و زنی که با هم محرم اند، مانند خواهر و برادر، می توانند به بدن یکدیگر به آن مقدار که در میان محارم معمول است، نگاه کنند و در غیر

ص: ۳۰

۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الاول؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، احکام تخلی، ص ۵۶، مسئله ۵۷؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۵۵۰۶۹ تاریخ استفتا: ۱۱ اسفند ۱۳۹۷.

۲- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الاول و ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۲؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۴۳۷.

آن، احتیاط آن است که نگاه نکنند. (آیت الله مکارم)^(۱)

پوشش از محارم در جایی که نگاه با قصد لذت و ریبه صورت می گیرد

پرسش: در موضعی که پوشش در مقابل محارم واجب نیست، اگر نگاه با قصد لذت و ریبه باشد، حکم پوشش چیست؟^(۲)

پاسخ: در صورتی که زن بداند محرم او با قصد لذت نگاه می کند، باید بدن خود را بپوشاند. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام خویی، فاضل، بهجت، مکارم، نوری و صافی)

در بدن باید خود را بپوشاند؛ ولی در وجه و کفین در صورتی که زن بترسد با نداشتن پوشش به حرام بیفتد یا انگیزه او این باشد که مرد را به نگاه حرام بیندازد، باید وجه و کفین خود را هم از محارمش بپوشاند. (آیت الله سیستانی)

اگر زن قصد ارائه خود را داشته باشد، باید بپوشاند و اگر قصد ارائه نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب بپوشاند. (آیت الله وحید)

۲.۲.۲. پوشش زن در مقابل مردان نامحرم

پرسش: زن ها باید چه مقدار از بدن خود را در مقابل نامحرم بپوشانند؟

پاسخ: بر زن ها لازم است موی سر و نیز تمام بدن خود غیر از وجه و کفین را از نامحرم بپوشانند. (مراجع عظام تقلید)^(۳)

ص: ۳۱

۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الاول و ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۲؛ سیدمحمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۴۳۷.

۲- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الاول؛ سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۳؛ واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۳۳.

۳- سیدمحمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، مسئله ۲۴۳۵؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۵.

پرسش: آیا لازم است زن ها بدن و موی خود را از پسر بچه ممیز نامحرم بپوشانند؟

پاسخ: اگر ممیز با نگاه کردن تحریک شود، زن ها باید خود را بپوشانند و اگر بعداً تحریک می شود، بنا بر احتیاط واجب باید بپوشانند. (حضرت امام) (۱)

اگر بچه ممیز به مرحله ای رسیده است که نگاه کردن او به زن ها موجب تهییج شهوتش می شود، نگاه او به بدن زن ها جایز نیست و باید خود را از او بپوشانند. (امام خامنه ای) (۲)

بنا بر احتیاط واجب، لازم است بدن و موی خود را از آن ها بپوشانند. (آیات عظام بهجت، فاضل، وحید و نوری) (۳)

احتیاط لازم آن است که بدن و موی خود را از پسری که بالغ نشده؛ ولی خوب و بد را می فهمد و احتمال می رود که نگاهش به بدن زن موجب تحریک شهوتش شود، بپوشانند. (آیت الله سیستانی) (۴)

بنا بر احتیاط واجب، لازم است بدن و موی خود را از پسری که بالغ نشده ولی خوب و بد را می فهمد و از نگاه کردن، تحریک و تهییج شهوت او عادتاً ممکن باشد، بپوشانند. (آیت الله صافی) (۵)

واجب نیست؛ بلکه بنا بر احتیاط مستحب، خود را بپوشانند. (آیات عظام مکارم (۶) و خویی (۷))

ص: ۳۲

- ۱- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، مقدمه، مسئله ۲۶.
- ۲- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهران (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۱. استفتای هیئت علمی اداره پاسخ گویی آستان قدس رضوی.
- ۳- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، مسئله ۲۴۳۵. طبق نظر آیت الله فاضل و وحید، در صورتی بر زن بنا بر احتیاط واجب پوشش در مقابل پسر بچه ممیز لازم است که احتمال دهد نگاه او به بدن زن، موجب تحریک شهوتش شود.
- ۴- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، مسئله ۲۴۳۵.
- ۵- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، مسئله ۲۴۳۵.
- ۶- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۹۶، مسئله ۲۰۸۲.
- ۷- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، ذیل مسئله ۲۴۳۵.

لازم است است بدن خود را از پسری که بالغ نشده ولی قدرت بر مباشرت دارد بپوشانند و احتیاط مستحب آن است که بدن و موی خود را از پسری هم که بالغ نشده ولی خوب و بد را می فهمد، بپوشانند. (آیت الله شبیری)(۱)

سن تمییز پسران

پرسش: منظور از سن تمییز در پسران چه زمانی است؟

پاسخ: سن تمییز زمانی است که مسائل جنسی را درک کند و بچه ها مختلف هستند. (آیت الله مکارم)(۲)

به حسب سن، مقدار معینی ندارد. تمییز مثل رشد است که اهلش در طفل تشخیص می دهند. (آیت الله بهجت)(۳)

زمانی است که بچه خوب و بد را می فهمد. منظور از خوب و بد چیزی است که عرف آن را خوب و بد می داند. در این باره باید وضعیت زندگی کودک و عادات و آداب و سنت های محلی هم ملاحظه شود. سن تمییز به تبع اختلاف اشخاص در استعداد و درک و هوش، مختلف است. (امام خامنه ای)(۴)

زمانی است که بچه خوب و بد را می فهمد. (آیات عظام خوئی، سیستانی، شبیری و صافی)(۵)

۲.۲.۴ پوشش زن در برابر افراد عقب مانده ذهنی و مجنون

پرسش: آیا پوشش زن در برابر افراد عقب افتاده ذهنی و مجنون واجب است؟

ص: ۳۳

- ۱- سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل جدید، مسئله ۲۴۴۴.
- ۲- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و زناشویی، حجاب بانوان، ملاک تشخیص ممیز بودن بچه نابالغ: makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱lid=۰catid=۲۸۱۴۸mid=۲۶۳۴۲۶
- ۳- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، سؤال ۵۱۹۸.
- ۴- سید علی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۴۵۸، مسئله ۱۸۹۳.
- ۵- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، مسئله ۲۴۳۵.

پاسخ: پوشش در برابر آنان واجب است. (آیت الله نوری) (۱)

اگر این افراد در امور جنسی به حد تمیز رسیده اند، پوشش از آنان لازم است. (آیت الله بهجت) (۲)

چنانچه بالغ بوده و تمیز می دهند، زنان باید حجاب را رعایت کنند؛ ولی اگر تمیز نمی دهند، حجاب واجب نیست. (آیت الله مکارم) (۳)

اگر ممیز نباشند، پوشش واجب نیست. (آیات عظام سیستانی و صافی و فاضل) (۴)

اگر این افراد هیچ درک و شعوری ندارند و از شهوت و عورات زنان بی اطلاع اند و تحریک و تهییج شهوت در آنان منتفی است، پوشش از آنان واجب نیست؛ وگرنه لازم است. (امام خامنه ای) (۵)

۲.۲.۵. پوشش وجه و کفین

اشاره

پرسش: آیا بر خانم ها واجب است وجه و کفین خود را از نامحرم بپوشانند؟

پاسخ: پوشش واجب نیست. (امام خامنه ای) (۶) و آیات عظام بهجت، (۷) نوری، (۸) مکارم، (۹) فاضل (۱۰) و شیرازی (۱۱)

در صورتی که مفسده نداشته باشد، پوشش واجب نیست. (حضرت

ص: ۳۴

- ۱- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۰.
- ۲- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۹ و ۲۰.
- ۳- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۹ و ۲۰؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام ازدواج، حجاب بانوان، وظیفه زن نسبت به دیوانه بالغ.
- ۴- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۵؛ واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۸.
- ۵- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۹.
- ۶- . سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۵.
- ۷- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۸، س ۵۲۱۸. ایشان در سؤال ۵۲۰۰ در همین کتاب، چنین می فرماید: «يُعَدُّ راجحاً و مرغوباً فيه بل الاحوط ذلك.»
- ۸- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۱.
- ۹- . ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۲.

١٠- . محمد فاضل لنكرانى، جامع المسائل، ج ٢، ص ٤٨١، س ١٣٤٠.

١١- . شيرى زنجانى، توضيح المسائل، مسئله ٢٤٤٤.

پوشش واجب نیست؛ مگر در صورتی که زن بترسد به حرام بیفتد یا قصدش این باشد که مرد را به نگاه حرام بیندازد. (آیت الله سیستانی)(۲)

بنا بر احتیاط واجب، زن باید حتی وجه و کفین خود را از نامحرم بپوشاند. (آیات عظام خوئی(۳) و صافی(۴))

اگر نامحرم به قصد لذت نگاه کند و زن هم قصد خودنمایی (نشان دادن) داشته باشد، پوشش وجه و کفین واجب است؛ اما اگر قصد خودنمایی نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب پوشش وجه و کفین لازم است. (آیت الله وحید)(۵)

پوشش وجه و کفین در فرض علم به نگاه نامحرم

پرسش: اگر زن بداند در صورتی که وجه و کفین را نپوشاند، مردان نامحرم به قصد لذت و ریبه به او نگاه می کنند، در این صورت آیا پوشاندن وجه و کفین بر او واجب است؟

پاسخ: پوشش وجه و کفین واجب است. (حضرت امام(۶) و امام خامنه ای(۷) و آیات عظام بهجت(۸)، خوئی(۹)، فاضل(۱۰)، نوری(۱۱) و صافی(۱۲))

ص: ۳۵

- ۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۴۷، احکام حجاب، سؤال ۱.
- ۲- سیدعلی سیستانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۸۶، مسئله ۲۳۹۴؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۸.
- ۳- سیدابوالقاسم خوئی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۳.
- ۴- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۵، سؤال ۱۶۹۶.
- ۵- حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۲۹۶، تعلیقه بر مسئله ۱۲۳۳.
- ۶- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الاول.
- ۷- واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴۸؛ استفتای هیئت علمی اداره پاسخ گویی آستان قدس رضوی.
- ۸- واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴۸.
- ۹- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الاول.
- ۱۰- واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴۸.
- ۱۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الاول. البته در استفتائات جامعه الزهراء(علیها السلام) در جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴۸، فرموده اند واجب نیست.

۱۲- . واحد پاسخ به سؤالات جامعہ الزہراء (علیہا السلام)، جزوہ پوشش، نگاہ و زینت، ص ۴۸.

پوشاندن واجب نیست؛ ولی مردان وظیفه دارند نگاه نکنند. (آیت الله مکارم) (۱)

واجب نیست؛ ولی اگر زن بترسد به حرام بیفتد یا قصد داشته باشد که مرد را به نگاه حرام مبتلا کند، در این صورت پوشاندن وجه و کفین بر او واجب است. (آیت الله سیستانی) (۲)

اگر نامحرم به قصد لذت نگاه کند و زن هم قصد خودنمایی (نشان دادن) داشته باشد، پوشش وجه و کفین واجب است؛ اما اگر قصد خودنمایی نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب پوشش وجه و کفین لازم است. (آیت الله وحید) (۳)

۲.۲.۶. پوشش زیر چانه

پرسش: آیا پوشاندن زیر چانه از نامحرم بر زن ها لازم است؟

پاسخ: باید پوشانده شود. (مراجع عظام تقلید غیر از آیت الله سیستانی) (۴)

هنگامی که زن حجاب سر را می پوشد، معمولاً چانه و مقدار مختصری بعد از آن پوشانده نمی شود و این اشکال ندارد و پوشاندن این موضع لازم نیست. (آیت الله سیستانی) (۵)

ص: ۳۶

- ۱- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۲، ص ۳۴۸، سؤال ۱۰۱۹.
- ۲- واحد پاسخ به سؤالات جامعه‌الزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴۸؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر الاول، ص ۵۸؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۸.
- ۳- حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۲۹۶، تعلیقه بر مسئله ۱۲۳۳.
- ۴- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳ و ۲۴۳۵؛ بعضی از مراجع به لزوم پوشش چانه تصریح کرده اند و بعضی دیگر تصریح نکرده اند و پوشاندن تمام بدن زن غیر از وجه و کفین را واجب می دانند. بنابراین از آنجا که زیر چانه جزء صورت (وجه) نیست، پوشاندن آن واجب است؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۸۹، س ۴۳۹؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۰۳، سؤال ۶۷۸؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۰، سؤال ۷۸۸؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۴۹۹؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۸؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر الاول، ص ۵۸؛ سیدعلی سیستانی، سایت، استفتائات، حجاب، سؤال ۷.
- ۵- استفتائات نجف: حینما تلبس المراه حجاب الرأس و تلفه علی وجهها لستر الرقبه و الصدر یتبین عاده الذقن و جزء مما بعده و هذا المقدار مما یظهر لا یجب ستره.

پرسش: آیا پوشاندن روی پا در مقابل نامحرم، برای زن ها لازم است؟

پاسخ: بر آن ها لازم است روی پای خود را بپوشانند. (مراجع عظام تقلید (۱) غیر از آیات عظام صافی و مکارم)

بنا بر احتیاط واجب، پوشش روی پا لازم است. (آیات عظام صافی (۲) و مکارم (۳))

۲.۲.۸. پوشش زینت از نامحرم

تعریف زینت

پرسش: منظور از زینتی که خانم ها باید از نامحرم بپوشانند، چیست؟ (۴)

پاسخ: به زینت هایی گفته می شود که جزء بدن شخص به شمار نمی رود؛ مانند انواع زیورهای طلا و جواهر. نیز به آرایش هایی گفته می شود که به بدن شخص متصل بوده و گویی جزئی از اوست؛ همانند سرمه و رنگ مو. علاوه بر این، خود زیبایی های طبیعی بدن نیز زینت به شمار می رود و در کل هر چیزی که عرفاً زینت محسوب شود، بانوان باید آن ها را در برابر مرد نامحرم بپوشانند. البته صورت و دست ها تا مچ بدون زینت از این حکم مستثناست. (امام خامنه ای)

ص: ۳۷

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، الاول:.... و یجب ستر المرأه تمام بدنھا ممن عدا الزوج و المحارم الا الوجه و الکفین.... با توجه به اینکه تمام بدن زن غیر از وجه و کفین در مقابل نامحرم باید پوشانده شود، به دست می آید که پوشش روی پا لازم است. سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۱، احکام حجاب، با استفاده از سؤال ۱۷؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۸۹، با استفاده از مفهوم سؤال ۴۳۸؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۵، پوشش در مقابل نامحرم؛ استفتائات جامعها الزهراء (علیها السلام)، ج ۲، احکام بانوان، ص ۲۹۵.

۲- . لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۸، سؤال ۱۶۱۵. شایان ذکر است نظر آیت الله صافی در کتاب سیصد مسئله، سؤال ۲۱۷ به صورت فتوا ذکر شده است.

۳- . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام حجاب، حجاب بانوان، حکم سرمه کشیدن برای بانوان:

makarem.ir/main.aspx?lid=۰&typeinfo=۲۱&catid=۲۸۱۴۸

۴- . سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سؤال ۹۰.

پرسش: آیا پوشاندن زینت مقابل نامحرم، بر خانم واجب است؟ (۱)

پاسخ: هرچه عرفاً زینت محسوب می شود، باید پوشانده شود. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام فاضل، بهجت، خوبی و صافی)

پوشش زینت هایی که در مواضعی مانند سینه و گردن است، مانند پوشش خود سینه و گردن واجب است. اما در چهره، پوشش آن زینتی که جلب توجه می کند، واجب است و چنانچه جلب توجه نکند، مانند خود چهره پوشش آن واجب نیست. (آیت الله نوری)

پوشاندن زیورآلاتی که معمولاً در معرض دید نامحرم است، مانند انگشتر و حلقه ازدواج، چنانچه مفسده ای نداشته باشد، واجب نیست؛ ولی غیر این ها را باید از دید نامحرم پوشاند. (آیت الله مکارم)

پوشاندن زینت از نامحرم شرعاً واجب است؛ بنابراین زنی که صورت خود را آرایش کرده یا از کلاه گیس و موی مصنوعی استفاده می کند یا به ناخن دست هایش لاک زده یا از لنزهای رنگی زینتی استفاده می کند، باید آن ها را از نامحرم بپوشاند؛ ولی در صورت سرمه کشیدن، ابروبرداشتن، بندانداختن، استفاده از حلقه و انگشتر طلا و النگو با رعایت چهار شرط زیر در برابر نامحرم، پوشش آن ها واجب نیست؛ هرچند احتیاط مستحب پوشاندن آن ها از نامحرم است:

۱. به قصد ارائه به نامحرم و جلب توجه او و مبتلا کردن بیننده به نگاه حرام نباشد؛

ص: ۳۸

۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱ و ۵؛ سیدعلی سیستانی، استفتانات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، سؤال ۱۰؛ سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۲۵۶، سؤال ۳۳ و استفتانات ده جلدی، ج ۸، سؤال ۱۰۱۰۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۸؛ لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۳، سؤال ۱۶۱۱ و ۱۶۱۲؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۲۰۷، سؤال ۵۳۴۱ و ۵۳۴۷؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۱۵۰، اقتباس از سؤال ۵۴۲؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سؤال ۹۰؛ استفتانات جامع‌الزهراء (علیها السلام)، ج ۲، ص ۲۴۱، پوشش وجه و کفین در مقابل نامحرم؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، حجاب بانوان، حکم پوشاندن انگشتر و زیورآلات.

۲. احتمال به گناه افتادن خویش را ندهد و از وقوع در حرام ایمن باشد؛

۳. پوشاندن موجب فتنه به وجه عام و ایجاد فساد در جامعه نشود؛

۴. موجب آشکارشدن مواضعی که پوشش آن واجب است، نشود؛ مثل ساعد دست. البته برای زنی که النگو در دست دارد، پوشش میچ دست و قسمتی از ساعد که موضع قرار گرفتن النگوست، از نامحرم بنا بر احتیاط واجب، لازم است. (آیت الله سیستانی)

بیان مصادیقی از زینت

پوشش ابروی اصلاح شده

پرسش: آیا بر بانوان، پوشاندن ابروی اصلاح شده از نامحرم واجب است؟

پاسخ: پوشاندن واجب است. (آیات عظام صافی (۱) و بهجت (۲))

اگر عرفاً زینت است، پوشاندن واجب است. (حضرت امام (۳) و امام خامنه ای (۴) و آیت الله فاضل (۵))

پوشاندن واجب نیست. (آیات عظام مکارم (۶) و نوری (۷))

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری (۸))

ابرو برداشتن و بندانداختن با رعایت شروط زیر اشکال ندارد:

۱. به قصد ارائه به نامحرم و جلب توجه او و مبتلا کردن بیننده به نگاه حرام نباشد؛

ص: ۳۹

۱- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۳، سؤال ۱۶۸۳؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سؤال ۹۰.

۲- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۷، س ۵۳۴۱.

۳- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۶، سؤال ۳۳.

۴- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴.

۵- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۷.

۶- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۵۱، سؤال ۱۰۳۴ و ص ۷۶، سؤال ۱۵۱.

۷- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۱۳۷، سؤال ۴۹۱.

۸- . سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: [zanjani.net/index.aspx?](http://zanjani.net/index.aspx?pid=۱۰۴۸۶)

pid=۱۰۴۸۶

۲. احتمال به گناه افتادن خویش را ندهد و از وقوع در حرام ایمن باشد؛

۳. پوشاندن موجب فتنه به وجه عام و ایجاد فساد در جامعه نشود. (آیت الله سیستانی) (۱)

پوشش ابروی رنگ شده

پرسش: آیا پوشاندن ابروی رنگ شده از نامحرم واجب است؟

پاسخ: اگر عرفاً زینت است، باید از نامحرم پوشانده شود. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیت الله فاضل) (۲)

بله، زینت است و باید از نامحرم پوشانده شود. (آیت الله صافی) (۳)

اگر زینتی است که جلب توجه می کند، باید بپوشاند. (آیت الله نوری) (۴)

زینت های موجود در صورت و دست ها تا مچ، تا وقتی که زنده نباشند و منشأ مفاسدی نشوند، اشکال ندارند. (آیت الله مکارم) (۵)

لازم است چهره آرایش کرده پوشانده شود. (آیت الله سیستانی) (۶)

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری) (۷)

پوشش ابروی توشده

پرسش: آیا پوشاندن ابروی توشده از نامحرم واجب است؟

ص: ۴۰

۱- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، سؤال ۱۰.

۲- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۸؛ سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۶، سؤال ۳۳؛ سیدروح الله خمینی، استفتائات ده جلدی، ج ۸، سؤال ۱۰۱۰۳؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سؤال ۹۰.

۳- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۳، سؤال ۱۶۸۳.

۴- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۱۵۰، سؤال ۵۴۲. با توجه به اینکه در العروه الوثقی، مبحث نکاح، فصل فیما يتعلق باحکام الدخول علی الزوجه، م ۵۱، صاحب عروه می فرماید: «ملازمه است بین حرمت نگاه مردان و لزوم پوشش بر زنان» و در بین فقها کسی بر این عبارت تعلیقه بیان نفرموده است، حکم چنین می شود: يجب علی النساء التستر کما یحرم علی الرجال النظر.

۵- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۳، سؤال ۶۷۴.

۶- . سایت آیت الله العظمی سیستانی: www.sistani.org/persian/qa/search/110250

۷- . سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: zanjani.net/index.aspx?pid=10486

pid=۱۰۴۸۶

پاسخ: تتوی ابرو و صورت، زینت است و باید از نامحرم پوشانده شود. (حضرت امام (۱) و آیات عظام بهجت، (۲) فاضل، (۳) صافی (۴) و وحید (۵))

اگر زینت است، باید از نامحرم پوشانده شود. (امام خامنه ای (۶) و آیت الله سیستانی (۷))

چنانچه آرایش غلیظ نباشد، اشکال ندارد. در غیر این صورت باید پوشانده شود. (آیت الله مکارم) (۸)

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری) (۹)

پوشش انگشتر و حلقه ازدواج

پرسش: آیا پوشاندن انگشتر طلا و حلقه ازدواج از نامحرم واجب است؟

پاسخ: باید از نامحرم پوشانده شود. (حضرت امام (۱۰) و آیات عظام صافی (۱۱) و وحید (۱۲))

پوشاندن لازم نیست. (آیات عظام مکارم (۱۳) و نوری (۱۴))

اگر عرفاً زینت محسوب شود، برای زنان لازم است آن را از نگاه نامحرم

ص: ۴۱

-
- ۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۶، احکام حجاب، سؤال ۳۲.
  - ۲- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۶، سؤال ۵۳۳۹.
  - ۳- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۸.
  - ۴- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۳، سؤال ۱۶۳۳.
  - ۵- حسین وحید خراسانی، سایت، استفتائات، حکم تتو برای وضو، سؤال ۲۱: wahidkhorasani.com
  - ۶- سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۵.
  - ۷- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۵۸.
  - ۸- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۳، سؤال ۶۷۴.
  - ۹- سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: zanjani.net/index.aspx?pid=۱۰۴۸۶
  - ۱۰- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، احکام حجاب، ص ۲۵۷، سؤال ۳۶.
  - ۱۱- لطف الله صافی گلپایگانی، واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۴.
  - ۱۲- حسین وحید خراسانی، واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۴.
  - ۱۳- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۱، ص ۲۳۲، سؤال ۸۰۱ و ج ۳، ص ۲۵۶، سؤال ۶۸۱.

۱۴- . حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۰۲، سؤال ۶۶۹.

پوشانند. (امام خامنه ای (۱) و آیات عظام بهجت (۲) و فاضل (۳) و خویی (۴))

استفاده از حلقه و انگشتر طلا با رعایت شروط زیر اشکال ندارد:

۱. به قصد ارائه به نامحرم و جلب توجه او و مبتلا کردن بیننده به نگاه حرام نباشد؛

۲. احتمال به گناه افتادن خویش را ندهد و از وقوع در حرام ایمن باشد؛

۳. پوشاندن موجب فتنه به وجه عام و ایجاد فساد در جامعه نشود. (آیت الله سیستانی (۵))

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری (۶))

پوشش کلاه گیس

پرسش: آیا پوشاندن کلاه گیس در برابر مردان نامحرم برای خانم ها لازم است؟

پاسخ: پوشاندن آن واجب است. (آیات عظام مکارم (۷)، بهجت (۸)، فاضل (۹) و سیستانی (۱۰))

بنا بر احتیاط واجب پوشانند. (حضرت امام و امام خامنه ای (۱۱) و آیت الله نوری (۱۲))

ص: ۴۲

۱- واحد پاسخ به سؤالات جامعه‌الزهران (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۱۴۷؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگری، سؤال ۹۶.

۲- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۸، سؤال ۵۳۵۰.

۳- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۸.

۴- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱ و ۵.

۵- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، سؤال ۱۰.

۶- سید موسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: zanjani.net/index.aspx?pid=۱۰۴۸۶

۷- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، الاول.

۸- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۵، سؤال ۵۲۰۶.

۹- محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۱۵۰، مسئله ۷۹۶.

۱۰- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱.

۱۱- سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سؤال ۵۹.

۱۲- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱.

اگر عرفاً کلاه گیس زینت است، باید پوشانده شود. (آیت الله خویی) (۱)

پوشاندن سرمه چشم

پرسش: آیا سرمه چشم از زینت هایی است که باید از نامحرم پوشانده شود؟

پاسخ: زینت محسوب می شود و باید پوشانده شود. (آیت الله بهجت) (۲)

به نظر عرف بستگی دارد. اگر عرف می گوید زینت است، باید پوشانده شود. (حضرت امام (۳) و امام خامنه ای (۴) و آیت الله فاضل (۵))

در صورتی که ملایم باشد و آرایش تند محسوب نشود، مانعی ندارد؛ مگر اینکه منشأ مفسده ای شود. (آیت الله مکارم) (۶)
استفاده از سرمه با رعایت شروط زیر اشکال ندارد:

۱. به قصد ارائه به نامحرم و جلب توجه او و مبتلا کردن بیننده به نگاه حرام نباشد؛

۲. احتمال به گناه افتادن خویش را ندهد و از وقوع در حرام ایمن باشد؛

۳. پوشاندن موجب فتنه به وجه عام و ایجاد فساد در جامعه نشود. (آیت الله سیستانی) (۷)

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری) (۸)

ص: ۴۳

۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱. البته آیت

الله خویی فرموده است: «اگر عرفاً کلاه گیس زینت است، باید پوشانده شود.»

۲- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۷، سؤال ۵۳۴۵.

۳- [۱۱]. سید روح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۶، احکام حجاب، سؤال ۳۲، با توجه به اینکه در این سؤال، از آرایش صورت سؤال شده است.

۴- سید علی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سؤال ۹۰: ۱۱۷/ www.leader.ir/fa/book/

۵- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۸.

۶- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام حجاب، حجاب بانوان، حکم سرمه کشیدن برای بانوان:

makarem.ir/main.aspx?lid=۰&typeinfo=۲۱&catid=۲۸۱۴۸

۷- سید علی سیستانی، استفتائات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، سؤال ۱۰.

۸- سید موسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: zanjani.net/index.aspx?

زینت هایی که در چهره است، در صورتی که جلب توجه می کند، پوشش آن واجب است و چنانچه جلب توجه نکند، مانند خود چهره، پوشش آن واجب نیست. (آیت الله نوری) (۱)

پوشاندن ناخن بلند

پرسش: آیا پوشاندن ناخن بلند از نامحرم لازم است؟

پاسخ: پوشاندن آن لازم است. (آیات عظام بهجت (۲) و فاضل (۳))

پوشاندن آن لازم نیست. (آیات عظام نوری، مکارم (۴) و سیستانی (۵))

به نظر عرف بستگی دارد. اگر عرف زینت می داند، باید بپوشاند؛ و گرنه خیر. (حضرت امام و امام خامنه ای (۶))

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری) (۷)

دست و صورت بنا بر احتیاط واجب باید پوشیده شود. (آیات عظام خویی و صافی) (۸)

پوشش ناخن لاک زده

پرسش: آیا پوشش ناخن لاک زده از نامحرم لازم است؟

پاسخ: پوشاندن زینت از نامحرم شرعاً واجب است؛ بنابراین زنی که به ناخن دست هایش لاک زده، باید آن را از نامحرم بپوشاند. (آیت الله

ص: ۴۴

۱- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۱۵۰، اقتباس از سؤال ۵۴۲.

۲- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۷، سؤال ۵۳۴۴.

۳- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۸۰.

۴- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۴، سؤال ۶۷۴.

۵- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۸۰.

۶- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۶۴؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگری، سؤال ۱۰۵.

۷- سیدموسی شبیری زنجان، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: zanjani.net/index.aspx?pid=۱۰۴۸۶

۸- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۵، سؤال ۱۶۹۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله

اگر زینت محسوب شود، باید بپوشاند و در غیر این صورت بنا بر احتیاط واجب، پوشش دست لازم است. (آیات عظام خویی(۲) و صافی(۳))

به نظر عرف بستگی دارد. اگر عرف آن را زینت می داند، باید از نامحرم پوشانده شود. (امام خامنه ای(۴))

اگر لاک (زینت دست) تند و زننده نباشد و منشأ مفاسدی نشود، پوشش آن لازم نیست. (آیت الله مکارم(۵))

پوشش کرم ضد آفتاب

پرسش: آیا کرم ضد آفتاب زینت محسوب می شود؟

پاسخ: زینت محسوب می شود و باید از نامحرم پوشانده شود. (آیت الله فاضل(۶))

به نظر عرف بستگی دارد. اگر زینت است، باید پوشانده شود. (حضرت امام(۷) و امام خامنه ای(۸) و آیات عظام بهجت(۹) و سیستانی(۱۰))

زینت محسوب نمی شود و پوشاندن آن لازم نیست. (آیت الله نوری(۱۱))

آرایش گردی صورت و دست ها تا مچ در صورتی که بسیار خفیف باشد و منشأ مفسده ای نشود، اشکالی ندارد؛ ولی از آرایش های تند یا مفسده انگیز

ص: ۴۵

- ۱- . سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، سؤال ۱۰.
- ۲- . سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۳؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱.
- ۳- . لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۰، سؤال ۱۶۲۶.
- ۴- . سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگری، سؤال ۹۵.
- ۵- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۴، سؤال ۶۷۴.
- ۶- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۶۰.
- ۷- . سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۶، احکام حجاب، سؤال ۳۲.
- ۸- . سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگری، سؤال ۹۸.
- ۹- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۶۰.
- ۱۰- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۶۰.

۱۱- . واحد پاسخ به سؤالات جامعہ الزہراء (علیہا السلام)، جزوہ پوشش، نگاہ و زینت، ص ۶۰.

باید پرهیز شود. (آیت الله مکارم) (۱)

اگر زینت محسوب شود، باید بپوشاند و در غیر این صورت بنا بر احتیاط واجب، پوشش دست و صورت لازم است. (آیات عظام خوئی (۲) و صافی (۳))

اگر نوعاً محرک باشد، باید پوشانده شود. (آیت الله شبیری) (۴)

پوشیدن لباس های تنگ و چسبان

پرسش: حکم پوشیدن لباس های تنگ و چسبان در مقابل نامحرم چیست؟ منظور لباس هایی است که حجم بدن در آن ها پیداست.

پاسخ: پوشیدن لباس های تنگ و چسبان اشکال دارد. (آیت الله مکارم) (۵)

اگر پوشیدن لباس های تنگ و چسبان به نحوی باشد که توجه اجنبی را جلب کند، باید خود را از نامحرم بپوشاند. (حضرت امام (۶) و آیت الله نوری (۷))

پوشیدن چیزی که از جهت رنگ یا شکل یا نحوه پوشیدن باعث جلب توجه اجنبی شود و موجب فساد و ارتکاب حرام باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۸)

پوشیدن لباس های تنگ و چسبان که برجستگی های اندام زن را

ص: ۴۶

۱- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام حجاب، حجاب بانوان، حکم سرمه کشیدن برای بانوان:

makarem.ir/main.aspx?lid=۰&typeinfo=۲۱&catid=۲۸۱۴۸

۲- سید ابوالقاسم خوئی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۳؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱.

۳- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۰، سؤال ۱۶۲۶.

۴- سید موسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، پوشاندن زیورآلات و پیرایش ابرو: zanjani.net/index.aspx?pid=۱۰۴۸۶

۵- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۲، مسئله ۲۰۹۰. ایشان درباره جوراب و حجم پا فرموده اند: «در صورتی که منشأ مفسده باشد، اشکال دارد» (ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۴۹، سؤال ۱۰۲۳).

۶- سید روح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۵، سؤال ۲۴ و ۲۷.

۷- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۰۴، سؤال ۶۷۹.

۸- . سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۳۰۴، سؤال ۱۳۶۷.

مشخص می کند، در برابر نامحرم جایز نیست. (آیات عظام سیستانی و صافی و وحید)(۱)

اگر طوری است که جلب نظر نمی کند، پوشاندن حجم واجب نیست؛ اما اگر مهیج و محرک نامحرم باشد، جایز نیست. (آیت الله بهجت)(۲)

اگر مهیج نباشد و مفسده هم نداشته باشد و زینت هم محسوب نشود، مانعی ندارد. (آیت الله فاضل)(۳)

پوشیدن لباس های رنگی و زننده

پرسش: پوشیدن لباس های رنگی و زننده در برابر نامحرم چه حکمی دارد؟

پاسخ: صرف رنگ موجب حرمت نیست؛ لکن اگر طوری باشد که انگشت نما باشد یا موجب مفسده دیگری شود که نوعاً چنین است، باید از آن اجتناب شود. (آیت الله صافی)(۴)

استفاده از رنگ های تند و زینتی جایز نیست؛ ولی رنگ ها و طرح های ساده تا زمانی که منشأ مفاسدی نشود، جایز است؛ هر چند رنگ های سنگین بهتر است. (آیت الله مکارم)(۵)

باید در مقابل نامحرم از پوشیدن لباس هایی که مهیج و فسادانگیز باشد، اجتناب شود. (آیت الله نوری)(۶)

در صورتی که توجه اجنبی را جلب کند و موجب فساد و ارتکاب حرام

ص: ۴۷

۱- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، مسئله ۸؛ واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهران (علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۲۲.

۲- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۲، سؤال ۵۲۳۱ و ۵۲۳۷.

۳- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، سؤال ۱۷۰۹.

۴- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام؛ ویراست جدید، ج ۲، ص ۱۷۰، سؤال ۱۶۲۳.

۵- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام ازدواج، حجاب، حجاب بانوان، حکم استفاده از رنگ های متنوع در لباس.

۶- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۱۳۶، سؤال ۴۸۵.

شود، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

خانم ها باید از پوشیدن نوعی از انواع لباس، مانتو، روسری، جوراب و مانند آن که عرفاً جنبهٔ زینتی دارد، در برابر نامحرم اجتناب کنند. بنابراین پوشش جوراب هایی که عرفاً جنبهٔ زینتی دارد، مثل جوراب کرم رنگ که قدم و ساق پا را زیبا جلوه می دهد، از نامحرم واجب است. (آیت الله سیستانی) (۲)

پوشیدن جوراب نازک

پرسش: پوشیدن جوراب نازک در برابر نامحرم چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر جوراب به طوری نازک است که پوست پا یا شبیحی از آن پیداست، پوشیدن آن جایز نیست. اگر ضخامت جوراب طوری باشد که پوست پا یا شبیحی از آن مشاهده نشود، اشکال ندارد. (مراجع عظام تقلید) (۳)

پوشیدن کفش های صدادار

پرسش: پوشیدن کفش های صدا دار برای بانوان چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر منشأ مفسده باشد و توجه نامحرم را جلب کند، اشکال دارد.

ص: ۴۸

-
- ۱- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۳۰۳ و ۳۰۴، سؤال ۱۳۶۳ و ۱۳۶۷.
  - ۲- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، محرم و نامحرم، احکام مربوط به نگاه به نامحرم، سؤال ۹.
  - ۳- سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام صنفی، احکام آرایشگران، پوشش، س ۱۳۷؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۸۲، س ۱۷۱۲؛ لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۵، س ۱۶۹۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۲، ص ۷۷، س ۱۵۴؛ محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۲۷، س ۱۵۳۹؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی، العروه الوثقی، کتاب الصلاه، ج ۱، فصل فی الستر و الساتر، اما الثانی، ص ۴۱۵، با توجه به اینکه پا استثنا نشده است، همچون تمام بدن باید پوشانده شود؛ سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، محرم و نامحرم، احکام مربوط به نگاه به نامحرم، س ۷؛ سیدروح الله خمینی، استفتائات ده جلدی، ج ۸، س ۱۰۰۹۷.

(حضرت امام(۱) و امام خامنه ای(۲) و آیات عظام مکارم(۳) و بهجت(۴))

پوشیدن چنین کفشی اگر به انگیزه جلب نظر نامحرمان باشد یا نوعاً موجب بروز فتنه و فساد شود، جایز نیست. (آیت الله سیستانی)(۵)

۲.۳. پوشش مرد در مقابل غیر هم جنس

۲.۳.۱. پوشش مرد در مقابل زنان محرم

پرسش: آیا بر مردان لازم است بدن خود را از زنان محرم به غیر از همسر بپوشانند؟

پاسخ: بر مردان لازم است عورتین خود را از هر مرد و زنی به غیر از همسر خود، اعم از مردان و زنان محرم و نامحرم، بپوشانند؛ حتی از دیوانه ممیز یا بچه نابالغ ممیز. (مراجع عظام تقلید)(۶)

۲.۳.۲. پوشش مرد در مقابل زنان نامحرم

اشاره

پرسش: آیا بر مردان لازم است بدن خود را از زنان نامحرم بپوشانند؟

پاسخ: بر مردان پوشش در مقابل زنان نامحرم لازم نیست. (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، نوری، وحید و فاضل)(۷)

پوشش مردان در مقابل زنان باید به گونه ای باشد که موجب مفسده

ص: ۴۹

۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۷۴، سؤال ۶۶.

۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۳۰۳، سؤال ۱۳۶۲.

۳- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۴۲، سؤال ۱۰۲۳.

۴- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۵، سؤال ۵۲۰۵.

۵- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، سؤال ۲۲۴.

۶- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۵۷؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶.

۷- [۷] سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۵۱؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۹؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيله، ج ۲، احکام نکاح، مسئله ۲۳؛ سیدابوالقاسم خویی و

حسين وحيده خراساني، منهاج الصالحين، ج ٣، مسئلة ١٢٣٣.

نشود. (امام خامنه ای) (۱)

سر و گردن و مقداری از پا و مقداری از دست و آرنج را که متعارف و معمول است، می توانند بیرون بگذارند و استفاده از لباس های آستین کوتاه معمولی نیز اشکال ندارد. (آیت الله مکارم) (۲)

بر مرد پوشش لازم است؛ غیر از آنچه سیره متشرعه بر پوشاندن آن است. (آیت الله صافی) (۳)

بنا بر احتیاط واجب، بر مردان لازم است بدن خود را از زنان نامحرم بپوش-انند؛ آنگ-رچه کمک به حرام نباشد و در صورتی که کمک به حرام باشد، پوشاندن بدن قطعاً واجب است. (آیت الله بهجت) (۴)

پوشش مرد در جایی که نگاه به او با قصد لذت صورت می گیرد

پرسش: اگر مرد بداند زنان عمداً به او نگاه می کنند، وظیفه اش چیست؟

پاسخ: بر مردان واجب است بدن خود را از زنان نامحرم بپوشانند. (آیت الله مکارم) (۵)

اگر بدانند که هرگاه بدنشان لخت باشد، زن های نامحرم به آنان نگاه می کنند، احوط آن است که غیر سر و گردن و دست ها را بپوشانند و در برابر محارم در صورتی که مفسده ای نداشته باشد، فی نفسه منعی ندارد. (امام خامنه ای) (۶)

بر مردان لازم نیست بدن خود را از زنان نامحرم بپوشانند؛ البته به غیر از

ص: ۵۰

- ۱- . سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۵.
- ۲- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۲، سؤال ۱۰۱۶.
- ۳- . لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۳.
- ۴- . محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، مسئله ۱۹۳۷.
- ۵- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۵۱.
- ۶- . سیدعلی خامنه ای، استفتا از سایت، شماره استفتا: ۷۹۴۲۷۴، تاریخ استفتا: ۱۴ مرداد ۱۳۹۶.

عورتین. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، (۱) سیستانی، (۲) خویی و وحید (۳))

۴. در صورتی که کمک به حرام باشد، پوشاندن بدن قطعاً واجب است. (آیت الله بهجت) (۴)

۵. بر مرد پوشش لازم است؛ غیر از آنچه سیره متشرعه بر نپوشاندن آن است. (آیت الله صافی) (۵)

۶. اگر به قصد نگاه نامحرم نپوشاند، حرام است. (آیت الله نوری) (۶)

۲.۳.۳. پوشیدن لباس های تنگ

پرسش: آیا پوشیدن لباس های تنگ در مقابل زنان نامحرم به طوری که حجم بدن دیده شود، برای مردان جایز است؟

پاسخ: چون فرد را در معرض فتنه و فساد قرار می دهد، اشکال دارد. (آیت الله بهجت) (۷)

در صورتی که مستلزم مفسده باشد یا فرهنگ باطل غربی را ترویج دهد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۸)

اگر تنگ و چسبان، تحریک کننده و موجب ترویج فرهنگ بیگانه باشد، اشکال دارد. (آیت الله مکارم) (۹)

ص: ۵۱

۱- . سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۰، سؤال ۱۴.

۲- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۹.

۳- . سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۳.

۴- . محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، مسئله ۱۹۳۷؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، سؤال ۵۲۴۴.

۵- . لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۳.

۶- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۵۱.

۷- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۴، سؤال ۵۲۴۸.

۸- . سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۳۶۷۵۱، تاریخ استفتا: ۲۸ اسفند ۱۳۹۴.

۹- . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و طلاق، ازدواج و زناشویی، احکام حجاب، کلیات حجاب، حکم

پوشیدن لباس های تنگ مانند شلوار لی.

۲.۳.۴. پوشیدن لباس های آستین کوتاه

پرسش: آیا پوشیدن لباس آستین کوتاه در مقابل زنان نامحرم، برای مردان جایز است؟

پاسخ: اشکال ندارد. (حضرت امام(۱) و آیات عظام خوئی، وحید،(۲) سیستانی(۳) و فاضل(۴))

بنا بر احتیاط، بر مردان واجب است در جایی که در معرض نظر اجنبیه هستند، لباس آستین دار بپوشند. (آیت الله صافی)(۵)

اگر مستلزم مفسده باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای(۶) و آیت الله مکارم(۷))

در مواردی که معرضیت برای مفسده دارد، اشکال دارد. (آیت الله بهجت)(۸)

در صورتی که مخالف عفت عمومی نباشد و از نظر افراد متشرع منکر محسوب نشود، پوشیدن آن جایز است. (آیت الله

نوری)(۹)

۲.۴. متفرقات پوشش

۲.۴.۱. پوشیدن کراوات

پرسش: پوشیدن کراوات برای مردان چه حکمی دارد؟

پاسخ: به طور کلی، پوشیدن کراوات و دیگر لباس هایی که پوشش و

ص: ۵۲

- ۱- . سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۰، سؤال ۱۴.
- ۲- . حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۶، مسئله ۱۲۳۳.
- ۳- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۹.
- ۴- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، احکام النظر، مسئله ۵۱.
- ۵- . لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۴، سؤال ۱۷۲۲.
- ۶- . سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۵، پوشش مردان.
- ۷- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۸، سؤال ۸۳۴.
- ۸- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۴، سؤال ۵۲۴۹.
- ۹- . حسین نوری همدانی، استفتائات، ج ۲، ص ۱۷۳، سؤال ۵۸۱.

لباس غیرمسلمانان محسوب می شوند، به طوری که پوشیدن آن ها منجر به ترویج فرهنگ منحط غربی شود، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

اشکال دارد. (آیت الله بهجت) (۲)

در کشور ما پوشیدن کراوات، ترویج فرهنگ بیگانه به حساب می آید و استفاده از آن اشکال دارد. (آیت الله مکارم) (۳)

ظاهراً کراوات اصالتاً زنی و شعار نصارا بوده است. بهتر است مسلمانان از آن پرهیزند. (آیت الله فاضل) (۴)

خلاف احتیاط است و بهتر است مسلمانان از آن پرهیز کنند. (آیت الله صافی) (۵)

بستن کراوات فی حدنفسه حرام نیست؛ هرچند در بعضی از جوامع سزاوار است ترک شود. (آیت الله سیستانی) (۶)

تقلید از غرب کار صحیحی نیست. (آیت الله نوری) (۷)

اگر کراوات شعار غیرمسلمانان حساب شود، جایز نیست و اگر شعار نباشد، اشکال ندارد. (آیت الله وحید) (۸)

ص: ۵۳

-
- ۱- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۳۰۶، سؤال ۱۳۷۹.
  - ۲- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۳، سؤال ۳۹۶۸.
  - ۳- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۵۰۵، سؤال ۱۶۴۵.
  - ۴- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۷، سؤال ۲۲۳۸.
  - ۵- [۱۰] لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۸۴، سؤال ۱۶۶۰.
  - ۶- [۱۱] سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، ص ۱۴۷، سؤال ۲۱۵.
  - ۷- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، کسب و کار حرام، ص ۱۳۶، سؤال ۴۸۹.
  - ۸- حسین وحید خراسانی، احکام مهاجران، پرسش و پاسخ ها، مسائل متفرقه، سؤال ۴۹.

۳.۱. نگاه مرد به هم جنس

۳.۱.۱. نگاه به عورت هم جنس

پرسش: آیا مردان می توانند به عورتین مردان دیگر نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه به عورت دیگری حرام است. (مراجع عظام تقلید) (۱)

۳.۱.۲. تطهیر عورت هم جنس

پرسش: آیا تطهیر عورت توسط هم جنس جایز است؟

پاسخ: فقط در صورت اضطرار و ناچاری جایز است؛ ولی باید تا جایی که ممکن است، به عورت او دست نزنند و اگر نشد، چیزی در دست کند که دست او به عورت بیمار نخورد. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام خویی، سیستانی، وحید، مکارم، نوری، شبیری و صافی) (۲)

۳.۱.۳. نگاه به غیر عورت هم جنس

پرسش: آیا مردان می توانند به غیر از عورتین، به سایر قسمت های بدن مردان دیگر نگاه کنند؟

پاسخ: اگر نگاه کردن به بدن مردان دیگر با قصد لذت و ریبه باشد، حرام است؛ اما اگر بدون قصد لذت و ریبه باشد، جایز است؛ خواه آن مردان جوان باشند یا پیر، خوش صورت باشند یا زشت و کریه منظر. (مراجع عظام تقلید) (۳)

ص: ۵۶

۱- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۸ و ج ۱، کتاب الصلاه، فصل فی الستر و الساتر، فالاول؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶، احکام تخلی.

۲- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۴۰؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۹، مسائل پزشکی.

۳- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۲۸؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۸؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه.

۲.۳. نگاه مرد به غیر هم جنس

۱.۲.۳. نگاه مرد به زنان محرم

نگاه به همسر

پرسش: حکم نگاه به همسر چیست؟

پاسخ: زن و شوهر می توانند به تمام بدن یکدیگر حتی عورتین نگاه کنند؛ حتی به قصد لذت. (مراجع عظام تقلید) (۱)

نگاه به همسر فوت شده

پرسش: آیا می شود پس از فوت همسر به او نگاه کرد؟

پاسخ: نگاه زن یا شوهر به بدن همسر پس از فوت او جایز است؛ ولی نگاه به عورت او مکروه است. (حضرت امام و آیات عظام نوری، فاضل، وحید، سیستانی، صافی، شبیری و بهجت) (۲)

پس از وفات یکی از زن و شوهر، دیگری به او نامحرم نمی شود؛ ولی محرمیتشان تنها محدود به نگاه کردن و غسل دادن است. (آیت الله مکارم) (۳)

محرمیت باقی است؛ گرچه اموری مثل جماع حرام است. (امام خامنه ای) (۴)

ص: ۵۷

۱- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۹؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، اقتباس از احکام نگاه.

۲- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی اعتبار المماثله بین الغاسل و المیت، الثانيه، ص ۳۰۰؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، غسل الاموات، ص ۹۹، الثانيه؛ محمدفاضل لنکرانی، الاحکام الواضحه، ص ۶۶، مسئله ۲۸۸، الثانيه؛ محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۹۳، مسئله ۴۶۳؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۳۳۲؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعیه، مسئله ۵۶۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۲۷۵.

۳- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و طلاق، ازدواج و زناشویی، طلاق، عدۀ وفات، محرمیت زوجین بعد از مرگ.

۴- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۵۲۵۸۷۷، تاریخ استفتا: ۶ فروردین ۱۳۹۴.

پرسش: آیا مرد می تواند به همسر مطلقه خود در ایام عده نگاه کند؟

پاسخ: مطلقه بر دو قسم است:

۱. مطلقه رجعیه: زن در حکم زوجه اوست؛ بنابراین نگاه به تمام بدنش جایز است، حتی اگر قصد رجوع نداشته باشد. (حضرت امام (۱) و امام خامنه ای (۲) و آیات عظام سیستانی، (۳) خویی، وحید، (۴) صافی، (۵) فاضل و نوری (۶))

نگاه کردن به زن مطلقه رجعیه در مدت عده، خالی از اشکال نیست؛ بنابراین احتیاطاً نگاه نکند. (آیت الله مکارم) (۷)

۲. مطلقه بائنه: مرد نمی تواند در مدت عده طلاق بائن به همسر خود نگاه کند؛ زیرا او در حکم اجنبیه است. (حضرت امام (۸) و آیات عظام سیستانی، (۹) خویی، وحید، (۱۰) فاضل، نوری، مکارم (۱۱) و صافی (۱۲))

نگاه به غیر همسر از زنان محرم

پرسش: مردان به چه موضوعی از بدن زنان محرم خود می توانند نگاه کنند؟

ص: ۵۸

- ۱- سیدروح الله خمینی، ترجمه تحریر الوسيله، ج ۳، کتاب الطلاق، القول فی عده وطی الشبهه، ص ۶۱۶، مسئله ۱۰؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۴.
- ۲- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۱۸۷۳۹، تاریخ استفتا: ۳ آبان ۱۳۹۷.
- ۳- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب الطلاق، ص ۱۵۷، مسئله ۵۱۷.
- ۴- سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب الطلاق، ص ۳۴۴، مسئله ۱۴۷۴.
- ۵- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۴، مسئله ۱۶۳۳.
- ۶- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۴.
- ۷- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، ص ۷۶۰، تعلیقه بر مسئله ۳۴.
- ۸- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيله، ج ۳، القول فی عده وطی الشبهه، ص ۶۱۶، مسئله ۱۰.
- ۹- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب الطلاق، ص ۱۵۷، مسئله ۵۱۷.
- ۱۰- سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب الطلاق، ص ۳۴۴، مسئله ۱۴۷۴.
- ۱۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، اقتباس از فصل فی اعتبار المماثله بین الغاسل و المیت.
- ۱۲- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب الطلاق، القول فی عده وطی الشبهه، مسئله ۱۰.

پاسخ: ۱. اگر با قصد لذت و ریه نگاه کنند، به هیچ موضعی از بدن آنان، حتی سر و صورت و دست هایشان، نمی توانند نگاه کنند. (مراجع عظام تقلید) (۱)

۲. اگر بدون قصد لذت و ریه نگاه کنند:

نگاه به تمام بدن آن ها غیر از عورتین جایز است. (حضرت امام و امام خامنه ای (۲) و آیات عظام بهجت، (۳) فاضل، (۴) شبیری، (۵) نوری، (۶) سیستانی، (۷) وحید (۸) و صافی (۹))

بنا بر احتیاط واجب، غیر از عورتین، از ناف تا زانوی زن های محرم خود را نبینند؛ ولی نگاه کردن به بقیه بدن آن ها اشکال ندارد. (آیت الله خویی) (۱۰)

بنا بر احتیاط واجب، به آن موضعی که معمولاً پوشیده نیست، می توانند نگاه کنند و در غیر آن مواضع، احتیاط این است که نگاه نکنند. (آیت الله مکارم) (۱۱)

نگاه به ریه

پرسش: ریه کیست و حکم نگاه به او چیست؟

ص: ۵۹

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۲؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۷؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه.

۲- . سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه.

۳- . سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۷.

۴- . محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۵۰۵.

۵- . سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، مسئله ۲۴۴۶.

۶- . حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۸۲، مسئله ۲۴۳۳.

۷- . سیدعلی سیستانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۹۲، مسئله ۲۳۹۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۲، مسئله ۱۳.

۸- . حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۲، مسئله ۲۵۰۱.

۹- . لطف الله صافی گلپایگانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۰، مسئله ۲۴۴۶.

۱۰- . سیدابوالقاسم خویی، توضیح المسائل، ص ۳۵۳، مسئله ۲۴۴۶.

۱۱- . ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۴؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی،

ج ٢، كتاب النكاح، النكاح و آدابہ، ص ٧٦٠، تعليقه بر مسئلہ ٣٢.

پاسخ: ریبیه دختر همسر است که از شوهر دیگرش باشد؛ چه شوهر سابق و چه شوهر لاحق او. حکم نگاه به او، به دخول و عدم دخول با مادرش بستگی دارد: بعد از عقد و دخول با مادر، به او محرم می شود و نگاه به او جایز است. (مراجع عظام تقلید)(۱)

۳.۲.۲. نگاه مرد به دختران نابالغ

نگاه به دختران غیر ممیز

پرسش: مردان به چه موضوعی از بدن دختران غیر ممیز می توانند نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه کردن به تمام بدن آن ها، بدون قصد لذت و ریبیه، جایز است. (مراجع عظام تقلید)(۲)

نگاه به دختران ممیز

پرسش: مردان بدون قصد شهوت و ریبیه، به چه قسمت هایی از بدن دختران نابالغ ممیز می توانند نگاه کنند؟

پاسخ: ۱. نگاه به عورت:

ص: ۶۰

۱- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، مسئله ۲۳۸۶؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۵۷ و ۵۸، مسئله ۱۵۸ و ۱۵۹؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، احکام النکاح، فصل فی اسباب التحريم، القول فی المصاهره، ص ۴۹۴، مسئله ۴؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، المحرمات بالمصاهره، ص ۷۹۸، مسئله ۳؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۵۹۱۷۷۰، تاریخ استفتا: ۲۷ مهر ۱۳۹۴.

۲- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آدابہ، مسئله ۳۵؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۲۳۲؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، مسئله ۲۴؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، اقتباس از مسئله ۲۴۴۵؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، اقتباس از مسئله ۲۴۳۶؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۵۶۱۶۳، تاریخ استفتا: ۲۰ فروردین ۱۳۹۶.

حرام است و نباید نگاه کرد. (امام خامنه ای (۱) و آیات عظام خویی، (۲) بهجت، (۳) وحید، (۴) شبیری (۵) و صافی (۶))

بنا بر احتیاط واجب حرام است. (حضرت امام (۷) و آیات عظام فاضل، (۸) سیستانی، (۹) نوری (۱۰) و مکارم (۱۱))

۲. نگاه به جاهایی که معمولاً می پوشانند مانند ران و شکم:

بنا بر احتیاط مستحب، به این مواضع نگاه نکنند. (حضرت امام (۱۲) و امام خامنه ای (۱۳) و آیات عظام فاضل (۱۴) و سیستانی (۱۵))

نگاه جایز است. (آیات عظام خویی و وحید) (۱۶)

بنا بر احتیاط واجب به این مواضع نگاه نکنند (آیات عظام صافی (۱۷)، بهجت (۱۸)، نوری (۱۹)، مکارم (۲۰))

۳. نگاه به سایر مواضع مثل موی سر:

نگاه جایز است. (حضرت امام (۲۱) و امام خامنه ای (۲۲) و آیات عظام

ص: ۶۱

-
- ۱- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۰۴۴۵۶، تاریخ استفتا: ۲۶ شهریور ۱۳۹۶.
  - ۲- سیدابوالقاسم خویی، توضیح المسائل، ص ۳۵۳، مسئله ۲۴۴۵.
  - ۳- محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، مسئله ۱۹۳۹.
  - ۴- حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۵۰۰.
  - ۵- سید موسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، مسئله ۲۴۴۵.
  - ۶- لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.
  - ۷- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۶.
  - ۸- محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۵۰۴.
  - ۹- سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، ص ۳۹۲، مسئله ۲۳۵۹.
  - ۱۰- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۳۲.
  - ۱۱- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۳.
  - ۱۲- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، احکام النکاح، مسئله ۲۵.
  - ۱۳- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۸۶۰۷۰، تاریخ استفتا: ۱۴ مرداد ۱۳۹۵.
  - ۱۴- محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۵۷۸.
  - ۱۵- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴، مسئله ۲۳.
  - ۱۶- سیدابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲.

- ۱۷- . لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، احکام نکاح، مسئله ۲۵.
- ۱۸- . محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۲، سؤال ۵۱۴۷.
- ۱۹- . حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۴۲۹.
- ۲۰- . ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۱.
- ۲۱- . سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳.
- ۲۲- . سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۸۶۰۷۰، تاریخ استفتا: ۱۴ مرداد ۱۳۹۵.

سیستانی، (۱) خویی، وحید، (۲) نوری، (۳) مکارم، (۴) صافی (۵) و فاضل (۶)

بنا بر احتیاط واجب، نگاه به آن ها جایز نیست. (آیت الله بهجت) (۷)

۳.۲.۳. نگاه مرد به زنان نامحرم

نگاه به دست و صورت

پرسش: آیا مردان می توانند به دست و صورت زنان نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: اگر دست و صورت آنان بدون زینت باشد، حکم نگاه کردن به این اعضا:

۱. با قصد لذت و ریه، حرام است. (مراجع عظام تقلید) (۸)

۲. بدون قصد لذت و ریه:

نگاه کردن جایز است. (حضرت امام و امام خامنه ای (۹) و آیات عظام بهجت، (۱۰) وحید، مکارم، سیستانی، فاضل، نوری (۱۱) و شبیری (۱۲))

بنا بر احتیاط واجب، نگاه ترک شود. (آیات عظام خویی و صافی) (۱۳)

ص: ۶۲

-
- ۱- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴، مسئله ۲۳: ولی احتیاط مستحب آن است که به مواضعی مانند ران و شکم و سینه دختران که معمولاً می پوشانند، نگاه نکنند.
  - ۲- سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۲.
  - ۳- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۲۹.
  - ۴- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۱.
  - ۵- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، احکام نکاح، مسئله ۲۵.
  - ۶- محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، مسئله ۲۵۷۸.
  - ۷- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۲، سؤال ۵۱۴۷.
  - ۸- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
  - ۹- سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
  - ۱۰- محمد تقی بهجت، رساله توضیح المسائل، احکام نگاه، مسئله ۱۹۳۱. چنین به دست می آید که ایشان ظاهراً قائل به ملازمه و جوب پوشش و حرمت نگاه نیستند.

- ۱۱- . سيد محمد حسن بنى هاشمى خمينى، توضيح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳.
- ۱۲- . سيد موسى شيرى زنجانى، رساله توضيح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۶، مسئله ۲۴۴۲.
- ۱۳- . لطف الله صافى گلپايگانى، رساله توضيح المسائل، ص ۲۷۹، مسئله ۲۴۴۳.

پرسش: آیا مردان می توانند به بدن و موهای زنان نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه به بدن و موهای آن ها مطلقاً، چه با قصد لذت یا بدون قصد لذت، حرام است. (مراجع عظام تقلید)(۱)

نگاه به صورت آرایش شده

پرسش: آیا مردان می توانند به صورت آرایش شده زنان نگاه کنند؟

پاسخ: خیر، جایز نیست. (حضرت امام(۲) و امام خامنه ای(۳) و آیات عظام بهجت،(۴) سیستانی(۵) و صافی(۶))

اگر این آرایش، تند و زننده و منشأ مفاسدی باشد، نگاه به آن جایز نیست. (آیت الله مکارم(۷))

نگاه به دندان ها

پرسش: حکم نگاه کردن به دندان زن نامحرم در حال خندیدن چیست؟

پاسخ: نگاه کردن به دندان های زنان نامحرم جایز نیست. (آیت الله صافی)(۸)

نگاه کردن به دندان های زنان نامحرم بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت الله فاضل)(۹)

نگاه کردن به دندان های آن ها اشکال ندارد. (امام خامنه ای و آیات

ص: ۶۳

-
- ۱- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
  - ۲- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، احکام حجاب، ص ۲۵۶، سؤال ۳۲.
  - ۳- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۱۱۵۰۰، تاریخ استفتا: ۱۴ آبان ۱۳۹۵.
  - ۴- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۲، سؤال ۵۱۴۸.
  - ۵- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، محرم و نامحرم، حکم نگاه مستقیم، مسئله ۱.
  - ۶- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۰، اقتباس از سؤال ۱۷۰۳.
  - ۷- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۴، سؤال ۶۷۴.
  - ۸- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۵۴.
  - ۹- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۵۵.

نگاه به دست همراه با انگشتر

پرسش: آیا مردان می توانند به دست زن که همراه با انگشتر است، نگاه کنند؟

پاسخ: جایز نیست. (حضرت امام(۲) و امام خامنه ای(۳) و آیت الله بهجت(۴))

نگاه به ناخن های لاک زده

پرسش: نگاه کردن به ناخن های لاک زده زنان نامحرم چه حکمی دارد؟

پاسخ: جایز نیست. (امام خامنه ای(۵) و آیت الله سیستانی(۶))

نگاه به دست و ناخن رنگ آمیزی شده بانوان اشکال دارد. (آیت الله صافی(۷))

نگاه به زینت های موجود در دست تا میچ، اگر تند و زننده نباشند و منشأ مفاسدی نشوند، جایز است. (آیت الله مکارم(۸))

نگاه به روی پا

پرسش: آیا مردان می توانند به روی پای زنان نامحرم از میچ به پایین نگاه کنند؟

ص: ۶۴

- ۱- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیها السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۵۴ و ۵۵. البته آن دسته از فقها که قائل به جواز هستند، در صورتی حکم به جواز می دهند که مرد با قصد لذت و ریه نگاه نکند.
- ۲- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، احکام حجاب، ص ۲۵۶، سؤال ۳۲.
- ۳- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۱۹۱۶۰، تاریخ استفتا: ۲۴ دی ۱۳۹۴.
- ۴- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۲، س ۵۱۴۸. نظر ایشان این است که این تزئین و تبرج، معرضیت برای فتنه و ریه و شائیت برای فساد دارد و همین برای حرمت کافی است.
- ۵- سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
- ۶- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، حکم نگاه به عکس و فیلم، استفاده از مسئله ۲ و ۱۰.
- ۷- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۷، سؤال ۱۶۴۷.
- ۸- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۴، سؤال ۶۷۴؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و زناشویی، احکام نگاه کردن، حکم نگاه به ناخن مصنوعی.

پاسخ: نگاه کردن به روی پای زنان، هر چند بدون قصد لذت، حرام است. (مراجع عظام تقلید)(۱)

نگاه به حجم ساق پا و شانه ها

پرسش: حکم نگاه به حجم ساق پا و شانه های زنان نامحرم چیست؟

پاسخ: اگر مردان با قصد لذت و ریبه نگاه کنند، حرام است. (مراجع عظام تقلید)(۲)

نگاه به زیورآلات از روی لباس

پرسش: نگاه کردن به زیورآلات زنان نامحرم از روی لباس چه حکمی دارد؟

پاسخ: نگاه کردن به زیورآلات زنان از روی لباس آن ها جایز نیست. (امام خامنه ای(۳) و آیت الله خویی(۴))

بنا بر احتیاط واجب، نگاه به آن ها جایز نیست. (حضرت امام و آیات عظام فاضل و نوری)(۵)

نگاه کردن به گردن بند و مانند آن جایز نیست. نگاه کردن به انگو و انگشتر بدون قصد لذت اشکال ندارد. (آیت الله سیستانی)(۶)

ص: ۶۵

- ۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، النکاح و آداب، مسئله ۳۱؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
- ۲- . سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳؛ در بخشی از این مسئله، حکم نگاه به دست و صورت زنان نامحرم با قصد لذت بیان شده است و از این حکم استفاده می شود نگاه به هر عضوی از اعضای نامحرم با قصد لذت و ریبه حرام است؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۳۰۹، سؤال ۱۰۳۶؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
- ۳- . سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۶۰۱۴۱، تاریخ استفتا: ۲۹ فروردین ۱۳۹۷.
- ۴- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه مسئله ۱.
- ۵- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱. از آنجا که این بزرگواران تعلیقه ای بر نظر صاحب عروه بیان نکرده اند، نظرشان همانند صاحب عروه است.
- ۶- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱، ص ۴۰. این حکم مبتنی بر این است که بین وجوب پوشش و حرمت نظر، ملازمه باشد.

نگاه کردن به زینت های ظاهر مانند زینت های موجود در صورت و همچنین دست ها تا مچ، اگر منشأ مفاسدی نشود، اشکال ندارد. نگاه کردن به زینت های باطن مانند گردن بند و النگو و ساعت جایز نیست. (آیت الله مکارم) (۱)

نگاه به کلاه گیس

پرسش: آیا مردان می توانند به کلاه گیس زنان نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه به آن جایز نیست. (آیات عظام خوئی و مکارم و سیستانی) (۲)

بنا بر احتیاط واجب، نگاه کردن به آن جایز نیست. (حضرت امام و آیات عظام فاضل و نوری) (۳)

نگاه به اعضای جداشده زنان

پرسش: آیا مردان می توانند به اعضای جداشده زنان نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: اعضای جداشده زنان به سه قسم تقسیم می شوند:

۱. گاهی عضو جداشده موهای زن است:

نگاه به موهای جداشده زنان اشکال ندارد. (امام خامنه ای (۴) و آیات عظام خوئی، مکارم، نوری (۵) و صافی (۶))

نگاه کردن به این اعضا در صورتی که عرفاً نگاه به صاحب آن محسوب شود، جایز نیست. (آیت الله سیستانی) (۷)

ص: ۶۶

-
- ۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۲۵۴، سؤال ۶۷۴.
  - ۲- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱.
  - ۳- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، تعلیقه بر مسئله ۱.
  - ۴- سیدعلی خامنه ای، راهنمای فتاوا، سؤال ۱۴۶.
  - ۵- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح و آداب، ص ۷۶۴، تعلیقه بر مسئله ۴۵.
  - ۶- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، احکام النکاح، مسئله ۲۰.
  - ۷- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۱۲، مسئله ۱۷.

احتیاط واجب در ترک نگاه است. (حضرت امام(۱) و آیات عظام فاضل(۲) و بهجت(۳))

۲. گاهی اعضای جداشده مانند دست و پاست:

نگاه کردن به این اعضای جداشده جایز نیست. (حضرت امام، آیات عظام نوری، فاضل(۴) و صافی(۵))

نگاه کردن به این اعضا اشکال ندارد. (آیت الله مکارم(۶))

نگاه کردن به این اعضا در صورتی که عرفاً نگاه به صاحب آن محسوب شود، جایز نیست. (آیت الله سیستانی(۷))

نگاه کردن به این اعضا بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت الله خویی(۸))

۳. گاهی عضو جداشده مانند دندان و ناخن است. نگاه کردن به این اعضا اشکالی ندارد. (حضرت امام و آیات عظام خویی، مکارم، فاضل، نوری،(۹) سیستانی(۱۰) و صافی(۱۱))

نگاه بی اختیار

پرسش: اگر بی اختیار نگاه انسان به نامحرم بیفتد، حکم آن چیست؟

پاسخ: اگر نگاه تکرار نشود و ادامه نیابد، اشکال ندارد. (آیات عظام

ص: ۶۷

- ۱- . سیدروح الله خمینی، ترجمه تحریر الوسیله، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۴۳۴، مسئله ۲۱.
- ۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح و آداب، ص ۷۶۴، تعلیقه بر مسئله ۴۵.
- ۳- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۵، س ۵۱۶۴. ایشان می فرمایند: «چون نسبت مو به زن باقی است و در زمان اتصال به بدن، شدت تحریم مو از پوست بیشتر است.»
- ۴- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح و آداب، مسئله ۴۵؛ سیدروح الله خمینی، ترجمه تحریر الوسیله، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۴۳۲، مسئله ۲۱.
- ۵- . لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، احکام النکاح، مسئله ۲۰.
- ۶- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۴۵.
- ۷- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۱۲، مسئله ۱۷.
- ۸- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۴۵.
- ۹- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۴۵.
- ۱۰- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، کتاب النکاح، ص ۱۲، مسئله ۱۷.
- ۱۱- . لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، احکام النکاح، مسئله ۲۰.

نگاہ اول بدون اختیار، حرام نیست؛ ولی باید از ادامه آن خودداری شود. مراد از نگاه اول، نگاه بدون قصد قبلی و غیر مترقبہ ای است کہ ادامه ہم نداشته باشد. (امام خامنہ ای) (۳)

نگاہ اتفاقی حرام نیست. (آیت اللہ مکارم) (۴)

تبصرہ: ظاہراً نظر بقیہ مراجع غیر از این نیست؛ زیرا تکلیف دائرمدار اختیار است؛ بنابراین تا زمانی کہ نگاه بہ نامحرم اختیاری نباشد، بی اشکال است.

۳.۲.۴. نگاه مرد بہ زنان عقب افتادہ ذہنی

پرسش: آیا مردان می توانند بہ بدن و موہای زنان عقب افتادہ ذہنی نگاه کنند؟

پاسخ: خیر، جایز نیست و حکم آن همانند زنان سالم است؛ بنابراین در صورتی کہ چنین خانمی بہ سن بلوغ رسیدہ باشد، مطلقاً چہ با قصد لذت و چہ بدون قصد لذت، نگاه بہ بدن و موہای او جایز نیست. (آیت اللہ بہجت) (۵)

در نگاه بہ اجنبیہ، فرقی بین زنان مذکور و زنان دیگر نیست. (امام خامنہ ای) (۶) و آیات عظام خوئی (۷) و فاضل (۸)

ص: ۶۸

- ۱- . محمد تقی بہجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۴، سؤال ۵۱۵۸.
- ۲- . لطف اللہ صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۰، سؤال ۱۷۰۲.
- ۳- . سید علی خامنہ ای، استفتای خصوصی، شمارہ استفتا: ۹۲۰۱۷۴، تاریخ استفتا: ۱۰ آبان ۱۳۹۷.
- ۴- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۵۲، سؤال ۱۰۳۶.
- ۵- . محمد تقی بہجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۰، سؤال ۵۲۲۹.
- ۶- . سید علی خامنہ ای، استفتای خصوصی، شمارہ استفتا: ۷۲۷۱۶۴، تاریخ استفتا: ۹ دی ۱۳۹۵.
- ۷- . سید ابوالقاسم خوئی، استفتائات، احکام نگاه کردن، سؤال ۱۰۰۵.
- ۸- . محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۳، احکام نگاه کردن، سؤال ۱۱۴۲.

اشاره

پرسش: در چه صورت نگاه به نامحرم جایز است؟

پاسخ: گاهی نگاه به نامحرم با شروط خاصی جایز است:

۱. نگاه در صورت ضرورت

در صورت ضرورت، مانند اینکه نجات دادن فرد در حال غرق شدن یا سوختن، متوقف بر نگاه و لمس نامحرم باشد. در این صورت، نگاه و لمس به مقدار ضرورت جایز است. (حضرت امام و آیات عظام خوئی، فاضل، مکارم، نوری، سیستانی، صافی و بهجت) (۱)

۲. نگاه در مقام شهادت

در مقام شهادت، نگاه کردن به زن نامحرم برای شناختن به منظور شهادت دادن (تحمل و ادای شهادت) هرگاه ضرورت باشد. (حضرت امام و آیات عظام خوئی، فاضل، مکارم و نوری) (۲)

۳. نگاه به زنان سال خورده (قواعد)

تعریف زنان سال خورده (قواعد)

پرسش: زنان سال خورده (قواعد) چه کسانی هستند؟

پاسخ: زن هایی که بر اثر پیری و سال خوردگی امید به ازدواج ندارند.

ص: ۶۹

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، احکام نگاه، مسئله ۲۰؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، احکام نگاه، مسئله ۲۲؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، سؤال ۵۳۲۷.

۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۲، مسئله ۲۰۹۳.

(حضرت امام (۱) و امام خامنه ای (۲) و آیات عظام بهجت، صافی، (۳) سیستانی، (۴) خویی، فاضل، نوری و مکارم (۵))

حد پوشش زنان سال خورده

پرسش: بر زنان سال خورده تا چه حد رعایت پوشش در مقابل نامحرم لازم است؟

پاسخ: باز گذاشتن بخشی از موها که معمولاً روسری آن‌ها را نمی پوشانند، اشکال ندارد. بخشی از ساق دست را هم می توانند باز بگذارند. (حضرت امام (۶) و امام خامنه ای (۷) و آیات عظام نوری، فاضل، (۸) سیستانی، (۹) صافی و بهجت (۱۰))

لازم نیست موها و گردن را بپوشانند. بخشی از ساق دست را هم می توانند باز بگذارند. (آیت الله مکارم) (۱۱)

نگاه به زنان سال خورده

پرسش: حکم نگاه به زنان سال خورده چیست؟

پاسخ: نگاه به قسمت هایی که معمولاً نمی پوشانند، مانند بخشی از مو و دست جایز است (حضرت امام (۱۲) و امام خامنه ای (۱۳) و آیات عظام خویی،

ص: ۷۰

- ۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵.
- ۲- . سیدعلی خامنه ای، استفتا از سایت، شماره استفتا: ۷۹۱۱۸۵، تاریخ استفتا: ۳ مرداد ۱۳۹۶.
- ۳- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه نگاه، پوشش و زینت، ص ۳۱.
- ۴- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۸.
- ۵- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵.
- ۶- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵. قسمت هایی از بدن که معمولاً زن ها می پوشانند، مانند سینه و شکم، اگر پوشیده نباشد، مردان نمی توانند نگاه کنند.
- ۷- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه نگاه، پوشش و زینت، ص ۳۱.
- ۸- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵. قسمت هایی از بدن که معمولاً زن ها می پوشانند، مانند سینه و شکم، اگر پوشیده نباشد، مردان نمی توانند نگاه کنند.
- ۹- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۳، مسئله ۱۸.
- ۱۰- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه نگاه، پوشش و زینت، ص ۳۱.
- ۱۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۳۵، احکام النساء،

ص ۱۷۷، سؤال ۶۷۴.

۱۲- . سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آدابہ، مسئلہ ۳۵.

۱۳- . سید علی خامنہ ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۹۱۱۸۵، تاریخ استفتا: ۳ مرداد ۱۳۹۶.

نگاه کردن به بدن پیرزن، بدون قصد لذت، جایز است. (آیت الله بهجت) (۲)

نگاه به موها و گردن اشکالی ندارد. (آیت الله مکارم) (۳)

نگاه معمولی و عادی به وجه و کفین و مقداری از مو و ساق دست و زینت های معمولی اشکالی ندارد. (آیت الله صافی) (۴)

لمس بدن زنان سال خورده

پرسش: آیا نامحرم می تواند اعضایی از سال خوردگان را که پوشاندش بر آن ها لازم نیست، لمس کند؟

پاسخ: این حکم شامل پوشش و نگاه می شود و شامل لمس نیست. (حضرت امام و امام خامنه ای) (۵) و آیات عظام خویی،

فاضل، مکارم، نوری، (۶) سیستانی، (۷) صافی (۸) و وحید (۹)

لمس این اعضا بدون قصد لذت برای نامحرم جایز است. (آیت الله بهجت) (۱۰)

تفاوت بین زنان سال خورده بیوه و شوهردار

پرسش: آیا این حکم مربوط به زنان سال خورده بیوه است یا شامل سالمندان شوهردار هم می شود؟

ص: ۷۱

- ۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵.
- ۲- محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۳.
- ۳- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵.
- ۴- واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء (علیها السلام)، جزوه نگاه، پوشش و زینت، پوشش زنان سال خورده.
- ۵- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۸۹۷۵۳، تاریخ استفتا: ۱۵ تیر ۱۳۹۷.
- ۶- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۴۷.
- ۷- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۶.
- ۸- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۰.
- ۹- حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، اقتباس از مسئله ۱۲۳۲.
- ۱۰- محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۶، مسئله ۱۹۴۳.

پاسخ: این حکم مربوط به همه زن هایی است که به این سن رسیده اند؛ اعم از اینکه شوهر دار باشند یا بی شوهر. (آیت الله مکارم) (۱)

۴. نگاه به زنان بدحجاب

پرسش: آیا مردان می توانند به موضوعی از بدن و موهای بدحجابی که اگر نهی از منکر شوند، توجه نمی کنند و معمولاً نمی پوشانند، نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه با ریه و شهوت به آن ها حرام است؛ اما نگاه بدون قصد لذت و ریه به موضوعی که معمولاً این زن ها نمی پوشانند، اشکال ندارد. (آیات عظام خویی، وحید، (۲) سیستانی (۳) و مکارم (۴))

نگاه به دست و صورت آن ها بدون لذت و ریه جایز است، اما بهتر است ترک شود؛ ولی نگاه عم-دی به غیر از دست و صورت آن ها بدون ضرورت ممنوع است. (آیت الله بهجت) (۵)

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. البته تردد در مجامعی که این زن ها رفت و آمد می کنند، مثل کوچه و بازار که سبب نگاه غیر عمدی می شود، جایز است (حضرت امام (۶) و امام خامنه ای (۷) و آیات عظام صافی (۸) و نوری (۹) و فاضل (۱۰))

۵. نگاه به زنان غیرمسلمان

پرسش: مردان مسلمان تا چه حد مجازند به زنان غیرمسلمان نگاه کنند؟

ص: ۷۲

- ۱- ابوالقاسم علیان نژادی، احکام النساء، ص ۱۷۷، سؤال ۶۷۴.
- ۲- سید ابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۲.
- ۳- سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴، مسئله ۲۶.
- ۴- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۵۰، سؤال ۱۰۲۹ و ۱۰۳۹.
- ۵- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۳، سؤال ۵۱۵۴ و ص ۱۶۴، سؤال ۵۱۵۶.
- ۶- سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۷.
- ۷- سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۱۲۲۶۰، تاریخ استفتا: ۷ مهر ۱۳۹۷ و شماره استفتا: ۹۳۴۷۴۱، تاریخ استفتا: ۳ دی ۱۳۹۷.
- ۸- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۷.
- ۹- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۷.
- ۱۰- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۷.

پاسخ: در صورتی که نگاه آن‌ها با قصد لذت و ریه نباشد و ترس وقوع در حرام هم نداشته باشند:

می‌توانند به صورت و دست‌ها و موی آن‌ها نگاه کنند. (آیت‌الله شبیری) (۱)

می‌توانند به صورت و دست‌ها و آن قسمت از بدن آن‌ها که عادت به پوشاندن آن ندارند، نگاه کنند. (حضرت امام (۲) و امام خامنه‌ای (۳) و آیات عظام فاضل، بهجت، نوری، (۴) خویی، وحید، (۵) صافی، (۶) سیستانی (۷) و مکارم (۸))

۶. نگاه به زنان روستایی

پرسش: نگاه کردن به زنان روستایی که معمولاً پوشش اسلامی ندارند، چه حکمی دارد؟

پاسخ: نگاه بدون قصد لذت و ریه به مواضعی که معمولاً آن‌ها را نمی‌پوشانند، اشکالی ندارد. (آیات عظام بهجت (۹) و خویی و مکارم (۱۰))

نگاه بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (حضرت امام و امام خامنه‌ای (۱۱) و آیات عظام فاضل و نوری (۱۲) و صافی (۱۳))

نکته: اگر زنان روستایی از افراد بدحجابی هستند که اگر نهی از منکر

ص: ۷۳

- ۱- سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، احکام نگاه کردن، ص ۲۰۷، مسئله ۲۴۴۳.
- ۲- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۷.
- ۳- سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه.
- ۴- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۷، ذیل مسئله ۲۴۳۴. آیات عظام خویی و وحید خراسانی و بهجت، قید «زنان کافر ذمی» را متذکر شده‌اند.
- ۵- سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲.
- ۶- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۹۴، سؤال ۱۴۹۳.
- ۷- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴، مسئله ۲۶.
- ۸- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۷؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، ازدواج و زناشویی، احکام نگاه کردن، حکم نگاه به زنان کافر.
- ۹- محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، مسئله ۱۹۳۵.
- ۱۰- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۲۷، ص ۷۵۸.
- ۱۱- سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۹۹۳۲۳، تاریخ استفتا: ۱۸ مرداد ۱۳۹۷.
- ۱۲- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۷.
- ۱۳- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، مسئله ۲۷.

شوند توجه نمی کنند، حکم آن در مسائل قبلی بیان شد.

۷. نگاه در مقام خواستگاری

نگاه خواستگار به زن

پرسش: در مراسم خواستگاری، مرد چه مقدار می تواند به زن نگاه کند؟

پاسخ: نگاه به تمام بدن به غیر از عورت جایز است؛ هرچند بنا بر احتیاط مستحب به صورت و دست ها و موها و محاسن زن اکتفا شود. (حضرت امام (۱) و آیت الله فاضل (۲))

نگاه به تمام بدن به غیر از عورت جایز است؛ ولی اگر بتوان از روی لباس به شناخت این خصوصیات رسید، نگاه مستقیم جایز نیست. (آیت الله نوری (۳))

نگاه به محاسن زن مثل صورت، دست ها، موها، گردن و ساق دست و پا جایز است. (آیت الله سیستانی (۴))

نگاه به صورت و مو و ساق دست و پا جایز است. (آیت الله خویی (۵))

نگاه به سر و صورت، گردن، مقداری از دست و بازو و مقداری از پاها جایز است. البته اگر ممکن باشد، این کار را کسانی مانند مادر و خواهر مرد یا زنان دیگر انجام دهند. (آیت الله مکارم (۶))

نگاه به صورت و مو و محاسن دیگر زن جایز است. (آیت الله بهجت (۷))

مسئله چند؟

بنا بر احتیاط واجب، نگاه به صورت و دست ها و موها و محاسن زن

ص: ۷۴

۱- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۸؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

۲- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحه، مسئله ۱۶۴۹.

۳- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

۴- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۸.

۵- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

- ۶- . سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آدابہ، مسئلہ ۲۶؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و زناشویی، احکام نگاه کردن، حد پوشش در خواستگاری.
- ۷- . محمد تقی بهجت، توضیح المسائل، مسئلہ ۱۹۴۴.

اکتفا شود. (آیت الله صافی) (۱).

نگاه به صورت، دست، مو و محاسن (۲) جایز است. (امام خامنه ای) (۳).

با وجود شروط، فقط صورت، مو، گلو و گردن زن و همچنین میچ دست وی و جایی که دست بند می بندند، استثناست و نگاه به سایر مواضع، حتی ساق دست، جایز نیست. (آیت الله شبیری) (۴).

شروط نگاه خواستگار

پرسش: شروط نگاه در مراسم خواستگاری چیست؟

پاسخ: ۱. مانعی از ازدواج با این زن نباشد؛ مثلاً زن در عده کسی نباشد؛

۲. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۳. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۴. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد؛

۵. احتمال دهد با این نگاه، شناخت او از زن بیشتر می شود؛

۶. بنا بر احتیاط واجب به زنی که قصد ازدواج با او را دارد، نگاه کند. (حضرت امام) (۵).

۱. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۲. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

ص: ۷۵

۱- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۸.

۲- مقصود زیبایی های زن است (استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۵۱۳۶۸، تاریخ استفتا: ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۵).

۳- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۲۴۰۳۳، تاریخ استفتا: ۱۲ آذر ۱۳۹۶.

۴- سیدموسی شبیری زنجانی، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۱۸۳۵، تاریخ استفتا: ۶ بهمن ۱۳۹۷.

۵- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۸.

۳. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند. (امام خامنه ای) (۱)

۱. مانعی از ازدواج با این زن نباشد؛ مثلاً زن در عده کسی نباشد؛

۲. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۳. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۴. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد؛

۵. بنا بر احتیاط واجب به زنی که قصد ازدواج با او را دارد، نگاه کند. (آیت الله فاضل) (۲)

۱. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۲. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۳. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد. (آیت الله نوری) (۳)

۱. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۲. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۳. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد. (آیت الله مکارم) (۴)

۱. مانعی از ازدواج با این زن نباشد؛ مثلاً زن در عده کسی نباشد؛

ص: ۷۶

۱- . سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۱۳۵۰۶، تاریخ استفتا: ۱۲ مهر ۱۳۹۷.

۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

۳- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

۴- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

۲. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۳. به سبب نگاه، ترس افتادن در گناه را نداشته باشد؛

۴. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۵. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد؛

۶. بنا بر احتیاط واجب، به زنی که قصد ازدواج با او را دارد، نگاه کند. (آیت الله سیستانی) (۱)

۱. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۲. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۳. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد؛

۴. بنا بر احتیاط واجب، به زنی که قصد ازدواج با او را دارد، نگاه کند. (آیت الله صافی) (۲)

۱. نگاه به قصد لذت نباشد؛ اگرچه بداند لذت برایش بی اختیار حاصل می شود؛

۲. قبل از نگاه کردن، از حال او بی خبر باشد؛

۳. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد؛

۴. به زنی که قصد ازدواج با او را دارد، نگاه کند. (آیت الله خویی) (۳)

۱. مانعی از ازدواج با این زن نباشد؛ مثلاً زن در عده کسی نباشد؛

ص: ۷۷

۱- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۸.

۲- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۸؛ لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، سؤال ۱۷۰۹.

۳- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.

۲. احتمال دهد که با این ازدواج موافقت می شود، نه جایی که می داند زن خواستگاری او را رد می کند. احتمال دهد زن را می پسندد؛ یعنی احتمال ازدواج بدهد؛

۳. احتمال دهد با این نگاه، شناخت او از زن بیشتر می شود. (آیت الله بهجت) (۱)

۱. قصد ازدواج داشته باشد؛

۲. احتمال عقلایی ازدواج با این زن با مجموع شروط را می دهد؛

۳. فقط به قصد ازدواج و بدون قصد لذت نگاه کند؛

۴. این نگاه سبب افزودن اطلاعاتش از آن زن شود و این دانستنی در ازدواج با وی مؤثر باشد. لذا اگر اثری در این ازدواج نداشته باشد، حرام است. (آیت الله شبیری) (۲)

رضایت و اجازه زن به نگاه خواستگار

پرسش: آیا رضایت و اجازه زن به نگاه مرد به او در مراسم خواستگاری شرط است؟

پاسخ: خیر، شرط نیست. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خویی، مکارم، نوری، (۳) سیستانی (۴) و بهجت (۵))

نگاه زن به خواستگار

پرسش: آیا زن هم می تواند به خواستگار نگاه کند؟

پاسخ: جایز است. (حضرت امام و امام خامنه ای (۶) و آیات عظام فاضل،

ص: ۷۸

۱- . محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۴.

۲- . سیدموسی شبیری زنجانی، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۱۸۳۵، تاریخ استفتا: ۶ بهمن ۱۳۹۷.

۳- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، م ۲۶. آیت الله نوری همدانی فرموده اند: «رضایت زن شرط نیست؛ چون این مسئله جزو احکام است، نه حقوق.»

۴- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، فی استحباب النکاح و آداب، مسئله ۲۸.

۵- . محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۴.

۶- . سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۲۴۲۱۲، تاریخ استفتا: ۲۹ آذر ۱۳۹۵.

نوری، (۱) مکارم (۲) و بهجت (۳)

در جواز نگاه زن اشکال است. (آیت الله خویی) (۴)

نگاه به خواستگار، شامل نگاه زن به مرد نمی شود. (آیت الله شبیری) (۵)

تکرار نگاه

پرسش: آیا تکرار نگاه در مراسم خواستگاری جایز است؟

پاسخ: اگر با یک نگاه مقصود حاصل نشود، تکرار نگاه مانعی ندارد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خویی، نوری، مکارم، (۶) صافی (۷) و سیستانی (۸))

اگر احتمال بدهد با تکرار نگاه، اطلاع جدیدی به دست می آورد، مانعی ندارد. (آیت الله بهجت) (۹)

تکرار نگاه در صورتی که سبب افزودن دانستنی مرد از زن شود و این دانستنی در ازدواج با وی مؤثر باشد، بلامانع است. (آیت الله شبیری) (۱۰)

۸. نگاه در مقام معالجه

رجوع به پزشک غیر هم جنس

پرسش: اگر درمان مستلزم لمس و نظر حرام باشد، بیمار می تواند به پزشک غیر هم جنس رجوع کند؟

ص: ۷۹

- ۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.
- ۲- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، سؤال ۱۰۴۱.
- ۳- محمد تقی بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۴، با شروطی که برای مردان گفته شده است.
- ۴- سید ابوالقاسم خویی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، ص ۷۵۷، تعلیقه بر مسئله ۲۶.
- ۵- سید موسی شبیری زنجانی، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۱۸۳۵، تاریخ استفتا: ۶ بهمن ۱۳۹۷.
- ۶- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶. آیت الله العظمی مکارم شیرازی فرموده اند: «اگرچه در چند مجلس باشد».
- ۷- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، سؤال ۱۷۰۹.

- ٨- . سيدعلى سيستاني، منهاج الصالحين، ج ٣، في استحباب النكاح و آدابه، مسئلة ٢٨.
- ٩- . محمدتقى بهجت، توضيح المسائل، مسئلة ١٩٤٤.
- ١٠- . سيدموسى شيرى زنجانى، استفتاى خصوصى، شماره استفتا: ٦١٨٣٥، تاريخ استفتا: ٦ بهمن ١٣٩٧.

پاسخ: چنانچه پزشک هم جنس نباشد، در مقام ضرورت و ناچاری، رجوع به پزشک غیر هم جنس جایز است. (حضرت امام و آیات عظام خویی، بهجت، نوری و صافی) (۱)

مراجعه زن به پزشک مرد جایز نیست؛ مگر در صورتی که مراجعه به پزشک زن حاذق و متخصص، غیرممکن یا خیلی سخت باشد. (امام خامنه ای) (۲)

اگر زن مضطر و ناچار به معالجه بیماری باشد و مرد نامحرم برای معالجه کردن او بهتر باشد و مهارت بیشتری داشته باشد، می تواند به پزشک نامحرم مراجعه کند؛ بنابراین در صورتی که پزشک هم جنس دارای تخصص و مهارت کافی در تشخیص بیماری و معالجه آن وجود داشته باشد و دسترسی به او ممکن باشد، مراجعه به غیر هم جنس در جایی که مستلزم نظر و لمس حرام است، جایز نیست. همچنین مراجعه به پزشک نامحرم برای اموری مانند زیباسازی چهره، لب، بینی که عرفاً ضرورت و اضطرار محسوب نمی شود، جایز نیست؛ هر چند پزشک نامحرم حاذق تر باشد. (آیت الله سیستانی) (۳)

در صورتی که در مراجعه نکردن به حاذق تر، بیم خطر و ضرر باشد، باید حاذق تر را مقدم بشمرد و اگر بیم ضرر و خطری نباشد، معیار هم جنس بودن است. (آیت الله مکارم) (۴)

بیمار زن حق ندارد با وجود پزشک زن اجازه دهد پزشک مرد او را معاینه کند و چنانچه پزشک زن نباشد یا بیماری خاصی باشد که پزشک زن نتواند آن را معالجه کند، زن بیمار می تواند به پزشک مرد مراجعه

ص: ۸۰

۱- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۲؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۱، سؤال ۹۳۳؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۲۲؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۱، سؤال ۳۹۶۴؛ سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، سؤال ۱۰۱۳.

۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۸، سؤال ۱۳۰۳.

۳- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ج ۱، سؤال ۲۳۰، مسئله ۱.

۴- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، پزشکی، احکام بیماران، پزشک غیر هم جنس، ملاک مراجعه بیماران به مرد یا زن.

کند. (آیت الله فاضل)(۱)

اگر زنی برای معالجه ناچار باشد به مرد نامحرم مراجعه کند و مرد برای معالجه زن نامحرم ناچار باشد او را نگاه کند و به بدن او دست بزند، اشکال ندارد. (آیات عظام وحید و شبیری)(۲)

نکته: اموری که به لمس یا نظر نامحرم نیاز دارد، مانند سونوگرافی و رادیولوژی، همین حکم را دارد.

مرجع تشخیص پزشک حاذق

پرسش: تشخیص حاذق بودن طیب به عهده چه کسی است؟

پاسخ: حاذق بودن را فقط افراد خبره می توانند تشخیص دهند. (آیت الله مکارم)(۳)

مراجعه به پزشک غیر هم جنس بدون تحقیق

پرسش: آیا خانم ها می توانند بدون تحقیق درباره وجود پزشک زن، به پزشک مرد مراجعه کنند؟

پاسخ: اگر درمان مشتمل بر لمس و نظر حرام باشد، باید تحقیق کنند. اگر پزشک هم جنس نباشد یا ناچار باشند، می توانند به پزشک مرد مراجعه کنند. (آیات عظام بهجت، فاضل، سیستانی و صافی)(۴)

سفر به شهرهای مجاور برای دسترسی به پزشک هم جنس

پرسش: آیا با وجود پزشک هم جنس در شهرهای مجاور، لازم است زن به شهر مجاور برود؟

ص: ۸۱

۱- محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۲۲.

۲- حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۵؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰.

۳- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۵۹۷، سؤال ۱۷۲۴.

۴- سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۲، ص ۱۴۹.

پاسخ: اگر رفتن به شهر مجاور برای بیمار ممکن نباشد، از باب دسترسی نداشتن به پزشک هم جنس می تواند به پزشک غیرهم جنس در همان شهر خود مراجعه کند. (آیات عظام فاضل و بهجت) (۱)

منظور از ضرورت

پرسش: منظور از ضرورت و اضطرار و مصادیق آن که مجوز رجوع به پزشک غیرهم جنس است، چیست؟

پاسخ: مراد از ضرورت این است که تشخیص بیماری و درمان آن متوقف بر لمس و نظر باشد. حدود ضرورت هم به مقدار نیاز بستگی دارد. (امام خامنه ای) (۲)

مراد از ضرورت این است که تشخیص بیماری و درمان آن متوقف بر لمس و نظر باشد. (آیت الله فاضل) (۳)

اضطرار یک امر عرفی است. هرگاه تشخیص داده شود راه درمان منحصر به پزشک جنس مخالف است یا اگر منحصر نیست عسر و حرج دارد، مصداق ضرورت محسوب می شود. (آیت الله مکارم) (۴)

در صورتی که از ترک معالجه، به ضرر و زیان یا به رنجی تحمل نشدنی بیفتد یا حق ویزیت پزشک هم جنس آن قدر زیاد باشد که او نتواند پردازد، مراجعه به غیرهم جنس جایز است. (آیت الله سیستانی) (۵)

مرجع تشخیص ضرورت

پرسش: چه کسی باید ضرورت را تشخیص بدهد؟

ص: ۸۲

۱- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۹، سؤال ۵۱۸۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۵۷، سؤال ۲۰۸۰.

۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، سؤال ۱۲۹۶.

۳- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۳، سؤال ۲۱۰۱.

۴- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۹۸، سؤال ۱۷۲۸.

۵- عبدالهادی محمدتقی حکیم، فقه برای غرب نشینان، معاملات، احکام پزشکی، ص ۲۴۷، مسئله ۳۶۰.

پاسخ: تشخیص ضرورت به عهده عرف عام و صالح است. (آیت الله مکارم) (۱)

بر عهده خود مکلف است. (حضرت امام (۲) و امام خامنه ای (۳) و آیت الله بهجت (۴))

به عهده متخصص است. (آیت الله فاضل) (۵)

تقدم لمس یا نظر در درمان بیمار غیرهم جنس

پرسش: در صورت ضرورت داشتن لمس کردن و دیدن در درمان بیمار غیرهم جنس، کدام یک مقدم شود؟

پاسخ: اگر پزشک بتواند با نگاه کردن درمان کند، نباید بدن مریض را لمس کند و اگر با لمس، معالجه صورت بگیرد، نباید نگاه کند. بنابراین حکم هر یک از لمس و نظر، به نوع بیماری بستگی دارد. (مراجع عظام تقلید) (۶)

معاینه از روی لباس

پرسش: معاینه بدن بیمار توسط پزشک غیرهم جنس از روی لباس، مانند گرفتن نبض یا فشارخون، چه حکمی دارد؟

پاسخ: در صورت لزوم معالجه مانعی ندارد. (امام خامنه ای (۷) و آیات

ص: ۸۳

- ۱- ابوالقاسم علیان نژادی، احکام بانوان، ص ۲۴۰، سؤال ۹۰۰.
- ۲- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، ص ۱۸، سؤال ۴۱.
- ۳- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۹، سؤال ۱۳۰۹.
- ۴- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۱، سؤال ۵۱۸۷.
- ۵- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۲، سؤال ۲۰۹۴.
- ۶- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۱، مسئله ۲۴۴۱؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، عروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۴۸؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، مسئله ۱۲۹۹؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۹، مسائل پزشکی.
- ۷- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، با استفاده از مفهوم سؤال ۱۳۰۰.

عظام فاضل، (۱) بهجت، (۲) نوری، (۳) مکارم (۴) و سیستانی (۵)

لمس و نظر به اعضای داخلی

پرسش: نگاه به اعضای داخلی بدن بیمار چه حکمی دارد؟

پاسخ: فرقی بین ظاهر و باطن اعضا نیست؛ بنابراین نگاه جایز نیست، مگر در صورت ضرورت. (امام خامنه ای (۶) و آیات عظام فاضل (۷) و بهجت (۸))

لمس و نظر به باطن بدن نامحرم، اعم از ریه ها، نای، مری، قلب، معده، روده، مثانه و رحم، حکم ظاهر را ندارد؛ ولی بهتر است تنها به ضرورت اکتفا شود. (آیت الله مکارم) (۹)

تزریقات

پرسش: حکم تزریقات توسط نامحرم چیست؟

پاسخ: اگر تزریقاتی هم جنس وجود داشته باشد و آمپول زدن هم ضرورت نداشته باشد، آمپول زدن توسط نامحرم جایز نیست. (امام خامنه ای (۱۰) و آیات عظام بهجت، (۱۱) فاضل، (۱۲) نوری (۱۳) و مکارم (۱۴))

نکته: با توجه به مطالبی که درباره مراجعه به پزشک غیر هم جنس

ص: ۸۴

- ۱- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۰، سؤال ۲۰۸۴.
- ۲- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۷۸، سؤال ۳۹۵۸.
- ۳- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۴، س ۹۴۳. البته ایشان قید «لزوم» را ذکر نکرده است.
- ۴- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۱۴، س ۱۴۰۶ و سؤال ۱۴۰۵.
- ۵- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۲، اقتباس از مسئله ۱۶.
- ۶- سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام پزشکان، سؤال ۱۵۹.
- ۷- محمد فاضل لنکرانی، احکام پزشکان، فصل ۳، مسئله ۴۲.
- ۸- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۹، سؤال ۵۱۷۹.
- ۹- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۱۴، سؤال ۱۴۰۱.
- ۱۰- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۴۸۴۱۹، تاریخ استفتا: ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۵.
- ۱۱- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۲، سؤال ۳۹۶۵.

۱۲- . محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۲، با استفاده از سؤال ۲۰۹۲.

۱۳- . حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۸۲، سؤال ۹۶۶.

۱۴- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۲، سؤال ۸۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، ص ۲۳۸، سؤال

بیان شد، مراجعه در صورت ضرورت جایز است.

دندان پزشکی

پرسش: مراجعه بیمار زن به دندان پزشک مرد برای معالجات دندان پزشکی چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر به پزشک زن دسترسی دارند، مراجعه به پزشک مرد، اگر مستلزم نظر و لمس حرام باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

مراجعه زنان نامحرم به دندان پزشکی که با دستکش پلاستیکی کار می کنند و تماس دست آنان با صورت به وسیله دستکش است، در صورتی که هم جنس یافت نشود، جایز است. (آیت الله مکارم) (۲)

در صورت وجود داشتن هم جنس و ضرورت درمان، به مقدار ضرورت مانعی ندارد. (آیت الله فاضل) (۳)

در صورت وجود هم جنس، اشکال دارد. (آیت الله بهجت)

در صورت نبودن دندان پزشک زن جایز است. (آیت الله صافی)

با وجود هم جنس، رجوع به مرد جایز نیست. (آیت الله نوری)

در صورت ضرورت معالجه یا اگر پزشک مرد بهتر باشد، مانعی ندارد. (آیت الله سیستانی)

اگر مستلزم نگاه به قسمتی از فضای دهان یا دندان هایی شود که به طور عادی در هنگام تکلم زن مشاهده نمی شود، در غیر فرض ضرورت جایز نیست. (آیت الله شبیری) (۴)

نگاه به فضای داخل دهان زن

پرسش: آیا نگاه به داخل دهان زن جایز است؟

ص: ۸۵

- ۱- سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام پزشکان، سؤال ۱۶۵.
- ۲- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۱۵، سؤال ۱۴۰۹.
- ۳- محمد فاضل لنکرانی، احکام پزشکان، فصل ۴، مسئله ۱۲۷.
- ۴- استفتائات جامع‌الزهراء (علیها السلام)، احکام پزشکی، معاینه، مراجعه زنان به دندان پزشک مرد.

پاسخ: به طور کلی نگاه به داخل دهان نامحرم جایز نیست؛ ولی آنچه هنگام دیدن، ملازمه با دیدن صورت دارد، اشکالی ندارد. (امام خامنه ای) (۱)

نگاه به قسمتی از فضای دهان یا دندان هایی شود که به طور عادی در هنگام تکلم زن مشاهده نمی شود، در غیر فرض ضرورت جایز نیست. (آیت الله شبیری) (۲)

نگاه جایز است. (آیت الله سیستانی) (۳)

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت الله خویی) (۴)

جراحی پلاستیک

پرسش: حکم جراحی پلاستیک توسط نامحرم چیست؟

پاسخ: اگر نامحرم جراحی می کند، جایز نیست. (حضرت امام) (۵)

عمل جراحی زیبایی، درمان بیماری محسوب نمی شود و نگاه کردن و لمس حرام برای آن جایز نیست؛ مگر در مواردی که برای درمان سوختگی و مانند آن باشد و پزشک مجبور به لمس و نگاه کردن باشد. (امام خامنه ای) (۶)

در صورتی که آمیخته با حرام دیگری نباشد، در هیچ صورت اشکال ندارد و چنانچه مستلزم حرامی باشد، مانند نظر و لمس نامحرم، تنها در صورت ضرورت مجاز است. (آیت الله مکارم) (۷)

مراجعه به پزشک نامحرم برای اموری مانند زیباسازی چهره، لب و بینی که عرفاً ضرورت و اضطرار محسوب نمی شود، جایز نیست. (آیت الله)

ص: ۸۶

-
- ۱- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۸۶۵۸۵، تاریخ استفتا: ۱۶ مرداد ۱۳۹۵.
  - ۲- استفتائات جامعها الزهراء (علیها السلام)، احکام پزشکی، معاینه، مراجعه زنان به دندان پزشک مرد.
  - ۳- سیدعلی سیستانی، استفتائات نجف، سؤال ۱۴۳۱.
  - ۴- سیدابوالقاسم خویی، صراط النجاه، ج ۳، ص ۲۵۶، مسائل فی الستر و النظر و العلاقات، سؤال ۷۸۶.
  - ۵- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۳، سؤال ۲۲.
  - ۶- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۸، سؤال ۱۳۰۱.
  - ۷- ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، مسائل مربوط به معاینه، انواع درمان، ص ۴۳، سؤال ۱۱۱.

اگر مستلزم فعل حرامی شود، مثل اینکه پزشک نامحرم جراحی کند، جایز نیست. (آیت الله فاضل)(۲)

معاینه عورت بیمار توسط پزشک هم جنس

پرسش: در چه صورت پزشک هم جنس می تواند به عورت بیمار نگاه کند؟

پاسخ: در صورتی که تشخیص بیماری منوط به معاینه و لمس و نظر به عورت باشد، یعنی ضرورت داشته باشد، به مقدار ضرورت جایز است. (مراجع عظام تقلید)(۳)

رعایت مراتب در نگاه به عورت

پرسش: در صورتی که پزشک ناچار شود به عورت بیمار نگاه کند، آیا برای معالجه، رعایت مراتب لازم است؟

پاسخ: ۱. تا جایی که ممکن است، باید به عورت بیمار نگاه مستقیم نکند؛ بلکه:

الف. باید آینه بگذارد و در حین معاینه و درمان، به آینه نگاه کند. (امام خامنه ای)(۴)

ب. بنا بر احتیاط واجب، آینه بگذارد و در آن نگاه کند. (حضرت امام)(۵)

ص: ۸۷

-
- ۱- سیدعلی سیستانی، استفتائات، احکام مربوط به پزشک نامحرم، سؤال ۲۳۱، مسئله ۱.
  - ۲- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، ص ۴۸۶، سؤال ۲۸۶.
  - ۳- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۱، مسئله ۲۴۴۲؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، سؤال ۱۲۹۵ و ۱۲۹۷.
  - ۴- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، سؤال ۱۲۹۹.
  - ۵- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۱، مسئله ۲۲۴۲.

و آیات عظام خویی، نوری، مکارم، (۱) وحید، (۲) صافی، (۳) فاضل (۴) و بهجت (۵)

ج. بنا بر احتیاط مستحب، آینه بگذارد و در آن نگاه کند. (آیت الله شبیری) (۶)

۲. بنا بر احتیاط واجب باید آینه را در مقابل بگذارد و در آن نگاه کند یا از طریق صفحه مانیتور و دوربین مداربسته به آن نگاه کند؛ ولی اگر چاره ای جز نگاه کردن به عورت نباشد، اشکال ندارد. همچنین است اگر مدت نگاه کردن به عورت کوتاه تر از مدت نگاه کردن در آینه باشد. (آیت الله سیستانی) (۷)

رعایت مراتب در لمس عورت و بدن

پرسش: اگر پزشک برای معالجه ناچار باشد بدن یا عورت بیمار را لمس کند، آیا رعایت مراتب لازم است؟

پاسخ: تا جایی که ممکن است، باید چیزی در دست کند که دست او به بدن یا عورت بیمار نرسد. (مراجع عظام تقلید) (۸)

معاینه عورت بیمار توسط پزشک غیر هم جنس

پرسش: اگر معالجه و درمان مستلزم کشف عورت باشد، در چه صورت مراجعه به پزشک غیر هم جنس جایز است؟

پاسخ: اگر معالجه منحصر در نگاه کردن به عورت او باشد و معالجه

ص: ۸۸

- ۱- سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، ص ۱۴۰، احکام تخلی، مسئله ۱۳.
- ۲- حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۲، مسئله ۲۵۰۶.
- ۳- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، احکام تخلی، مسئله ۷۲.
- ۴- فاضل، الاحکام الواضحه، احکام تخلی، مسئله ۸۲.
- ۵- محمدتقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۶۴.
- ۶- سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۸، مسئله ۲۴۵۱.
- ۷- سیدعلی سیستانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۹۲، مسئله ۲۴۰۱؛ سیدعلی سیستانی، استفتائات، احکام مربوط به پزشک نامحرم، سؤال ۲۳۱، مسئله ۲.
- ۸- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۴۰؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، سؤال ۱۳۰۰.

توسط جنس موافق غیرممکن یا دشوار باشد، جایز است. (آیت الله بهجت) (۱)

جایز نیست؛ مگر اینکه به حد ضرورت برسد. (آیت الله خویی) (۲)

نازایی و جواز کشف عورت

پرسش: در چه صورت نازایی از مصادیق ضرورت در جواز کشف عورت برای تلقیح است؟

پاسخ: اگر بچه دارنشدن موجب خلل و تزلزل در زوجیت شود، مانعی ندارد. (آیت الله فاضل) (۳)

منظور از ضرورت این است که مثلاً اگر این کار انجام نشود، زندگی زناشویی آن مرد و زن مختل، یا زن گرفتار بیماری می شود. (آیت الله مکارم) (۴)

از نمونه های ضرورت آن است که مادر آن چنان برای فرزندداشتن بی صبری می کنند که تحمل آن وضع برایش فوق العاده دشوار و طاقت فرساست. (آیت الله سیستانی) (۵)

معاینه بکارت عروس

پرسش: آیا عروس از باب احتیاط برای بررسی پرده بکارت می تواند به پزشک هم جنس مراجعه کند؟

تیرها از نظر فونت بررسی شود.

پاسخ: اگر با ترک این کار احتمال مفاسد و اختلافات مهمی داده شود، جایز است. در این صورت باید تا می شود، به پزشک زن مراجعه کند و اگر ممکن است، با غیر از نگاه کردن مثلاً با استفاده از لمس غیرمستقیم

ص: ۸۹

- ۱- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۰، سؤال ۵۱۸۵.
- ۲- . سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، احکام نگاه کردن، سؤال ۱۰۱۱.
- ۳- . محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۴، سؤال ۲۱۰۵.
- ۴- . ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۸۰، سؤال ۲۰۳.
- ۵- . سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مستحذات المسائل، احکام التلقیح الصناعی، مسئله ۶۹.

به وسیله دست کش و مانند آن انجام گیرد. (آیت الله مکارم) (۱)

تبصره: اگر این کار ضرورت دارد، جایز است؛ وگرنه خیر.

تطهیر عورت بیمار

پرسش: آیا پرستار هم جنس می تواند عورت بیمار را تطهیر کند؟

پاسخ: در صورت ناچاری جایز است و باید در این صورت، چیزی در دست کند که دستش با عورت او تماس پیدا نکند.

(مراجع عظام تقلید) (۲)

پرسش: آیا پرستار غیر هم جنس می تواند بیمار را حمام کند یا عورت او تطهیر کند؟

پاسخ: در صورت ضرورت جایز است. پرستار باید چیزی در دست کند که دستش با بدن یا عورت بیمار غیر هم جنس تماس پیدا نکند.

(مراجع عظام تقلید) (۳)

اولویت هم جنس برای نگاه یا لمس در مواقع ضرورت

پرسش: در مواقعی که نظر یا لمس عورت ضرورت دارد، آیا اولویت با هم جنس است؟

پاسخ: در مواقع ضرورت باید حتی المقدور برای مردها پزشک مرد و برای زن ها پزشک زن متصدی شود. (حضرت امام) (۴)

هم جنس اولویت دارد. (آیت الله مکارم) (۵)

ص: ۹۰

-
- ۱- ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۱۰۰، سؤال ۲۴۷؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، ص ۲۳۸، سؤال ۸۸۹.
  - ۲- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۴۰؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۱۶۲، سؤال ۴۱۳؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۵۵۱۰۹، تاریخ استفتا: ۱۱ اسفند ۱۳۹۷. از آیت الله فاضل مطلبی پیدا نشد.
  - ۳- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۴۰ و مسئله ۲۴۳۳؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۵۵۱۰۹، تاریخ استفتا: ۱۱ اسفند ۱۳۹۷.
  - ۴- سید روح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، نظر، ص ۲۷۰، سؤال ۴۹، مورد ۲.
  - ۵- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۱۱، سؤال ۱۳۸۲.

پرسش: معاینه عورت افراد توسط مؤسسه ای نظامی برای استخدام چه حکمی دارد؟

پاسخ: در اموری که برای جامعه ضرورت دارد، جایز است. (آیت الله مکارم) (۱)

کشف عورت دیگران و نگاه کردن به آن و وادار کردن صاحب عورت به کشف عورت در برابر دیگران جایز نیست؛ مگر آنکه ضرورتی مثل رعایت قانون یا معالجه آن را اقتضا کند. (امام خامنه ای) (۲)

جایز نیست و اضطراری که به واسطه آن کشف عورت اجازه داده شده است، فقط در ضرورت هایی است که انجام آن منحصر به کشف عورت است. (آیت الله بهجت) (۳)

پرسش: منظور از ضرورتی که مجوز معاینه عورت برای استخدام است، چیست؟

پاسخ: منظور این است که برای آن کار، معاینه بدنی لازم است و بدون آن، استخدام صورت نمی گیرد و شخص محتاج به استخدام است. (آیت الله مکارم) (۴)

۹. نگاه برای آموزش پزشکی

معاینه بدن بیمار توسط دانشجو

پرسش: آیا دانشجویان می توانند برای آموزش، بیماران غیرهم جنس را معاینه کنند؟

ص: ۹۱

- ۱- ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۲۰، سؤال ۲۱.
- ۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۱۲۹۴.
- ۳- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۱، ص ۱۲۰، سؤال ۳۹۶.
- ۴- ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۴۱، سؤال ۱۰۳.

پاسخ: هرگاه مقصود یاد گرفتن و تکمیل اطلاعات پزشکی برای نجات جان مسلمانان بوده باشد، در حد ضرورت جایز است؛ ولی تجاوز از حد ضرورت جایز نیست. (امام خامنه ای (۱) و آیت الله فاضل (۲))

هرگاه مقصود یاد گرفتن و تکمیل اطلاعات طبی برای نجات جان مسلمانان بوده باشد و بدون این کار، آن مقصود حاصل نشود، جایز است. (آیت الله مکارم) (۳)

در مواقع ضرورت جایز است. (آیت الله نوری) (۴)

در مواقع ضرورت هایی که مراعات آن لازم است، مثل توقف نیازهای پزشکی مسلمانان بر آن و منحصر بودن، در حد ضرورت مانع ندارد. (آیت الله بهجت) (۵)

پرسش: چنانچه معاینه بیماران غیرهم جنس توسط دانشجو ضرورت داشته باشد، مرجع تشخیص ضرورت چه کسی است؟

پاسخ: مرجع تشخیص ضرورت، عرف عام و صالح ماست. (آیت الله مکارم) (۶)

مرجع تشخیص ضرورت، خود مکلف است. (حضرت امام (۷) و آیت الله بهجت (۸))

تشخیص ضرورت موکول به نظر دانشجو با ملاحظه شرایط است (امام خامنه ای) (۹)

ص: ۹۲

۱- . سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۹، سؤال ۱۳۰۸ و ۱۳۱۰.

۲- . محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۱، سؤال ۲۰۹۱.

۳- . ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، احکام دانشجویان رشته پزشکی، احکام لمس و تماس بدنی، ص ۲۰، سؤال ۲۴.

۴- . حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۱، سؤال ۹۳۰.

۵- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۷۹، س ۳۹۵۹ و ج ۴، ص ۱۷۱، سؤال ۵۱۸۷.

۶- . ابوالقاسم علیان نژادی، احکام بانوان، احکام پزشکی، معاینات پزشکی، ص ۲۴۰، سؤال ۹۰۰.

۷- . سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، ص ۱۸، سؤال ۴۱.

۸- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۷۱، سؤال ۵۱۸۷.

۹- . سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۹، سؤال ۱۳۰۹.

رضایت بیمار و بستگان برای معاینه

پرسش: آیا اجازه بیمار یا بستگان او برای معاینه پزشک یا معاینه دانشجویان بنا بر ضرورت آموزش پزشکی، لازم است؟

پاسخ: هرگاه آموزش ضروری و منحصر به آن کار باشد، رضایت طرف لازم نیست؛ ولی اگر بیمار دیگری برای آموزش پیدا شود، نمی توانند از بیمارانی که راضی نیستند، استفاده کنند. (آیت الله مکارم) (۱)

نگاه به تصویر بدن برای آموزش

پرسش: حکم نگاه کردن به تصاویر نیمه عریان زنان و مردان برای آموزش پزشکی چیست؟

پاسخ: اگر به قصد ریه نباشد و خوف ترتب مفسده هم در آن وجود نداشته باشد، اشکال ندارد. (امام خامنه ای) (۲) و آیات عظام فاضل (۳) و نوری (۴)

بدون قصد لذت و ریه اشکالی ندارد و هرگاه چنین حالتی خودبه خود حاصل شود، تنها در موارد ضرورت و به مقدار ضرورت نگاه کنند. (آیت الله مکارم) (۵)

نگاه به عورت بیمار توسط دانشجو

پرسش: آیا نگاه به عورت بیمار برای دانشجویان پزشکی به هنگام آموزش جایز است؟

پاسخ: در هنگام ضرورت، فرقی بین حکم معاینه اعضای تناسلی و غیر

ص: ۹۳

- ۱- ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، احکام دانشجویان رشته پزشکی، احکام لمس و تماس بدنی، ص ۲۱، مسئله ۲۸؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۶۱۷، سؤال ۱۷۸۸.
- ۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۰، سؤال ۱۳۱۳.
- ۳- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۲، سؤال ۲۰۹۵.
- ۴- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۱، سؤال ۹۳۱.
- ۵- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۰، س ۷۸۹؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، ص ۲۴۰، سؤال ۸۹۹.

آن ها نیست. اگر به تمرین و آموزش علم پزشکی برای نجات جان انسان احتیاج باشد، باید به مقدار ضرورت اکتفا کرد. (امام خامنه ای) (۱)

اگر راهی جز نگاه مستقیم نداشته باشد، به مقدار ضرورت جایز است. (آیت الله مکارم) (۲)

در صورتی که حفظ جان بیماران در آینده، توقف بر آن داشته باشد، اشکال ندارد؛ ولی تجاوز از حد ضرورت جایز نیست. (آیت الله فاضل) (۳)

نباید نگاه کنند؛ مگر زمانی که با نگاه آن ها، ضرر و آسیب بزرگی از مسلمانی، هر چند در آینده، برطرف شود. (آیت الله سیستانی) (۴)

نگاه به آلت مصنوعی

پرسش: آیا نگاه کردن و لمس آلت تناسلی مصنوعی برای آموزش جایز است؟

پاسخ: آلت و عورت مصنوعی حکم عورت واقعی را ندارد و نگاه کردن و لمس آن اشکال ندارد؛ مگر آنکه به قصد ریبه باشد یا موجب تحریک شهوت شود. (امام خامنه ای) (۵)

برای آموزش های لازم و بدون قصد لذت مانعی ندارد. (آیت الله مکارم) (۶)

نگاه به تصویر عورت

پرسش: حکم نگاه کردن به تصاویر اعضای تناسلی به قصد آموزش پزشکی چیست؟

پاسخ: نگاه به فیلم یا تصاویر عورت دیگران اشکال دارد و اگر با قصد

ص: ۹۴

۱- . سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۰، سؤال ۱۳۱۱.

۲- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۰، سؤال ۷۹۱ و ج ۲، ص ۶۰۰، سؤال ۱۷۳۶.

۳- . محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۱، سؤال ۲۰۹۱.

۴- . عبدالهادی محمدتقی حکیم، فقه برای غرب نشینان، مسائل پزشکی، ص ۲۴۴، مسئله ۳۵۴.

۵- . سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۱، سؤال ۱۳۱۶.

۶- . ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۲۰، سؤال ۲۳.

لذت باشد یا خوف ارتکاب حرام باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

در صورت ضرورت، مانعی ندارد و نگاه کردن به تصاویر، مقدم بر مشاهده مستقیم است. (آیت الله مکارم) (۲)

برای افراد متخصص یا دانشجویان و افرادی که در حال دوره دیدن هستند، با توجه به اینکه ضرورت شرعی مهمی متوقف بر این امر نیست، جایز نیست. (آیت الله سیستانی) (۳)

تشریح جسد میت غیر هم جنس

پرسش: تشریح جسد مردان برای دانشجویان دختر و به عکس چه حکمی دارد؟

پاسخ: تا زمانی که ضرورت قطعی نباشد، جایز نیست. (آیت الله مکارم) (۴)

در مواقعی که تشریح جایز است، اگر نگاه ضرورت داشته باشد و بدون نگاه مستقیم غرض حاصل نشود، به حد ضرورت جایز است. (آیت الله فاضل) (۵)

نگاه به عورت میت برای تشریح

پرسش: حکم نگاه به عورتین میت موقع کالبدشکافی و تشریح چیست؟

پاسخ: اگر نگاه ضرورت داشته باشد و بدون آن غرض حاصل نشود، نگاه کردن به قدر ضرورت جایز است. (آیات عظام فاضل (۶) و مکارم (۷))

ص: ۹۵

۱- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۰، سؤال ۱۳۱۴.

۲- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۳، ص ۵۱۳، س ۱۳۹۶؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۶۲، سؤال ۱۴۶.

۳- سیدعلی سیستانی، استفتائات، احکام لمس و نگاه، مسئله ۲۳۲.

۴- ابوالقاسم علیان نژادی، احکام بانوان، ص ۲۳۹، سؤال ۸۹۳.

۵- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۷۵، سؤال ۲۱۴۴.

۶- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۷۵، سؤال ۲۱۴۴.

۷- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۲۹، سؤال ۱۴۶۶.

پرسش: لمس کردن و نگاه به بدن زن یا مرد کافر برای تشریح توسط دانشجویان پزشکی چه حکمی دارد؟

پاسخ: تنها به مقدار ضرورت جایز است. (آیت الله مکارم) (۱)

۳.۳. نگاه به فیلم و عکس نامحرم

۱.۳.۳. عکس برداری از زن

پرسش: عکس برداشتن مرد از زن نامحرم با حفظ پوشش چه حکمی دارد؟

پاسخ: اشکال ندارد؛ مگر اینکه ناچار باشد کار حرامی انجام دهد؛ مثلاً به بدن او دست بزند که در این صورت، جایز نیست.

(حضرت امام (۲) و امام خامنه ای (۳) و آیات عظام بهجت، (۴) مکارم، (۵) نوری (۶) و شبیری (۷))

جایز نیست. (آیات عظام صافی (۸) و خویی (۹))

۲.۳.۳. ظهور عکس و میکس فیلم

پرسش: آیا مردان می توانند بدون لذت و مفسده و ترس افتادن در گناه، عکس و فیلم زنان نامحرم را با فرض نداشتن حجاب

واجب، نگاه و ظاهر کنند؟

ص: ۹۶

- ۱- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۵۱۱، س ۱۳۸۱؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام پزشکی، ص ۲۰، سؤال ۲۲.
- ۲- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۳۹.
- ۳- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۰، سؤال ۱۱۹۱.
- ۴- محمدتقی بهجت، رساله توضیح المسائل، مسائل متفرقه، ص ۴، مسئله ۲۸.
- ۵- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۶.
- ۶- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۳۵.
- ۷- سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ص ۲۰۸، مسئله ۲۴۴۸.
- ۸- لطف الله صافی گلپایگانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۱، مسئله ۲۴۴۸.
- ۹- سیدابوالقاسم خویی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۵۳، مسئله ۲۴۴۸.

پاسخ: ۱. اگر صاحبان عکس را نشناسند:

جایز است. (حضرت امام (۱) و امام خامنه ای (۲) و آیات عظام نوری، (۳) شبیری، (۴) وحید، (۵) خویی، (۶) سیستانی، (۷) بهجت، (۸) فاضل (۹) و مکارم (۱۰))

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت الله صافی) (۱۱)

۲. اگر صاحبان عکس را بشناسند، نباید نگاه کند. (حضرت امام (۱۲) و آیات عظام نوری، (۱۳) صافی، (۱۴) شبیری (۱۵) و فاضل (۱۶))

بنا بر احتیاط واجب، نباید نگاه کند، (امام خامنه ای (۱۷) و آیات عظام سیستانی، (۱۸) بهجت، (۱۹) مکارم، (۲۰) خویی (۲۱) و وحید (۲۲))

نکته: در صورتی که زن از زنان مبتذل باشد که در صورت نهی از منکر حجاب را رعایت نمی کند، حکم آن خواهد آمد.

ص: ۹۷

- ۱- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۳۹؛ سید روح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۸، سؤال ۴: نظر، لمس، صدای نامحرم.
- ۲- سید علی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۱، سؤال ۱۱۹۲.
- ۳- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، اقتباس از مسئله ۲۴۳۵.
- ۴- سید موسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ص ۲۰۸، اقتباس از مسئله ۲۴۴۸.
- ۵- حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۲، اقتباس از مسئله ۲۵۰۳.
- ۶- سید ابوالقاسم خویی، استفتائات، نگاه به عکس نامحرم، ص ۳۰۱، سؤال ۱۰۱۷.
- ۷- سید علی سیستانی، استفتائات، م ۲۲۲، حکم نگاه به عکس و فیلم، مسئله ۲.
- ۸- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۸، سؤال ۵۳۹۱.
- ۹- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۶، سؤال ۱۷۳۳.
- ۱۰- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۸، سؤال ۸۳۸ و ج ۲، ص ۳۵۳، سؤال ۱۰۴۴.
- ۱۱- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۴، سؤال ۱۷۲۰.
- ۱۲- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۳۹.
- ۱۳- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۳۵.
- ۱۴- لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، ص ۳۸۰، مسئله ۲۴۴۸.
- ۱۵- سید موسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ص ۵۲۶، مسئله ۲۴۴۸.
- ۱۶- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۳، ص ۳۸۴، سؤال ۱۱۳۶.

- ۱۷- . سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۰۵۲۹۰، تاریخ استفتا: ۲۹ شهریور ۱۳۹۶.
- ۱۸- . سیدعلی سیستانی، استفتائات، مسئله ۲۲۲، حکم نگاه به عکس و فیلم.
- ۱۹- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۹، سؤال ۵۳۹۲.
- ۲۰- . ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۹۶، مسئله ۲۰۸۷.
- ۲۱- . سیدابوالقاسم خویی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۵۳، مسئله ۲۴۴۸.
- ۲۲- . حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۲، مسئله ۲۵۰۳.

۳.۳.۳. عکس گرفتن بدون اجازه شوهر

پرسش: آیا جایز است زن در جشن های عروسی بدون اجازه شوهرش عکس بیندازد؟

پاسخ: اصل عکس گرفتن منوط به اجازه شوهر نیست؛ ولی اگر زن احتمال بدهد که اجنبی عکس او را ببیند و رعایت نکردن حجاب به طور کامل منجر به مفسده می شود، مراعات حجاب واجب است. (امام خامنه ای) (۱)

۳.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم همسر بعد از فوت یا طلاق

پرسش: نگاه کردن به عکس همسر یا فیلم او بعد از فوت یا طلاق چه حکمی دارد؟

پاسخ: ۱. در صورت فوت همسر، نگاه به عکس یا فیلم او اشکال ندارد. (حضرت امام (۲) و امام خامنه ای (۳) و آیت الله مکارم (۴))

چنانچه نگاه کردن به عکس و فیلم همسر نوعی بی حرمتی تلقی شود یا مفسده ای در بین باشد، نگاه نکند و عکس یا فیلم را محو کند. (آیت الله فاضل) (۵)

۲. در صورتی که همسر را طلاق داده باشد:

حکم زن نامحرم را دارد؛ لذا نباید به عکس یا فیلم او نگاه کند. (آیت الله مکارم) (۶)

حکم سایر نامحرم ها را دارد که با معرضیت معیت یا تعقب به حرام، نگاه به عکس آن ها جایز نیست. (آیت الله بهجت) (۷)

ص: ۹۸

۱- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۰، سؤال ۱۱۸۹.

۲- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۱۴۷، حقوق زوجیت، سؤال ۵.

۳- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۶۷۷۵۶، تاریخ استفتا: ۲۹ خرداد ۱۳۹۵.

۴- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۱، سؤال ۷۹۵.

۵- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، ص ۴۸۱، سؤال ۱۳۴۲.

۶- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۱، سؤال ۷۹۵.

۷- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۹، سؤال ۵۳۹۳.

اگر بدون حجاب شرعی باشد یا مفسده داشته باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

همسر مطلقه که در عده رجعیه نباشد و همسر موقتی که مدتش تمام شده باشد، حکم اجنبیه را دارد؛ لکن حرمت نگاه به عکس او معلوم نیست. (آیت الله صافی) (۲)

۳.۳.۴. نگاه به عکس و فیلم زنان نامحرم آشنا و ناشناس

نگاه به عکس

پرسش: نگاه کردن به عکس زن نامحرمی که پوشش کافی ندارد، چه حکمی دارد؟

پاسخ: ۱. نامحرم آشنا:

نباید نگاه کند. (حضرت امام (۳) و آیات عظام نوری، (۴) صافی، (۵) شبیری (۶) و فاضل (۷))

بنا بر احتیاط واجب، نباید نگاه کند. (امام خامنه ای (۸) و آیات عظام سیستانی، (۹) بهجت، (۱۰) مکارم، (۱۱) خویی (۱۲) و وحید (۱۳))

۲. نامحرم ناشناس:

ص: ۹۹

- ۱- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۹۱۲۴۱، تاریخ استفتا: شهریور ۱۳۹۵.
- ۲- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۰، سؤال ۱۷۰۴.
- ۳- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۳۹.
- ۴- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۳۵.
- ۵- لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، ص ۳۸۰، مسئله ۲۴۴۸.
- ۶- سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ص ۵۲۶، مسئله ۲۴۴۸.
- ۷- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۳، ص ۳۸۴، سؤال ۱۱۳۶.
- ۸- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۰۵۲۹۰، تاریخ استفتا: ۲۹ شهریور ۱۳۹۶.
- ۹- سیدعلی سیستانی، استفتائات، مسئله ۲۲۲، حکم نگاه به عکس و فیلم، مسئله ۲.
- ۱۰- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۹، سؤال ۵۳۹۲.
- ۱۱- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۹۶، مسئله ۲۰۸۷.
- ۱۲- سیدابوالقاسم خویی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۵۳، مسئله ۲۴۴۸.
- ۱۳- حسین وحید خراسانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۲، مسئله ۲۵۰۳.

اگر معرض ریه یا التذاذ نباشد و زن را نشناسد، جایز است. (حضرت امام(۱) و امام خامنه ای(۲) و آیات عظام صافی،(۳) مکارم،(۴) خویی،(۵) فاضل،(۶) نوری،(۷) وحید(۸) و شبیری(۹))

اگر خالی از تهییج شهوت به محرمات باشد و خالی از تشبیب باشد که اوصاف زنان نامحرمی را که می شناسد یاد بگیرد، مانعی ندارد. (آیت الله بهجت)(۱۰)

در صورتی که مرد او را نمی شناسد، نگاه به عکس او اشکال ندارد؛ مشروط به آنکه نگاه با التذاذ جنسی و شهوت همراه نباشد و فرد از وقوع در حرام ایمن باشد. (آیت الله سیستانی)(۱۱)

نکته: در صورتی که زن از زنانی باشد که در صورت نهی از منکر، حجاب را رعایت نمی کند، حکم آن خواهد آمد.

نگاه به عکس زنان بدحجاب

پرسش: نگاه کردن مرد بدون لذت و خوف افتادن در گناه به عکس زنان بدحجاب یا بی حجاب بی باک که اگر کسی آن ها را امر به حجاب کند اعتنا نمی کنند، غیر از عکس های مبتذل و مستهجن، چه حکمی دارد؟

ص: ۱۰۰

-
- ۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، احکام نظر، لمس، صدای نامحرم، ص ۲۵۸، سؤال ۹ و ۱۰ و ۸.
  - ۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۵۹، سؤال ۱۱۸۳.
  - ۳- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۳، سؤال ۱۷۱۹.
  - ۴- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۷.
  - ۵- سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، نگاه به عکس، مسئله ۱۰۱۷.
  - ۶- محمد فاضل لنکرانی، استفتائات، ج ۳، ص ۳۸۴، سؤال ۱۱۳۶.
  - ۷- حسین نوری همدانی، استفتائات، ج ۲، ص ۱۶۷، اقتباس از سؤال ۵۵۸.
  - ۸- حسین وحید خراسانی، احکام مهاجران، مسائل متفرقه، نگاه به عکس های اینترنتی، ص ۳۱۳، سؤال ۶۴.
  - ۹- سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، اقتباس از مسئله ۲۴۴۸.
  - ۱۰- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۴، سؤال ۵۳۷۳. ایشان فرموده اند: «اگر موجب تهییج شهوت نشود و خالی از تشبیب باشد.»
  - ۱۱- سیدعلی سیستانی، استفتائات، محرم و نامحرم، حکم نگاه به فیلم و عکس، مسئله ۱.

پاسخ: جایز است. (آیات عظام شیری، (۱) مکارم، (۲) وحید، (۳) و سیستانی (۴))

نگاه به فیلم

پرسش: حکم نگاه کردن به فیلم زن های نامحرم بدحجاب چیست؟

پاسخ: نگاه به فیلم حکم عکس را دارد. (حضرت امام (۵) و آیات عظام خویی، (۶) سیستانی، (۷) صافی، (۸) فاضل، (۹) نوری (۱۰) و مکارم (۱۱))

چون معرضیت برای فساد دارد، اشکال دارد. (آیت الله بهجت) (۱۲)

نگاه کردن به تصویر زن نامحرم، حکم نگاه کردن به خود زن نامحرم را ندارد؛ بنابراین اگر نگاه از روی لذت نبوده و خوف افتادن به گناه نباشد و تصویر هم متعلق به زن مسلمانی که بیننده آن را می شناسد، نباشد، اشکال ندارد. بنا بر احتیاط واجب نباید به تصویر زن نامحرم که به طور مستقیم از تلویزیون پخش می شود، نگاه کرد؛ ولی در پخش غیرمستقیم تلویزیونی، اگر ریه و خوف افتادن به گناه نباشد، نگاه کردن اشکال ندارد. (امام خامنه ای) (۱۳)

۳.۳.۵. نگاه به عکس و فیلم دوران کودکی زنان نامحرم

پرسش: حکم دیدن عکس دوران کودکی زنان نامحرم آشنا، در صورتی که

ص: ۱۰۱

- ۱- . سیدموسی شیری زنجانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۸.
- ۲- . سیدموسی شیری زنجانی، توضیح المسائل، اقتباس از مسئله ۲۰۸۷.
- ۳- . سیدموسی شیری زنجانی، توضیح المسائل، اقتباس از مسئله ۲۵۰۳.
- ۴- . سیدعلی سیستانی، استفتائات، مسئله ۲۲۲، حکم نگاه به عکس و فیلم، مسئله ۲.
- ۵- . سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، احکام نظر، لمس، صدای نامحرم، ص ۲۵۸، سؤال ۸ تا ۱۰.
- ۶- . سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، نگاه به عکس، مسئله ۱۰۲۱.
- ۷- . سیدعلی سیستانی، استفتائات، محرم و نامحرم، حکم نگاه به فیلم و عکس، مسئله ۵.
- ۸- . لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۳، سؤال ۱۷۱۹.
- ۹- . محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، اقتباس از س ۱۷۲۷ و ۱۷۲۸ و ۱۷۲۹.
- ۱۰- . حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، اقتباس از ص ۱۲۷، س ۴۵۲ و ص ۱۲۸، س ۴۵۸.
- ۱۱- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۱، س ۷۷۵ و ۷۷۸ و ۷۸۱.
- ۱۲- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۴، سؤال ۵۳۶۸.
- ۱۳- . سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۵۹، سؤال ۱۱۸۳ و ص ۲۶۲، سؤال ۱۱۹۹.

پوشش کافی نداشته باشند، چیست؟

پاسخ: اگر خوف مفسده نباشد، ظاهراً جایز است. (آیت الله بهجت) (۱)

اگر عکس به سبب تغییر پیدا کردن چهره زن بعد از بلوغ، با وی مطابقت نداشته باشد، فی نفسه جایز است؛ ولی اگر مطابق او باشد، بنا بر احتیاط ترک شود. (آیت الله سیستانی) (۲)

اگر مفسده نداشته باشد، به خودی خود اشکال ندارد. (امام خامنه ای) (۳)

اشکالی ندارد؛ مگر اینکه منشأ مفاسد خاصی شود. (آیت الله مکارم) (۴)

اگر عکس کودکی وی پوشیده نباشد و به سبب شباهت بسیار زیاد با چهره فعلی اش، باعث هتک وی شود یا نوعاً محرک شهوت باشد، جایز نیست؛ و الا اگر مفسده دیگری نداشته باشد، ظاهراً جایز است. (آیت الله شبیری) (۵)

اگر باعث هتک وی شود یا محرک شهوت باشد، جایز نیست. (آیت الله خویی) (۶)

۳.۳. نگاه به عکس و فیلم زنان نیمه برهنه

پرسش: نگاه به تصاویر و فیلم های زنان برهنه و نیمه برهنه ناشناس چه حکمی دارد؟

پاسخ: چون نگاه به این فیلم ها یا عکس ها معرضیت برای فساد دارد و موجب تهییج شهوت می شود، جایز نیست. (آیات عظام صافی (۷) و بهجت (۸))

ص: ۱۰۲

۱- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۷، سؤال ۵۳۸۵.

۲- سیدعلی سیستانی، استفتائات خصوصی: k.alsistani.org

۳- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۷۴۱۰۶، تاریخ استفتا: ۶ خرداد ۱۳۹۷.

۴- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و طلاق، ازدواج و زناشویی، احکام نگاه کردن، نگاه کردن به عکس کودکی نامحرم.

۵- سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتائات، نگاه به عکس کودکی نامحرم، سؤال ۵۶۳.

۶- سیدابوالقاسم خویی، صراط النجاه، ج ۱، ص ۳۲۶، سؤال ۸۸۹.

۷- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۳، سؤال ۱۷۱۷. معرضیت برای فساد دارد و جایز نیست.

۸- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۳، سؤال ۵۳۶۶. چون موجب تهییج شهوت می شود، جایز نیست.

چنانچه مردان به قصد شهوت نگاه نکنند و ترس از مفسده ای نباشد، اشکال ندارد. (آیات عظام مکارم(۱) و فاضل(۲))

با توجه به اینکه دیدن تصویر برهنه ای که شهوت برانگیز است، غالباً از روی شهوت و مقدمه ارتکاب گناه است، دیدن این فیلم ها و عکس ها حرام است. (امام خامنه ای)(۳)

نگاه با شهوت یا با ترس از وقوع در حرام جایز نیست و همچنین بنا بر احتیاط واجب، نگاه کردن مرد به فیلم برهنه زن با برهنگی بیش از مقدار معمول نزد بی حجابان، حتی اگر با شهوت نباشد هم جایز نیست. (آیت الله سیستانی)(۴)

۳.۳.۷. نگاه به فیلم های مبتذل و مستهجن (پورن)

اشاره

پرسش: نگاه کردن به فیلم های مبتذل و مستهجن چه حکمی دارد؟

پاسخ: نگاه به این فیلم ها جایز نیست. (امام خامنه ای(۵) و آیات عظام صافی،(۶) فاضل،(۷) مکارم(۸) و بهجت(۹))

نگاه به عکس یا فیلم های مستهجن و برهنه با شهوت یا احساس لذت جنسی یا ترس به گناه افتادن، حرام است؛ بلکه در غیر از این صورت ها هم به احتیاط واجب نگاه مطلقاً جایز نیست. (آیت الله سیستانی)(۱۰)

ص: ۱۰۳

۱- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۵، سؤال ۶۷۹. البته ایشان فرموده اند: «اگر منشأ فساد شود، جایز نیست.»

۲- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۵، سؤال ۱۷۲۷.

۳- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۰، سؤال ۱۱۸۸.

۴- سیدعلی سیستانی، سایت: www.sistani.org/persian/qa/0989

۵- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۵۸، سؤال ۱۲۰۰ و ۱۲۰۱؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۸۱۶۵۲، تاریخ استفتا: ۲۱ خرداد ۱۳۹۷.

۶- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۸، سؤال ۱۶۰۵.

۷- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۵، سؤال ۱۷۳۰.

۸- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۲۸، سؤال ۷۷۸. ایشان فرموده اند: «چون دیدن این فیلم ها موجب فساد انسان می شود، جایز نیست.»

۹- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۴، سؤال ۵۳۷۱.

۱۰- سیدعلی سیستانی، استفتائات، ص ۲۲۲، حکم نگاه به فیلم و عکس، مسئله ۳.

نگاه به فیلم های مبتذل برای سانسور

پرسش: حکم دیدن فیلم های مبتذل و مستهجن به منظور نظارت و سانسور کردن چیست؟

پاسخ: سانسور کردن ضرورت نیست و می توانند اصلاً آن را پخش نکنند؛ بنابراین نگاه کردن جایز نیست. (آیت الله بهجت) (۱)

دیدن این فیلم ها در مقام انجام وظیفه قانونی، به مقدار ضرورت اشکال ندارد؛ به شرط اینکه کسی که اقدام به این کار می کند، از ابتلا به حرام مصون باشد و به قصد لذت و ریبه نگاه نکند و از جهت فکری و روحی، زیر نظر و راهنمایی مسئولان باشد. (امام خامنه ای) (۲)

نگاه به فیلم های مبتذل برای تحریک جنسی

پرسش: آیا زن و شوهر برای تحریک جنسی می توانند به فیلم های سکس و مبتذل نگاه کنند؟

پاسخ: برانگیختن شهوت به وسیله فیلم های مبتذل جایز نیست. (امام خامنه ای) (۳) و آیات عظام صافی (۴) و نوری (۵)

جایز نیست؛ مگر در حال ضرورت که به مقدار ضروری جایز است. (آیت الله مکارم) (۶)

نگاه به فیلم های مبتذل برای آموزش جنسی

پرسش: آیا می شود برای آموزش روابط جنسی، از فیلم های آموزش روابط جنسی استفاده کرد؟

ص: ۱۰۴

- ۱- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۵، سؤال ۵۳۷۶.
- ۲- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۳، سؤال ۱۲۰۲ و ۱۲۰۳.
- ۳- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۳، سؤال ۱۲۰۴.
- ۴- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۳۳، سؤال ۱۳۲۹.
- ۵- حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۱۶۵، سؤال ۵۵۲.
- ۶- ابوالقاسم علیان نژادی، احکام النساء، ص ۱۸۲، سؤال ۶۸۹.

پاسخ: دیدن این فیلم ها که همیشه شهوت برانگیز است، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

نگاه به انیمیشن های جنسی

پرسش: دیدن کارتون و انیمیشن درباره مسائل جنسی و داستان های پورن چه حکمی دارد؟

پاسخ: جایز نیست. (امام خامنه ای) (۲)

۳.۳.۸. نگاه به عکس و فیلم زنان غیرمسلمان

نگاه به عکس

پرسش: نگاه کردن به عکس زنان بی حجاب غیرمسلمان چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر خوف افتادن در گناه نباشد، اشکال ندارد. (امام خامنه ای) (۳)

نکته: وقتی نگاه کردن به زنان غیرمسلمان بدون لذت جویی و ترس از وقوع در حرام جایز است، نگاه به عکس آن ها با همین شروط به طریق اولی جایز است.

نگاه به فیلم

پرسش: نگاه کردن به فیلم زنان بی حجاب غیرمسلمان چه حکمی دارد؟

پاسخ: چنانچه بدون قصد لذت باشد و منشأ فسادى نشود، اشکال

ص: ۱۰۵

۱- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۳، سؤال ۱۲۰۱.

۲- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۶۷۶۸۸۱، تاریخ استفتا: ۱۶ تیر ۱۳۹۵.

۳- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۵۹، سؤال ۱۱۸۳؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا:

۶۱۸۲۸۶، تاریخ استفتا: ۲۱ دی ۱۳۹۴.

ندارد. (امام خامنه ای (۱) و آیات عظام مکارم (۲) و فاضل (۳))

نکته: وقتی نگاه کردن به زنان غیرمسلمان بدون لذت جویی و ترس از وقوع در حرام جایز است، نگاه به فیلم آن ها با همین شروط به طریق اولی جایز است.

۹.۳.۳. نگاه به عکس و فیلم عورتین

پرسش: آیا می توان به عکس و فیلم عورتین افراد نگاه کرد؟

پاسخ: جایز نیست. (آیت الله مکارم) (۴)

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (امام خامنه ای) (۵)

ص: ۱۰۶

-
- ۱- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۵۹، سؤال ۱۱۸۳؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۹۴۱۲۸، تاریخ استفتا: ۳۱ تیر ۱۳۹۷.
  - ۲- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۲۹، سؤال ۷۸۲ و ۷۸۳.
  - ۳- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۵، سؤال ۱۷۲۷.
  - ۴- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۵، سؤال ۶۷۹.
  - ۵- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۹۰، سؤال ۱۳۱۴.

فصل چهارم: احکام نگاه زنان

اشاره

ص: ۱۰۷

۱.۴. نگاه زن به هم جنس

۱.۴. نگاه به عورت هم جنس

پرسش: آیا زنان می توانند به عورت زنان دیگر نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه به عورت دیگران حرام است. (مراجع عظام تقلید)(۱)

۱.۴.۲. اپیلاسیون

پرسش: جدیداً در بعضی از آرایشگاه های زنانه، برای ازبین بردن موهای بدن، عمل اپیلاسیون انجام می شود. حکم برهنه کردن عورت و اطراف آن و نگاه به آن مواضع برای انجام این عمل چیست؟

پاسخ: نگاه به عورت (قُبُل و دُبُر) و برهنه کردن آن حرام است. (مراجع عظام تقلید)(۲)

۲. نگاه به موهای اطراف عورت و مکشوف کردن این مواضع بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (حضرت امام)(۳)

نکته: لمس عورت جایز نیست. (مراجع عظام تقلید)(۴)

نکته: اپیلاسیون قسمت های دیگر بدن در صورتی که مفسده یا ضرر مهمی نداشته باشد، اشکالی ندارد.

ص: ۱۰۸

۱- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۸ و ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، فالاول؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶، احکام تخلی.

۲- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، مسئله ۲۴۳۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۸ و ج ۱، فصل فی احکام التخلی، تعلیقه بر مسئله ۱ و ج ۱، کتاب الصلاة، فصل فی الستر و الساتر، فالاول؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۴، سؤال ۶۷۷؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۵، سؤال ۵۳۳۱؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶، احکام تخلی؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۲۶، الفصل الاول احکام التخلی. شایان ذکر است معظم له در صراط النجاه، ج ۱، سؤال ۸۷۷ می فرمایند: «نگاه کردن زن به مابین ناف تا زانوی زن دیگر یا محارمش به غیر عورت آن ها جایز است.» هرچند در منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۲۶، الفصل الاول، احکام تخلی، معظم له به طور مطلق می فرمایند: «حدفاصل ناف تا زانو بنا بر احتیاط واجب حکم عورت را دارد.»

۳- سیدروح الله خمینی، ترجمه تحریر الوسیله، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱.

۴- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۱، ص ۱۲۲، سؤال ۴۰۳.

۴.۱.۳. نگاه به برجستگی عورت

پرسش: نگاه به برجستگی های عورت از روی لباس توسط هم جنس چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر معرضیت برای مفسده دارد، اشکال دارد. (آیت الله بهجت) (۱)

۴.۱.۴. تطهیر عورت هم جنس

پرسش: آیا تطهیر عورت توسط هم جنس جایز است؟

پاسخ: فقط در صورت اضطرار و ناچاری جایز است؛ ولی باید تا جایی که ممکن است، به عورت او دست نزنند و اگر نشد، چیزی در دست کند که دست او به عورت بیمار نخورد. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام خویی، سیستانی، وحید، مکارم، نوری، شبیری، صافی و بهجت) (۲)

۴.۱.۵. نگاه به غیر عورت هم جنس

پرسش: نگاه زن به بدن زنان مثلاً در استخرها چه حکمی دارد؟ آیا زنان می توانند به بدن زنان دیگر غیر از عورتین، مثلاً در استخرها و حمام های عمومی، نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه با قصد لذت و ریبه حرام است و نگاه بدون قصد لذت و ریبه حرام نیست. (مراجع عظام تقلید) (۳)

ص: ۱۰۹

- ۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۲۷۵، سؤال ۷۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۴، سؤال ۲۱۰۴؛ محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۵، سؤال ۵۳۳۱؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۱۲۹۷؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، اقتباس از مسئله ۲۴۴۰.
- ۲- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۴۰؛ محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۰۵، سؤال ۵۳۳۱؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۱۲۹۷؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۹، مسائل پزشکی؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۹۵۵۱۰۹، تاریخ استفتا: ۱۱ اسفند ۱۳۹۷.
- ۳- سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۸؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۳۸؛ سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶.

۲.۴. نگاه زن به غیر هم جنس

۲.۴.۱. نگاه زن به مردان محرم

پرسش: زنان به چه موضعی از بدن مردان محرم خود می توانند نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه کردن به تمام بدن آن ها غیر از عورتین، اگر با قصد لذت و ریه نباشد، اشکال ندارد. (حضرت امام (۱) و امام خامنه ای (۲) و آیات عظام شبیری، (۳) وحید، (۴) فاضل، (۵) نوری، (۶) بهجت (۷) و سیستانی (۸))

به آن مقدار که در میان محارم معمول است، می توانند نگاه کنند و در غیر آن مقدار، احتیاط آن است که نگاه نکنند. (آیت الله مکارم) (۹)

بنا بر احتیاط (۱۰) به بین ناف و زانوها نگاه نکنند. به بقیه بدن آن ها، اگر نگاه کردن بدون قصد لذت باشد، اشکال ندارد. (آیات عظام صافی (۱۱) و خویی (۱۲))

۲.۴.۲. نگاه زن به پسران نابالغ غیر ممیز و ممیز

اشاره

پرسش: حکم نگاه به بدن و عورت پسران غیر ممیز چیست؟

پاسخ: نگاه کردن به تمام بدن آن ها، بدون قصد لذت و ریه، جایز

ص: ۱۱۰

- ۱- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، سؤال ۲۴۳۷.
- ۲- سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
- ۳- سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۹۰، مسئله ۲۴۳۷.
- ۴- حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ص ۴۷۲، مسئله ۲۵۰۱.
- ۵- محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۵۵، مسئله ۲۵۸۲.
- ۶- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۳۳.
- ۷- محمد تقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، مسئله ۱۹۳۹.
- ۸- سید علی سیستانی، توضیح المسائل، ص ۳۹۲، مسئله ۲۳۹۶.
- ۹- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۹۶، مسئله ۲۰۸۴.
- ۱۰- شایان ذکر است آیت الله خویی در صراط النجاه، ج ۳، سؤال ۷۶۱ نگاه به غیر عورت را جایز می داند.
- ۱۱- لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، ص ۳۸۰، مسئله ۲۴۴۶.

١٢- . سيدابوالقاسم خويي، توضيح المسائل، ص ٣٥٣، مسألة ٢٤٤٦.

است. (مراجع عظام تقلید) (۱)

پرسش: آیا زنان بدون قصد لذت می توانند به بدن پسران ممیز نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه جایز نیست. (آیت الله بهجت) (۲)

ب. جایز است. (حضرت امام (۳) و آیات عظام سیستانی، (۴) خویی، وحید (۵) و صافی (۶))

نگاه جایز است؛ به شرطی که پسر به حدی نرسیده باشد که نگاه به او باعث برانگیخته شدن شهوت شود. (آیات عظام فاضل و نوری) (۷)

نگاه کردن به قسمت هایی از بدن بچه های غیربالغ که معمولاً پوشانیده نمی شود، اشکالی ندارد؛ ولی بنا بر احتیاط واجب باید به جاهایی مثل ران و شکم که معمولاً می پوشانند، نگاه نکند. (آیت الله مکارم) (۸)

نگاه به عورت پسر بچه ممیز

پرسش: آیا می توان عورت پسر بچه ممیز را مشاهده کرد؟

پاسخ: نگاه به عورت او حرام است. (امام خامنه ای) (۹) و آیات عظام

ص: ۱۱۱

- ۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسيله، کتب الطهاره، احکام التخلی، مسئله ۱؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۵؛ سید ابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، مسئله ۲۴؛ محمد تقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۵۹؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۵۶۱۶۳، تاریخ استفتا: ۲۰ فروردین ۱۳۹۶؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، اقتباس از مسئله ۲۴۴۵.
- ۲- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۲، سؤال ۵۱۴۷؛ محمد تقی بهجت، توضیح المسائل، ص ۳۸۴، مسئله ۱۹۳۳.
- ۳- سید روح الله خمینی، تحریر الوسيله، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۲۶.
- ۴- سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۴.
- ۵- سید ابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲.
- ۶- لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، کتاب النکاح، مسئله ۲۶.
- ۷- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۱.
- ۸- ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، ازدواج و طلاق، ازدواج و زناشویی، احکام نگاه کردن، حکم نگاه کردن به بدن و عورت اطفال.

۹- . سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۵۸۵۵۹۲، تاریخ استفتا: امهر ۱۳۹۴.

صافی، (۱) بهجت، (۲) خویی، (۳) شبیری (۴) و وحید (۵)

بنا بر احتیاط واجب نگاه نکند. (حضرت امام (۶) و آیات عظام مکارم، فاضل، (۷) نوری (۸) و سیستانی (۹))

حمام کردن پسر بچه ها

پرسش: آیا مادر می تواند پسر بچه خود را حمام کند؟

پاسخ: اگر غیر ممیز باشد، جایز است و اگر ممیز باشد، حکم نگاه به بدن و عورت قبلاً بیان شد. (مراجع عظام تقلید) (۱۰)

۴. ۲. ۳. نگاه زن به مردان نامحرم

نگاه به دست و صورت

پرسش: آیا زنان می توانند به دست و صورت مردان نامحرم نگاه کنند؟

پاسخ: نگاه با قصد لذت و ریبه حرام و بدون قصد لذت و ریبه جایز است. (مراجع عظام تقلید) (۱۱)

ص: ۱۱۲

- ۱- . لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، ص ۳۷۹، مسئله ۲۴۴۵.
- ۲- . محمد تقی بهجت، رساله توضیح المسائل، ص ۳۸۵، مسئله ۱۹۳۸.
- ۳- . سید ابوالقاسم خویی، توضیح المسائل، ص ۳۵۳، مسئله ۲۴۴۵.
- ۴- . سید موسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، مسئله ۲۴۴۵.
- ۵- . حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۵۰۰.
- ۶- . سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۹، سؤال ۲۴۳۶.
- ۷- . محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۵۰۴.
- ۸- . حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۳۲.
- ۹- . سید علی سیستانی، توضیح المسائل، ص ۳۹۲، مسئله ۲۳۹۵.
- ۱۰- . سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۵؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، کتب الطهاره، احکام التخلی، مسئله ۱؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۲۵؛ سید ابوالقاسم خویی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، مسئله ۲۴؛ محمد تقی بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، مسئله ۵۹؛ سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۵۶۱۶۳، تاریخ استفتا: ۲۰ فروردین ۱۳۹۶؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، اقتباس از مسئله ۲۴۴۵.
- ۱۱- . سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۱؛ سید علی سیستانی، منهاج

الصالحين، ج ۳، مسئله ۱۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحين، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۲، مسئله ۱۹؛ سید موسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ص ۲۰۷، با استفاده از مفهوم مسئله ۲۴۴۲؛ محمد تقی بهجت، رساله توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۳؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.

نگاه به موضعی که معمولاً نمی پوشانند

پرسش: آیا زنان می توانند به موضعی از بدن مردان که معمولاً نمی پوشانند، مانند سر و گردن، نگاه کنند؟

پاسخ: بدون قصد لذت اشکال ندارد. (امام خامنه ای (۱) و آیات عظام خویی، (۲) مکارم، (۳) سیستانی، (۴) صافی، (۵) شبیری (۶) و وحید (۷))

اگر این نگاه کردن کمک به معصیت نباشد، جایز است. (آیت الله بهجت) (۸)

جایز نیست، حتی بدون قصد لذت؛ زیرا زن ها نباید به موضعی غیر از صورت و دست های مردان نامحرم نگاه کنند. (حضرت امام (۹) و آیات عظام نوری (۱۰) و فاضل (۱۱))

نگاه به موضعی که معمولاً می پوشانند

پرسش: آیا زنان می توانند به موضعی از بدن مردان که معمولاً می پوشانند، مانند سینه و ساق پا، نگاه کنند؟

ص: ۱۱۳

- ۱- سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
- ۲- سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۲.
- ۳- ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۰۱، مسئله ۲۰۸۰.
- ۴- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۵.
- ۵- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۲، سؤال ۱۷۱۱. موضعی که متدینان نمی پوشانند، اشکال ندارد.
- ۶- سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، با استفاده از مفهوم مسئله ۲۴۴۲.
- ۷- حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۳۲.
- ۸- محمدتقی بهجت، استفتاءات، ج ۴، ص ۱۶۵، سؤال ۵۱۶۰.
- ۹- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، مسئله ۲۴۳۳؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب النکاح، مسئله ۱۹. شایان ذکر است در استفتاءات ده جلدی، ج ۸، ص ۴۸۶، سؤال ۹۸۹۹ نگاه به سر مانعی ندارد.
- ۱۰- حسین نوری همدانی، رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۳، مسئله ۲۴۲۹.
- ۱۱- محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۵۵، مسئله ۲۵۷۸.

پاسخ: نگاه، چه با قصد لذت یا بدون آن، جایز نیست. (حضرت امام(۱) و امام خامنه ای(۲) و آیات عظام فاضل، نوری، مکارم،(۳) صافی(۴) و وحید(۵))

بنا بر احتیاط واجب، نگاه چه با قصد لذت و چه بدون آن جایز نیست. (آیات عظام بهجت،(۶) شبیری،(۷) سیستانی(۸) و خوبی(۹))

نکته: در حکم نگاه، بین مراسم مختلف مانند عزاداری یا مکان های مختلف مانند ورزشگاه ها یا ساحل دریا تفاوتی نیست.

نگاه به بدن نیمه برهنه ورزش کاران

۱. نگاه حضوری به بدن مردان در میدان های ورزشی

حکم نگاه به بدن مرد نامحرم را دارد که بیان شد.

۲. نگاه به فیلم های ورزشی مثل فوتبال و کشتی

پرسش: نگاه به فیلم ورزشی مردان، مانند فوتبال و کشتی، برای زنان چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر نگاه به قصد لذت و ریه باشد یا در آن خوف ارتکاب گناه و فساد وجود داشته باشد، جایز نیست و اگر به صورت زنده و مستقیم از تلویزیون ببینند، بنا بر احتیاط جایز نیست و در غیر این صورت ها اشکال ندارد. (امام خامنه ای)(۱۰)

نگاه کردن زن به عکس مردانی که پوشش متعارف دارند، اشکال ندارد؛ مشروط به آنکه نگاه با التذاذ جنسی و شهوت همراه نباشد و زن ایمن از

ص: ۱۱۴

- ۱- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۴۳۳.
- ۲- سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن.
- ۳- سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۴۳۳.
- ۴- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۲، سؤال ۱۷۱۲.
- ۵- حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ص ۴۷۱، مسئله ۲۴۹۷.
- ۶- محمدتقی بهجت، استفتاءات، ج ۴، ص ۱۶۵، سؤال ۵۱۵۹.
- ۷- سیدموسی شبیری زنجانی، رساله توضیح المسائل، ج ۲، ص ۲۰۷، مسئله ۲۴۴۲.
- ۸- سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، ص ۳۹۱، مسئله ۲۳۹۲.

۹- . سيدابوالقاسم خويي، منهاج الصالحين، ج ۳، ص ۲۹۵، مسئله ۱۲۳۲.

۱۰- . سيدعلي خامنه اي، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۶۰، سؤال ۱۱۹۰.

وقوع در حرام باشد. ولی نگاه کردن بانوان به عکس یا فیلم مردانی که اعضای بدنشان در آن بیش از مقدار متعارف

برهنه است، بنا بر احتیاط واجب جایز نیست؛ مثل عکس بعضی از ورزش کاران یا بعضی از فیلم های مسابقات ورزشی مانند شنا، وزنه برداری، کشتی، فوتبال که پوشش مردان در آن کمتر از مقدار متعارف است. (آیت الله سیستانی)(۱)

نظر به این فیلم ها اگر طرف را نشانسد، مانعی ندارد؛ مگر اینکه مفسده ای بر آن مترتب باشد. (حضرت امام)(۲)

در صورتی که موجب فساد و فحشا باشد، جایز نیست. (آیت الله نوری)(۳)

نظر به این فیلم ها چون غالباً خالی از مفسده نیست، اشکال دارد. (آیت الله بهجت)(۴)

چون نگاه به فیلم ها مشاهده مستقیم نیست، نگاه به آن ها مصداق نگاه به نامحرم نیست؛ مگر اینکه منشأ فسادى شود که در این صورت، نگاه به این فیلم ها جایز نیست. (آیات عظام مکارم(۵) و فاضل(۶))

چون این گونه برنامه ها معرض تهییج و نظر ربه و التذاذ است، تماشای آن برای خانم ها محل اشکال است و در مثل ورزش کشتی و شنا که اکثر بدن مردان نمایان است، جایز نیست. (آیت الله صافی)(۷)

ص: ۱۱۵

- ۱- . سیدعلی سیستانی، استفتائات، سؤال ۲۲۲، حکم نگاه به عکس و فیلم، مسئله ۶.
- ۲- . سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ازدواج و مسائل مربوط به آن، نظر و لمس و...، ص ۲۶۱، سؤال ۱۴.
- ۳- . حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، مسائل متفرقه، ص ۳۰۴، سؤال ۱۰۱۷.
- ۴- . محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۱۳، سؤال ۵۳۶۷.
- ۵- . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۵۱، سؤال ۱۰۳۰.
- ۶- . واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهراء(علیه السلام)، جزوه پوشش، نگاه و زینت، ص ۴۶. البته ایشان در مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۴، ص ۲۰۴. در بحث دیدن فیلم سینه زنی، حکم جواز نگاه را به شناختن و مفسده نداشتن منوط کرده اند.
- ۷- . لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۸، مسئله ۱۶۰۷ و ص ۱۴۶، مسئله ۱۶۲۲.

۵.۱. نگاه در حال احرام

پرسش: آیا مرد مُحَرَّم می تواند به زن نگاه کند؟

پاسخ: ۱. نگاه بدون شهوت به تمام بدن همسر جایز است.

۲. نگاه با شهوت به همسر خود:

حرام است مطلقاً؛ چه موجب خروج منی بشود یا خیر. (مراجع عظام تقلید، غیر از آیات عظام سیستانی و شبیری) (۱)

در صورتی که موجب خروج منی شود، حرام است. در غیر این صورت، احتیاط مستحب ترک این نگاه است. (آیات عظام سیستانی و شبیری) (۲)

۳. نگاه به غیر همسر، حکم نگاه در حال غیر احرام را دارد که حکمش گذشت. البته درباره نگاه با شهوت و کفاره آن باید به مناسک حج مراجعه شود.

۵.۲. نگاه غَسَال به میت

پرسش: آیا غسل می تواند به بدن میت نگاه کند؟

پاسخ: اگر غسل هم جنس باشد، می تواند میت را غسل دهد و به تمام بدن او غیر از عورتین میت نگاه کند. (مراجع عظام تقلید) (۳)

پرسش: حکم نگاه به عورتین میت در هنگام غسل دادن و کفن کردن چیست؟

پاسخ: نگاه کردن به عورتین میت حرام است و کسی که او را غسل می دهد، اگر نگاه کند، معصیت کرده است؛ ولی غسل صحیح است. (مراجع عظام تقلید) (۴)

ص: ۱۱۸

۱- . پژوهشکده حج و زیارت، مناسک حج، ص ۲۱۸، محرمات احرام، دومین از محرمات: مسائل زناشویی؛ حسین وحید خراسانی، مناسک حج، تروک احرام، مسئله ۲۲۶.

۲- . پژوهشکده حج و زیارت، مناسک حج، ص ۲۱۸، محرمات احرام، دومین از محرمات: مسائل زناشویی.

۳- . سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۳۲۱، مسئله ۵۶۲؛ سید علی خامنه ای، استفتائات خصوصی، شماره استفتا: ۹۵۴۹۷۵، تاریخ استفتا: ۱۱ اسفند ۱۳۹۷.

۴- . سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۳۲۱، مسئله ۵۶۳؛ سید علی خامنه ای، استفتائات خصوصی، شماره استفتا: ۹۵۴۹۷۵، تاریخ استفتا: ۱۱ اسفند ۱۳۹۷.

۵.۳. خنثای مشکل

۵.۳.۱. نگاه خنثا به افراد دیگر

پرسش: حکم نگاه کردن فرد خنثا به زنان و مردان چیست؟

پاسخ: خنثا در صورتی که تشخیص زن بودن یا مرد بودن او مشکل باشد:

در پوشش و نظر احتیاط کند؛ یعنی در برخورد با مردها خود را زن و در برخورد با زن ها خود را مرد به حساب آورد.

(حضرت امام و آیات عظام خویی و فاضل و نوری) (۱)

بعید نیست که بتواند قرعه بیندازد؛ چون این مسئله از مصادیق امر مشکل یا مشتبه است که جایگاه قرعه است و حکم به

احتیاط در تمام عمرش، بعید است. (آیت الله مکارم) (۲)

۵.۳.۲. نگاه افراد دیگر به خنثا

نگاه به عورت

پرسش: حکم نگاه کردن زنان و مردان به عورت فرد خنثا چیست؟

پاسخ: مکلف نمی تواند به دُبر فرد خنثا نگاه کند و همین طور به هر دو آلت جلوی فرد خنثا. همچنین مرد نمی تواند به آلت

رجولیت خنثا نگاه کند، چون یا آلت مردی است یا بدن زن؛ هرچند می تواند به آلت انوثیت خنثا نگاه کند، چون عورت

بودن آن احراز نشده است. زن هم نمی تواند به آلت انوثیت خنثا نگاه کند، چون یا عورت زن است یا بدن مرد؛ هرچند می

تواند به آلت رجولیت خنثا نگاه کند؛ چون عورت بودن آن احراز نشده است. (حضرت امام و آیت الله فاضل) (۳)

ص: ۱۱۹

۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۳۰.

۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، تعلیقه بر مسئله ۳۰.

۳- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱۲.

مكلف نمی تواند به دُبر خنثا نگاه کند و بنا بر احتیاط واجب به قُبَل هم در صورت صدق عنوان قُبَل نگاه نکند. (آیت الله مکارم) (۱)

مكلف نمی تواند به دُبر خنثا نگاه کند و درباره غیر محارم مرد نمی تواند به آلت رجولیت خنثا نگاه کند؛ هر چند می تواند به آلت انوثیت خنثا نگاه کند. زن هم نمی تواند به آلت انوثیت خنثا نگاه کند؛ هر چند می تواند به آلت رجولیت خنثا نگاه کند. اما درباره محارم، مكلف نمی تواند به هیچ کدام از آلت های مردانه و زنانه نگاه کند. (آیات عظام خوئی و سیستانی) (۲)

مكلف نمی تواند به دُبر یا قُبَل شخص خنثا نگاه کند. (آیت الله نوری) (۳)

نگاه به بدن

پرسش: حکم نگاه کردن زنان و مردان به بدن فرد خنثا چیست؟

پاسخ: نگاه جایز است. (حضرت امام و آیت الله فاضل) (۴)

۴.۵. نگاه به مجامعت حیوانات

پرسش: حکم نگاه کردن به مجامعت حیوانات چیست؟

پاسخ: اگر نگاه به قصد لذت و ریبه باشد یا در آن خوف ارتکاب گناه و فساد وجود داشته باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۵)

نگاه به این عمل آن ها اشکال ندارد؛ مگر اینکه با شهوت باشد که در این صورت، جایز نیست. (آیت الله بهجت) (۶)

ص: ۱۲۰

- ۱- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱۲.
- ۲- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱۲.
- ۳- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی احکام التخلی، مسئله ۱۲.
- ۴- سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آدابہ، تعلیقہ بر مسئله ۳۰.
- ۵- سید علی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۷۴۴۲۵۶، تاریخ استفتا: ۱۳۹۵ اسفند ۷.
- ۶- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۶، سؤال ۵۱۶۵.

۵.۵. نگاه به عورت حیوانات

پرسش: حکم نگاه کردن به عورت حیوانات چیست؟

پاسخ: اگر موجب تحریک شهوت شود یا مفسده ای داشته باشد، جایز نیست. (امام خامنه ای) (۱)

۵.۶. نگاه به بدن خود

پرسش: حکم نگاه کردن شهوانی به بدن خود چیست؟

پاسخ: حرام است. (آیت الله بهجت) (۲)

۵.۷. نگاه به ماهواره

پرسش: حکم نگاه به ماهواره چیست؟

پاسخ: دستگاه آنتن ماهواره ای از این جهت که صرفاً وسیله ای برای دریافت برنامه های تلویزیونی است که هم برنامه های حلال دارد و هم برنامه های حرام، حکم آلات مشترک را دارد؛ لذا خرید و فروش و نگهداری آن برای استفاده در امور حرام، حرام است و برای استفاده های حلال جایز است؛ ولی چون این وسیله برای کسی که آن را در اختیار دارد، زمینه دریافت برنامه های حرام را کاملاً فراهم می کند و گاهی نگهداری آن مفسد دیگری را نیز در بر دارد، خرید و نگهداری آن جایز نیست؛ مگر برای کسی که به خودش

مطمئن است که استفاده حرام از آن نمی کند و بر تهیه و نگهداری آن در خانه اش هم مفسده ای مترتب نمی شود. لکن اگر قانونی در این باره وجود داشته باشد، باید مراعات شود. (امام خامنه ای) (۳)

استفاده از این برنامه ها جایز نیست و برنامه های ظاهراً خوب یا بی ضرر آن وسیله ای است برای سوق دادن به برنامه های فاسد؛ بنابراین

ص: ۱۲۱

۱- سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره استفتا: ۸۹۶۱۶۸، تاریخ استفتا: ۷ مرداد ۱۳۹۷.

۲- محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۵، سؤال ۵۱۶۲.

۳- سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۵۹، سؤال ۱۲۱۳.

مسلمانان نباید از حيله های دشمنان اسلام برای نشر فساد در میان مسلمانان غافل باشند. (آیت الله مکارم) (۱)

با وجود فساد، استفاده از آن و خرید و فروش آن جایز نیست. (آیت الله بهجت) (۲)

استفاده مشروع از ماهواره، اگر مجتهد جامع شرایط به ملاحظه مصالح مهمی آن را ممنوع نکرده باشد، اشکال ندارد. (آیت الله صافی) (۳)

برنامه های ماهواره اکثراً موجب شیوع فحشا و منکر مخصوصاً بین نسل جوان می شود؛ لذا خرید و نصب آنتن های ماهواره ای جایز نیست. (آیت الله فاضل) (۴)

اگر انسان مطمئن نباشد که خودش و دیگران از آن استفاده نامشروع نمی کنند، نمی تواند از آن استفاده کند. (آیت الله سیستانی) (۵)

استفاده از ماهواره برای مقاصد مباح و شرعی، در صورتی که ترس از انحراف عقیده یا سست شدن در مسائل شرعی وجود نداشته نباشد یا ارتکاب حرام برای دیگران نیز پیش نیاید، با رعایت جهات شرعی اشکالی ندارد. (آیت الله وحید) (۶)

نکته: اگر قانونی در این باره وجود داشته باشد، طبق نظر مرجع باید مراعات شود.

۵.۸. نگاه های مشکوک

پرسش: اگر انسان شک کند این شخص از کسانی است که می تواند به او نگاه کند یا از کسانی است که نباید به او نگاه کند، چه وظیفه ای دارد؟

ص: ۱۲۲

- ۱- ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۷، سؤال ۸۲۹.
- ۲- محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۲۲۲، سؤال ۴۰۸۷.
- ۳- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۲۸۶، سؤال ۹۷۶.
- ۴- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۴۶، سؤال ۱۰۰۱.
- ۵- سید محسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، ص ۱۹۰.
- ۶- حسین وحید خراسانی، سایت، احکام شرعی، سؤالات شرعی، سؤال ۴۵۲.

پاسخ: نباید نگاه کند. (حضرت امام و آیات عظام خوئی و فاضل و مکارم) (۱)

پرسش: اگر کسی می داند در جمعِ محصورِ محرمی دارد، اما نمی داند کدام یک از افراد این جمع است، آیا می تواند به آن ها نگاه کند؟

پاسخ: نباید به هیچ کدام نگاه کند. (حضرت امام و آیات عظام خوئی و فاضل و مکارم) (۲)

پرسش: اگر انسان دربارهٔ شخصی شک کند که هم جنس است یا غیر هم جنس، آیا نگاه به او جایز است؟

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست؛ بلکه در بعضی اوقات جایز نیست. (حضرت امام) (۳)

پرسش: اگر انسان در چیزی شک کند که انسان است یا حیوان یا شیئی دیگر، آیا می تواند نگاه کند؟

پاسخ: نگاه اشکالی ندارد. (حضرت امام و آیات عظام خوئی و فاضل و مکارم) (۴)

ص: ۱۲۳

-
- ۱- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۵۰.
  - ۲- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۵۰.
  - ۳- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۵۰.
  - ۴- . سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروه الوثقی، ج ۲، کتاب النکاح، النکاح و آداب، مسئله ۵۰.

۱. قرآن مجید

۲. اراکی، محمدعلی، رساله توضیح المسائل، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیّه قم، ۱۳۷۲ ش.

۳. بنی هاشمی خمینی، سیدمحمدحسن، توضیح المسائل مراجع مطابق با فتوای سیزده نفر از مراجع تقلید، چ ۲۱، قم: اسلامی، ۱۳۹۱ ش.

۴. بهجت، محمدتقی، استفتائات، چ ۱، قم: دفتر آیت الله بهجت، ۱۳۸۶ ش.

۵. بهجت، محمدتقی، رساله توضیح المسائل، چ ۸۲، قم: دفتر آیت الله العظمی بهجت، ۱۳۸۶ ش.

۶. تبریزی، جواد، استفتائات جدید، چ ۳، قم: سرور، ۱۳۸۵ ش.

۷. تبریزی، جواد، رساله توضیح المسائل، چ ۱، مشهد: هاتف، ۱۳۸۵ ش.

۸. حکیم، عبدالهادی محمدتقی، فقه برای غرب نشینان، ترجمه سیدابراهیم سیدعلوی، چ ۱، مشهد: دفتر آیت الله العظمی سیستانی، ۱۳۸۷ ش.

۹. خامنه ای، سیدعلی، اجوبه الاستفتائات، چ ۳، تهران: انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴ ش.

۱۰. خامنه ای، سیدعلی، تحریر المسائل، چ ۳، بیروت: دارالتعارف، ۱۴۲۸ ق.

۱۱. خمینی، سیدروح الله، استفتائات، چ ۵، قم: اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

۱۲. خمینی، سیدروح الله، تحریر الوسیله، ترجمه علی اسلامی، چ ۱۹، قم: اسلامی، ۱۳۸۰ ش.

۱۳. خمینی، سیدروح الله، رساله توضیح المسائل، چ ۱۱، قم: اسلامی، ۱۳۸۷ ش.

۱۴. خویی، سیدابوالقاسم، رساله توضیح المسائل، چ ۲، مشهد: رستگار،

۱۵. خویی، سید ابوالقاسم، منهاج الصالحین، با حاشیه حسین و حید خراسانی، ج ۲، چ ۶، قم: مدرسه امام باقر العلوم (علیه السلام)، ۱۳۸۶ ش.

۱۶. سیستانی، سید علی، المسائل المنتخبه؛ العبادات و المعاملات، چ ۱، قم: باقیات، ۱۴۲۷ ق.

۱۷. سیستانی، سید علی، توضیح المسائل جامع، چ ۱، مشهد: دفتر آیت الله العظمی سیستانی، ۱۳۹۳ ش.

۱۸. سیستانی، سید علی، توضیح المسائل، چ ۸، مشهد: ولایت، ۱۳۸۹ ش.

۱۹. سیستانی، سید علی، منهاج الصالحین، ج ۱، چ ۱۰، بیروت: دارالمورخ، ۱۴۲۷ ق.

۲۰. شبیری زنجانی، سید موسی، رساله توضیح المسائل، چ ۱۱، دفتر آیت الله العظمی شبیری زنجانی، ۱۳۸۵ ش.

۲۱. صافی گلپایگانی، لطف الله، جامع الاحکام، چ ۴، قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی، ۱۳۸۲ ش.

۲۲. صافی گلپایگانی، لطف الله، رساله توضیح المسائل، چ ۱، مشهد: بارش، ۱۳۸۵ ش.

۲۳. طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم، العروه الوثقی، با حاشیه سید روح الله خمینی و سید ابوالقاسم خویی و سید علی سیستانی و محمد فاضل لنکرانی، چ ۴، قم: میثم تمار، ۱۳۹۱ ش.

۲۴. طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم، العروه الوثقی، با حاشیه سید روح الله خمینی و محمد علی اراکی و سید ابوالقاسم خویی و سید محمد رضا گلپایگانی، چ ۶، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۲ ق.

۲۵. طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم، العروه الوثقی، با حاشیه سید روح الله خمینی و سید ابوالقاسم خویی و سید محمد رضا گلپایگانی و ناصر مکارم شیرازی، چ ۱، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۳۸۶ ش.

۲۶. علیان نژادی، ابوالقاسم، احکام النساء، چ ۱، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۴۲۶ق.

۲۷. فاضل لنکرانی، محمد، الاحکام الواضحه، چ ۴، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم السلام)، ۱۳۸۰ش.

۲۸. فاضل لنکرانی، محمد، الحواشی علی العروه الوثقی، قم: کتاب فروشی مسجد حاج سیدحسن، ۱۴۱۶ق.

۲۹. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، چ ۱۱، قم: امیر قلم.

۳۰. فاضل لنکرانی، محمد، رساله توضیح المسائل، چ ۸۸، قم: امیرالعلم، ۱۳۸۴ش.

۳۱. مکارم شیرازی، ناصر، احکام پزشکی، چ ۱، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۳۸۶ش.

۳۲. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، به کوشش ابوالقاسم علیان نژادی، چ ۴، ویرایش ۲، قم: امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۳۸۷ش.

۳۳. مکارم شیرازی، ناصر، پیک احکام؛ جلسات هفتگی حضرت آیت الله مکارم شیرازی با اعضای دفتر استفتائات، ش ۳، منتشر شده در: www.makarem.ir/main.aspx?lid=۰&typeinfo=۴۵&catid=۳۴۸۱۲

۳۴. مکارم شیرازی، ناصر، رساله توضیح المسائل، چ ۴۷، قم: امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۳۸۴ش.

۳۵. محمودی، سیدمحسن، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، چ ۲، قم: صاحب الزمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۸۰ش.

۳۶. موسوی گلپایگانی، سیدمحمد رضا، رساله توضیح المسائل، چ ۷۳، قم: دارالقرآن الکریم، ۱۳۷۱ش.

۳۷. نوری همدانی، حسین، التعليقات علی کتاب العروه الوثقی، چ ۳، قم: مؤسسه مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۸۹ش.

ص: ۱۲۶

۳۸. نوری همدانی، حسین، رساله توضیح المسائل، چ ۲۳، قم: مؤسسه مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۸۶ ش.
۳۹. نوری همدانی، حسین، هزارویک مسئله فقهی؛ مجموعه استفتائات، چ ۴، قم: مؤسسه مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۸۳ ش.
۴۰. واحد پاسخ به سؤالات جامعهالزهران (علیها السلام)، گزیده مسائل مبتلابه و استفتائات جدید، ج ۲: احکام بانوان، چ ۲، قم: جامعهالزهران (علیها السلام)، ۱۳۸۹ ش.
۴۱. وحید خراسانی، حسین، رساله توضیح المسائل، چ ۱۳، قم: مدرسه امام باقرالعلوم (علیه السلام)، ۱۳۸۷ ش.

پورتال فرهنگی - تبلیغی حرم مطهر امام رضا علیه السلام

- صفحه اصلی پایگاه مجازی حرم مطهر رضوی: haram.razavi.ir
- پخش زنده مراسم و اماکن حرم مطهر رضوی: tv.razavi.ir
- دسترسی به آرشیو محصولات فرهنگی حرم مطهر رضوی: archive.razavi.ir

کانال ها و صفحات شبکه های اجتماعی

- ♦ وقت سلام؛
  - ♦ حال و هوای حرم؛
  - ♦ ثبت درخواست زیارت نیابتی؛
  - ♦ اعلام برنامه های حرم مطهر رضوی؛
  - ♦ ارائه مطالب ویژه دختران و پسران ۱۲ تا ۱۸ سال؛
  - ♦ نشر معارف رضوی به زبان های عربی، انگلیسی، اردو، فرانسه و ...؛
  - ♦ انتشار تولیدات فرهنگی حرم مطهر رضوی اعم از فیلم و صوت مراسم حرم مطهر رضوی.
- می توانید به این شبکه ها از مسیرهای ذیل دسترسی داشته باشید:
- شبکه های فارسی: tvapp.razavi.ir/razavi_laqr_ir
  - شبکه های اجتماعی بین الملل: tvapp.razavi.ir/razavi_int
  - ربات چندزبانه حرم مطهر رضوی در شبکه های اجتماعی شامل بخش های پاسخگویی به سؤالات دینی، زیارت نیابتی و ارتباط با حرم: [@haramrazavi_bot](https://t.me/haramrazavi_bot)

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

